

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**KORUNAN ALANLARDA TURİZM FAALİYETLERİNİN
GELİŞİMİ VE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA:
BÜYÜKADA (İSTANBUL) ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVİM ERDEM

TEZ DANIŐMANI
DOÇ. DR. AYŞE OKUYUCU

BİLECİK, 2024

10440508

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**KORUNAN ALANLARDA TURİZM FAALİYETLERİNİN
GELİŞİMİ VE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA:
BÜYÜKADA (İSTANBUL) ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVİM ERDEM

TEZ DANIŐMANI
DOÇ. DR. AYŞE OKUYUCU

BİLECİK, 2024

10440508

BEYAN

“Korunan Alanlarda Turizm Faaliyetlerinin Gelişimi ve Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Büyükada (İstanbul) Örneği” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığımı, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih karar ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR		DESTEK ALINMAMIŞTIR	X
Destek alındı ise;			
Destekleyen Kurum;			
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)	Proje Numarası		
2- TÜBİTAK			
Diğer;			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL tarih/sayı:	04/10/2022 / E.105025		

Sevim ERDEM

Tarih

.....

İmza

.....

ÖN SÖZ

Tez çalışmasının ortaya çıkmasında, değerli görüş ve önerileri ile her konuda yol gösterici olan ve yardımı, ilgisini, bilgisini ve sabrını benden esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Ayşe Okuyucu'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Bana benden daha fazla güvenen ve her zaman daha iyi olmam için çabalayan, hayatımın her evresinde yanımda oldukları gibi tezimin arazi çalışmalarında ve veri toplama sürecinde de yanımda olan annem Havva Erdem'e ve babam Mustafa Erdem'e,

Aramızda yaklaşık 11.000 km ve Pasifik Okyanusu olmasına rağmen sevgisini, ilgisini ve yardımını hiçbir zaman eksik etmeyen abim Fatih Erdem'e,

Yüksek lisansını aynı dönemde bitirdiğimiz ve tez çalışmamın başından sonuna kadar her sürecinde yanımda olan ve bu süreçte bana motivasyon veren arkadaşım Klinik Psikolog Reyhan Aynur Alp'e,

Tez yazım sürecinde her konuda her zaman yardımcı olan arkadaşım doktora öğrencisi Raziye Coşkun'a teşekkür ederim.

Son olarak, bu tezi her zaman yanımda ve kalbimde hissettiğim sevgili kuzenim Mücahit Eren'e armağan ediyorum.

Sevim Erdem

2024

ÖZET

KORUNAN ALANLARDA TURİZM FAALİYETLERİNİN GELİŞİMİ VE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: BÜYÜKADA (İSTANBUL) ÖRNEĞİ

“Korunan Alanlarda Turizm Faaliyetlerinin Gelişimi ve Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Büyükada (İstanbul) Örneği” adlı yüksek lisans tezinde, Büyükada’daki korunan alanların turizm faaliyetlerine etkisi, gelişimi ve adadaki turizm yapısını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda turizm paydaşları (yerel halk, işletme sahipleri, ziyaretçiler ve sivil toplum kuruluşu) görüşlerine başvurulmuştur.

Araştırmanın kavramsal çerçevesini ortaya koymak için literatür taraması yapılmış ve bu kapsamda doğa, doğa koruma, korunan alan kavramları ve korunan alanların uluslararası ve ulusal düzeyde nasıl sınıflandırıldığı nasıl sınıflandırıldığı açıklanmıştır. Ayrıca, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ulusal mevzuatta nasıl görüldüğü hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kapsamında toplam 18 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler 2022-2023 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler, MS Word’e yazılarak irdelenmiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Büyükada, coğrafi konum itibarıyla İstanbul gibi bir metropole yakın olmasından dolayı her dönem binlerce ziyaretçi ağırlamaktadır. Geçmişte konaklayan ve adada uzun süre vakit geçiren ziyaretçiler yerine günümüzde daha çok günübirlikçiler özellikle yaz dönemlerinde hafta sonları ve bayram dönemlerinde adayı ziyaret etmektedir. Yoğun turizm baskına maruz kalan Büyükada’da olumlu ve olumsuz etkiler ortaya çıkmaktadır. Olumsuz etkiler, olumlu etkilerin önüne geçmektedir. Ulaşım problemi, çöp ve atık sorunu, ses ve görüntü kirliliği, yerel halkın gün içindeki hareketliliğinin kısıtlanması, fiyat artışları olumsuz etkiler içerisinde yer almaktadır.

Anahtar kelimeler: Korunan Alanlar, Korunan Alanlarda Turizm, Turizm Etkileri, Büyükada, İstanbul.

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE DEVELOPMENT AND IMPACTS OF TOURISM ACTIVITIES IN PROTECTED AREAS: THE CASE OF BÜYÜKADA (İSTANBUL)

In the master thesis which is named “A Research on the Development and Impacts of Tourism Activities in Protected Areas: The Case of Büyükada (İstanbul)”, aims to reveal the impact and development of protected areas in Büyükada on tourism activities and tourism structure on the island. In the context, tourism stakeholders (local people, operators, visitors and non-governmental organisation) were consulted.

Literature review has conducted to reveal the conceptual framework of the research and the context, the concepts of nature, nature conservation, protected area and protected area classification are explained. Additionally, information is given about classification of protected area in Turkey and how the international agreements to which Turkey is a part appear in national legislation. In the study, semi- structured interviews has conducted with a total of 19 people within the scope of qualitative research method in 2022-2023. These interviews were analysed by writing them in MS Word.

According to the results obtained from the study, Büyükada welcome thousands of visitors every season due to its geographical location close to metropolis such as Istanbul. Instead of visitors who previously stayed and spent a long time on the island, today more and more day trippers visit the island, especially during summer weekends and holidays. Positive and negative effects emerge on Büyükada, which is subject to intense tourism pressure. Negative effects outweigh positive effects. Transportation problems, rubbish and waste problems, noise and visual pollution, restriction of daily mobility of local people and price increases are among the negative effects.

Keywords: Protected Areas, Tourism in Protected Areas, Tourism Impacts, Büyükada, İstanbul.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖN SÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırma Alanın Yeri ve Sınırları	1
1.2. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Kapsamı.....	6
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	7
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	10
1.5. Önceki Çalışmalar	10
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	29
2.1. Doğa ve Çevre Kavramı	29
2.2. Koruma Kavramı	29
2.3. Korunan Alan.....	33
2.4. Korunan Alanların Sınıflandırılması.....	33
2.4.1. Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN)'ne Göre Sınıflandırma	34
2.4.2. Avrupa Konseyi'ne Göre Sınıflandırma	35

2.5. Türkiye’de Koruma Kavramının Tarihçesi ve Koruma Statüleri	36
2.5.1. Tarım ve Orman Bakanlığı’na Bağlı Korunan Alanlar	38
2.5.1.1. Milli Park	38
2.5.1.2. Tabiat Parkı.....	38
2.5.1.3. Tabiat Anıtı.....	38
2.5.1.4. Tabiatı Koruma Alanı.....	38
2.5.1.5. Yaban Hayatı Geliştirme Sahası.....	39
2.5.1.6. Ulusal ve Mahalli Öneme Sahip Sulak Alanlar	39
2.5.1.7. Muhafaza Ormanları	39
2.5.1.8. Şehir (Kent) Ormanı	40
2.5.1.9. Gen Koruma Ormanı	41
2.5.1.10. Tohum Mesçereleri	41
2.5.1.11. Tohum Bahçeleri	41
2.5.2. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’na Bağlı Korunan Alanlar	41
2.5.2.1. Özel Çevre Koruma Bölgeleri (ÖÇKB)	41
2.5.2.2. Doğal Sit Alanları	42
2.5.3. Uluslararası Sözleşmelere Bağlı Korunan Alanlar.....	44
2.5.3.1. Dünya Kültürel ve Doğal Miras Alanları	44
2.5.3.2. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi	45
2.5.3.4. Biyosfer Rezerv Alanı.....	45
2.5.3.5. Sulak Alanlar-Ramsar Alanları.....	45
2.5.3.6. Jeolojik Miras Alanları	46
2.5.3.7. Natura 2000 Alanları.....	46
2.5.3.8. Zümrüt Ağı Alanları.....	47
2.6. Turizm Kavramı ve Turizmin Etkileri.....	47
2.6.1. Ekonomik Etkiler	48
2.6.2. Sosyo-Kültürel Etkiler	48
2.6.3. Çevresel Etkileri	50

2.7. Korunan Alanlar ve Turizm İlişkisi, Doğa Turizmi.....	50
2.8. Salgın Hastalıklar ve Turizm İlişkisi.....	51
3.BÜYÜKADA'DAKİ TURİZM ARZI	56
3.1. Büyükada'daki Turizm Çekicilikleri: Korunan Alanlar	56
3.1.1. Adalar Sit Alanı.....	56
3.2. Büyükada'ya Ulaşım Olanakları.....	68
3.3. Büyükada'daki Konaklama Olanakları	69
3.4. Büyükada'daki Diğer Tesisler ve Kolaylıklar	71
4. BULGULAR	73
4.1. Katılımcıların Demografik Bulguları	73
4.2. Büyükada'daki Turizmin Gelişim Süreci	74
4.3. Pandemi Sürecinde ve Sonrasında Büyükada'daki Turizmin Mevcut Yapısı.....	78
4.4. Büyükada'da Turizmin Neden Olduğu Başlıca Etkiler	85
4.4.1. Çevresel Etkiler.....	86
4.4.2. Sosyo-Kültürel Etkiler	87
4.4.3. Ekonomik Etkiler	94
4.6. Büyükada'daki Turizm Faaliyetlerinden Memnuniyet.....	97
4.7. Büyükada'daki Turizm Faaliyetlerinin Geliştirilmesine İlişkin Öneriler	98
KAYNAKÇA.....	106
EKLER.....	119

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. 1. Adalar İlçesi Nüfusu	5
Tablo 1. 2. Nitel Araştırma İçin Örneklem Belirlenmesi	8
Tablo 2. 2. Türkiye’de Korunan Alan Statüleri, İlgili Mevzuat ve Korunan Alan Sayısı.....	37
Tablo 2. 3. Türkiye’de Uluslararası Sözleşmeye Bağlı Olan Korunan Alanların Sayıları, Koruma Statüleri ve Yönetimleri	44
Tablo 2. 4. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri	49
Tablo 3. 1. Büyükada’daki Çekicilikler	58
Tablo 3. 2. Büyükada’ya Olan Vapur Seferleri	69
Tablo 3. 3. Büyükada’daki Kültür ve Turizm Bakanlığı Belgeli Konaklama Tesisleri	70
Tablo 3. 4. Büyükada’daki Basit Konaklama Tesisleri.....	70
Tablo 3. 5. Büyükada’daki Yeme-İçme Mekanları	72
Tablo 4. 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	73
Tablo 4. 2. 2009-2022 Yılları Arasında Adalar İlçesinin Konaklama İstatistikleri	78
Tablo 4. 3. Ada İçerisindeki Ulaşım Faaliyetleri ile İlgili Gelişmeler	88

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. 1. Araştırma Alanının Lokasyon Haritası.....	2
Şekil 2. 1. 2012-2022 Yılları Arasındaki Dünyadaki Uluslararası Turist Sayısı (Milyon kişi)	53
Şekil 2. 2. 2012-2022 Yılları Arasındaki Türkiye'ye Gelen Ziyaretçi Sayısı	54
Şekil 3. 1. Büyükada'nın Sit Alanları	56
Şekil 3. 2. Dolgu Alanları.....	57
Şekil 3. 3. Büyükada'nın Çekicilikleri	59
Şekil 3. 4. Büyükada'daki Plajlar	71
Şekil 4. 1. Büyükada, Burgazada, Heybeliada ve Kınalıada'daki Alt Sektörlerin İstihdam Sayısı.	94
Şekil 4. 2. Büyükada, Burgazada, Heybeliada ve Kınalıada'daki Alt Sektörlerin İşyeri Sayıları...	95

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

	Sayfa
Fotoğraf 3. 1. Aya Yorgi Kilisesi ve Manastırı	60
Fotoğraf 3. 2. Çaput Bağlanan Ağaç	61
Fotoğraf 3. 3. Con Paşa Köşkü.....	62
Fotoğraf 3. 4. Yalman Köşkü.....	62
Fotoğraf 3. 5. Rum Yetimhanesi.....	63
Fotoğraf 3. 6. Sabuncakis Köşkü	64
Fotoğraf 3. 7. Sabuncakis Köşkü'nün Detayları	64
Fotoğraf 3. 8. Taş Mektep	65
Fotoğraf 3. 9. Splendid Palas Otel.....	66
Fotoğraf 3. 10. Büyükkada Tabiat Parkı'ndaki Büyükkada Resort&SPA Beltur	67
Fotoğraf 3. 11. Dilburnu Tabiat Parkı.....	68

KISALTMALAR LİSTESİ

AIEST: Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanlar Birliği Örgütü

İBB: İstanbul Büyükşehir Belediyesi

IUCN: Uluslararası Doğayı Koruma Birliği

ÖÇKB: Özel Çevre Koruma Bölgesi

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TDK: Türk Dil Kurumu

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

UNWTO: Birleşmiş Milletler Turizm Örgütü

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

1. GİRİŞ

Turizm, Dünya'daki en hızlı gelişim gösteren, en büyük ve olumsuz olaylardan en hızlı etkilenen sektördür. Hızlı nüfus artışı, şehir hayatındaki kaotik ortamdaki uzaklaşmak ve doğayla iç içe zaman geçirme isteğiyle doğa temelli turizme karşı ilgi son yıllarda özellikle pandemiden sonra talep giderek artmıştır. Bu bağlamda, korunan alanlar popüler bir destinasyon haline gelmektedir. Tamamı koruma altında olan Büyükada, İstanbul'a yakın bir mesafede olmasının yanı sıra sahip olduğu doğal güzellikler, deniz turizmi olanakları, tarihi ve kültürel anıtlar, köşkler ve konutlar ile turizm çekicilikleri bakımından oldukça zengindir.

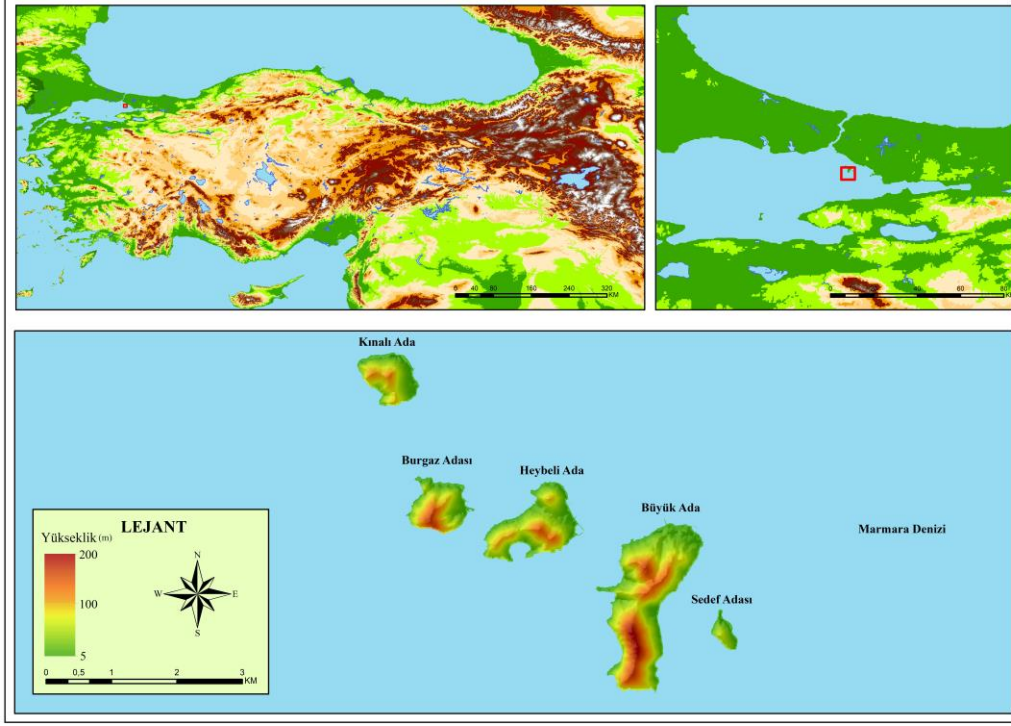
Bu çalışmada, bir kaçış noktası olan Büyükada'daki turizmin nasıl geliştiğini, turizm yapısının nasıl şekillendiğini, hangi unsurların etkili olduğunu ve turizm faaliyetlerinin olumlu ve olumsuz etkileri incelenmektedir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Yerel halka, ziyaretçilere, işletmecilere ve sivil toplum kuruluşu nitel araştırma yöntemi kapsamında yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Araştırma bulguları, betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın yeri ve sınırları, amacı, önemi, kapsamı, yöntemi, sınırlılıkları ve araştırma ile ilgili daha önceden yapılmış olan çalışmalar yer almaktadır. İkinci bölümde çalışmanın temel hatları oluşturan doğa, doğa koruma, korunan alan ve korunan alan sınıflandırılması, salgın hastalıklar hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Büyükada'nın turizm arzını oluşturan sahip olduğu çekicilikler, ulaşım ve konaklama olanakları ile diğer tesis ve kolaylıklar ele alınmıştır. Dördüncü ve son bölümde ise; araştırma kapsamında yerel halk, işletmeciler, ziyaretçiler ve STK ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular yer almaktadır.

1.1. Araştırma Alanın Yeri ve Sınırları

Prens Adaları olarak da bilinen İstanbul Adaları Marmara denizinde, İstanbul ilinin Anadolu yakasının güneydoğusunda yer almaktadır. İstanbul Adaları, dokuz adadan oluşmaktadır. Büyükada, Heybeliada, Kınalı Ada, Burgaz Ada ve Sedef Adası'nda yerleşim bulunurken, Kaşık Adası, Sivri Ada, Yassı Ada ve Tavşan Adası'nda yerleşim bulunmamaktadır. Çalışma alanı,

İstanbul Adaları'nın en büyüğü ve Adalar ilçesinin merkezi olan Büyükada'dır (Şekil 1). Büyükada, 40 kuzey paraleli, 29 doğu meridyeninde yer almaktadır.

İstanbul Adaları'nın jeolojik, litolojik ve jeomorfolojik özellikleri bakımından Kocaeli yarımadasının güneybatısıyla benzerlik göstermektedir. Adaların büyük bir kesimi Pleistosen, Alt Devoniyen ve Alt Ordovisyen zamanına ait birimlerden oluşmaktadır. Çalışma alanı olan Büyükada topografik açıdan kuzey - güney yönünde bir sırt bulunmaktadır. Bu sırt adanın ortalarına doğru alçarak bir boyun oluşturur (Garipağaoğlu, 1998: 78). Bu boyun adayı kuzey ve güney olarak iki üniteye ayırır. Adanın kuzeyinde bulunan İsa Tepesi'nin yükseltisi 163 m. iken güneyinde bulunan Yüce Tepe 202 m.'dir. Yüce Tepe hem Büyükada'nın hem de İstanbul Adaları'nın en yüksek noktasıdır (Freely, 2010: 49). Adanın batı kıyısında, doğu - batı yönlü uzanan bir burun bulunmaktadır. Uzunluğu 500 metre, genişliği ise 100 metre olan bu buruna, dil adı verilmiştir. Dilburnu'nun güneyinde Yörükali koyu ve kuzeyinde ise Nizam koyu vardır. Bu

koylarda günümüzde de kullanılan plajlar mevcuttur. Ayrıca, adanın doğusunda Karacabey adında bir koy daha bulunmaktadır (Koçu, 1963: 3190).

İstanbul Adaları, Akdeniz iklim özelliklerini taşımaktadır. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır. Garipağaoğlu & Özcan (2016: 222) İstanbul Adaları'nın ortalama sıcaklık değerlerini ve yağış miktarını belirlemek için Kartal, Göztepe ve Yalova istasyonlarının 2016 yılına ait verilerini incelemiştir. Buna göre, adaların ortalama sıcaklık değerleri, Kartal istasyonunda 15°C, Yalova ve Göztepe istasyonlarında 14,6 °C'dir. Yıllık toplam yağış miktarı Yalova istasyonunda 749,7 mm, Kartal istasyonunda 639,7 mm ve Göztepe istasyonunda 602,5 mm.dir.

Adaların bitki toplulukları olan kızılçam ve maki formasyonları geniş alan kaplamaktadır. Ancak adalardaki madem ocaklarının işletilmesi, ormanlık alanlarının yerleşime açılması ve yangın gibi sebeplerle kızılçam ormanları zaman içerisinde tahribata uğramıştır. Adadaki yalı ve köşkerin bahçelerinde egzotik ve farklı kökenlere ait bitki türleri de bulunmaktadır. Adalar genellikle terra-rosa topraklardan oluşmaktadır (Garipağaoğlu, 1998: 79-81; Günal, 1998; 105).

Prens Adaları'nın en büyüğü ve merkez ilçesi olan Büyükada, tarih boyunca farklı adlarla anılmıştır. Antik Çağ'da Büyükada "Pringhipo, Prinkipo, Prinkiponissos, Prenkipos, Megali Demonissia, Demonesca" adlarıyla anılmıştır (Garipağaoğlu, 1998: 76). Bizans döneminde İmparator II. Justinianus Kuropalatis, Büyükada'ya bir saray ve manastır inşa ettirmiştir ve İmparatorun adaya yerleşmesinden sonra "Prens Adası" ismini almıştır. Daha sonra dokuz adanın tamamı için "Prenslerin Adası" ismi kullanılmaya başlanmıştır (Adalar Turizm, 2023). Türkler ise Büyükada için Cezire-i Sühr, Kızılada, Bey Adası, Ada-yı Kebir ve Büyükada adları kullanmışlardır (Saygın, 2014: 10).

Büyükada'nın ilk çağlardaki durumu hakkında yeterli bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak adadaki yerleşmelerin kalıntıları bulunmuştur. Bizans öncesi dönemine ait olduğu belirlenen kalıntılar, Burgazada'da bulunan ve Romalılara ait olan mezar taşı ve Büyükada'da bulunan Karacabey Mevkii'ndeki Rum Ortodoks Mezarlığının yakınında olan Büyükada definesidir (Ayanoglu, 2019: 101).

Başta Büyükada olmak üzere Prens adalarının tarihi Doğu Roma, Bizans ve Osmanlı imparatorluklarının başkenti olan İstanbul ile yakından ilgidir. İstanbul’da yaşanan herhangi bir siyasi olayın etkileri Prens adalarındaki sosyal hayatı etkilemiştir. Bizans döneminde Büyükada, halkın balıkçılıkla uğraştığı bir kasabadır. Ayrıca, ada bu dönemde hanedan üyelerinin ve din adamların sürgün edildiği bir yerdir. Adalar, Osmanlı hakimiyetine İstanbul fethedilmeden hemen önce girmiştir. Dönemin padişahı Fatih Sultan Mehmet’ in emriyle Karadeniz bölgesinde yaşayan Rumları, İstanbul’ a ve Adalara yerleştirilmiştir (Zorer, 2005: 2-3). Adaya yerleşen kişiler kendi balıkçı köylerini kurmuştur. Osmanlı döneminde Büyükada’da üç tane yerleşim yeri bulunmaktadır. Bunlar; Kariye-i Rumiyan, Kariye-i Kariye ve Kariye-i Serifiyan’dır. Kariye-i Rumiyan bugünkü yerleşim bölgesidir. Kariye-i Karya ya da halkın ifade ettiği gibi Aya Nikola, Osmanlı döneminde zaman içerisinde yoğun bir yerleşim yeri olma özelliğini kaybetmiştir. Kariye-i Serifiyan ya da halk arasında “Nizam” olarak bilinen bölge ise bugünkü Nizam mahallesi sınırları içerisinde yer almakta ve yerleşimin merkezini oluşturmaktadır (Millas’tan aktaran Gezen, 2021: 207). Osmanlı dönemindeki ada yaşamı Bizans dönemine benzemektedir. Tek fark, Osmanlı döneminde ada sürgün yeri olarak kullanılmamıştır.

İstanbul Adaları, 19. yüzyıla kadar sakin bir balıkçı kasabası iken Levanterlerin adada konut sahibi olmasıyla adadaki turizm faaliyetleri başlamıştır. Adalar’da özellikle Tanzimat sonrası dönemde kültür-sanat etkinlikleri yaygınlaşmaya başlamıştır. Eğlence mekanları, gazinolar, kafeler açılmıştır. Adalara 1846 yılına kadar pazar kayıkları olarak adlandırılan büyük kayıklarla ulaşım sağlanmaktaydı. 1846 yılında küçük buharlı gemilerle adaya olan seferler devam etti. 19.yy ortalarında Şirket-i Hayriye’nin adalara düzenli vapur seferleri başlamıştır (Adalar Turizm, 2023). Ulaşımın kolaylaşmasıyla birlikte başta Büyükada olmak üzere adaların tamamı turizm faaliyetlerinin etkin olduğu bir destinasyon haline gelmiştir.

Prens adaların nüfusu zaman içerisinde sürekli bir dalgalanma sergilemiştir. Özellikle 1960 sonrasında bir düşüş söz konusudur. Bunun nedeni ise, adalar nüfusunun %48’ini oluşturan Rumlar, Türkiye’de yaşanan bir takım siyasi olaylar sonucunda ülkeyi ve adaları terk etmesidir. Rumların adaları terk etmesiyle onların yerini Müslüman Türk nüfus almıştır. Böylelikle, nüfusun etnik ve dinsel bileşimi de değiştirmiştir. 2023 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre

İstanbul adalarının nüfusu 16.325'tir. Maden ve Nizam mahallerinden oluşan Büyükada'nın nüfusu ise 8.598'dir (Tablo 1.1).

Adalar ilçesinde hakim ekonomik faaliyet turizmdir. Özellikle havaların ısınmasıyla beraber adalardaki ikinci konutlar kullanılmaya başlanmakta ve günübirlik ziyaretçilerin sayısı artmaktadır. Geçmişte sanayi ve maden faaliyetleri az da olsa yapılırken günümüzde bu faaliyetler yapılmamaktadır (Garipağaoğlu ve Özcan, 2016: 222).

Tablo 1. 1. Adalar İlçesi Nüfusu

Yıllar	Büyükada'nın Nüfusu	Adaların Toplam Nüfusu
1960	6966	19.834
1965	5279	15.219
1970	5196	17.600
1975	4851	13.171
1980	6232	18.232
1985	5167	14.785
1990	7074	19.413
2000	7335	17.760
2010	7027	14.221
2020	8262	16.033
2023	8598	16.325

Kaynak: (Zorer, 2004: 3; TÜİK, 2024).

Büyükada'nın içinde yer aldığı İstanbul Adaları, 1984 yılında Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu tarafından sit alanı ilan edilmiştir. Büyükada'da 1. Derece Doğal Sit Alanı, 2. Derece Doğal Sit Alanı, 3. Derece Doğal Sit Alanı, 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve Kentsel Sit Alanı bulunmaktadır (İBB, 2021: 37 ve 81). 2021 yılında Marmara Denizi ve Adalar Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak ilan edilmiştir (Bazı Alanların Marmara Denizi ve Adalar Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Tespit ve İlan Edilmesine İlişkin Karar, Karar Sayısı: 4758, 2021). Ayrıca, 2011 yılında koruma altına alınmış iki tane tabiat parkı bulunmaktadır. Büyükada'nın kuzeybatısında yer alan Dilburnu Tabiat Parkı 6.88 hektarlık bir alana sahiptir. Alandaki diğer koruma statüsüne sahip olan Büyükada Tabiat Parkı ise Büyükada'nın güneydoğusunda yer almaktadır ve 2.67 hektarlık bir alana sahiptir (Anonim, t.y., 217-223; Freely, 2010, 49).

1.2. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Kapsamı

İster doğal ister kültürel özellikte olsun korunan alanlar sanayileşme ve kentleşme sonrasında turizmin gelişmesiyle birlikte turizme daha fazla konu olmaya başlamıştır. Doğal bitki örtüsü, manzara ve açık hava rekreasyonu yönünden zengin olan korunan alanlar özellikle büyük şehirlerdeki nüfus pazarına yakın konumda yer alıyorsa turizm daha hızlı gelişmekte ve yoğun turizm ve rekreasyon talebi bu tip hassas alanlar üzerinde çeşitli çevresel etkilere yol açtığı gibi yerel halkın ekonomik ve sosyo- kültürel yaşamı üzerinde de olumlu ve olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Bu nedenle bu çalışmada 19.yy. ortasından bu yana sayfiye, turizm ve rekreasyonel faaliyetlere konu olan Büyükada'da turizm faaliyetlerin gelişim süreci, bu süreçte etkili olan ekonomik, politik vb. faktörler ile Büyükada'da turizmin yol açtığı olumlu ve olumsuz etkiler çevresel, ekonomik ve sosyo- kültürel etkiler perspektiflerinden değerlendirilmiştir.

Büyükada, İstanbul'a yakın bir mesafe de bulunması ve sahip olduğu tarihi dokusu, kültürü, yeşil alan varlığı ve koruma altına alınan doğal güzellikleri sayesinde bir kaçış noktasıdır. Bu kaçış noktasında var olan ve her gün gelişmekte olan turizm faaliyetleri zaman içerisinde değişime uğramıştır. Çalışmada, Büyükada'nın turizm faaliyetlerinin gelişim ve değişim süreci ile turizmin yol açtığı etkilerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla doğrultusunda cevap aranan temel sorular şöyledir;

- Büyükada'daki turizm ne zaman gelişmeye başlamıştır? Bu gelişmede hangi faktörler etkili olmuştur?
- Büyükada'daki turizm yapısında ne gibi değişiklikler olmuştur?
- Turizm faaliyetlerinin Büyükada'ya başlıca olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?

Korunan alanlar sağladığı ekosistem özellikleri ve sahip olduğu doğal, kültürel ve tarihi kaynakların sürekliliğinin sağlanması ve korunması için yasalarla yönetilen coğrafi alanlardır (Dudley, 2008: 4). Bu alanlar hassas bir yapıya sahiptir ve alanda gerçekleşen turizm faaliyetlerinin koruma-kullanma çerçevesinde gelişebilmesi için bir eylem planına ihtiyaç duyulmaktadır. Nitelikli bir turizm eylem planının geliştirilmesi için her türlü paydaş grubunun görüşleri önem arz etmektedir. Büyükada'nın tamamı farklı statülerde korunmaktadır. Bunlar;

tabiat parkları, doğal sit alanı, arkeolojik sit alanı ve kentsel sit alanıdır. Yoğun turizm faaliyetlerinin gerçekleştiği adada turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel olarak etkiler ortaya çıkmaktadır ve çalışmada bu etkilerin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular koruma altındaki Büyükada'da turizmin gelişimiyle ilgili rol alacak olan paydaşlara ve yerel yönetimler için bilgiler önem içermektedir. Ayrıca, bu çalışmayla literatürdeki korunan alanlar ve turizm faaliyetleriyle ilgili araştırmalardaki eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular alandaki turizm faaliyetlerinin planlanması ve yönetilmesi bakımından faydalı bilgiler içermektedir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Etik Onay: Bu çalışma Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Etik Kurulu'nun 04.10.2022 tarihli ve E-54674167-050.01.04-125368 sayılı kararı ile "Etik Kurul Onayı" almıştır.

Araştırma Deseni: Çalışmada nitel araştırma desenlerinden "*Örnek Olay Deseni*" uygulanmıştır. Araştırmada bu desen, ele alınan durumun derinlemesine incelenmesine ve bütüncül bir yaklaşımla araştırılmasına imkân vermesi nedeniyle tercih edilmiştir (Tutar, 2023: 342).

Evren ve Örneklem: Çalışma alanını İstanbul ili Adalar ilçesine bağlı olan Büyükada oluşturmaktadır. Gürbüz ve Şahin (2018: 408), nitel araştırma için "insan ve grup davranışlarının nedenini ve nasılını anlamaya yönelik araştırma" tanımlaması yapmışlardır. Nitel araştırmada evren genişledikçe, tüm evrenden veri toplamak güçleşmektedir. Nitel araştırmada büyük gruplardan ziyade araştırmanın amaçlarını karşılayan ve detaylı bilgiye sahip olan kişilerle görüşmek gereklidir. Ancak, nitel araştırmanın tüm disiplinler tarafından kabul edilen bir örnek belirleme modeli bulunmamaktadır. Nitel araştırmalarda, örneklem büyüklüğünden daha çok seçilen örnekten sağlanan verinin kalitesiyle ilgilidir. Nitel araştırmada örneklem büyüklüğünün belirlenmesindeki en büyük etken verilerin kendini tekrar etme döngüsüdür. Tekrarlanma durumu ilk kez gerçekleştiğinde veri alımı durdurulur ve örneklem büyüklüğü sabitlenir (Baltacı, 2018: 237-262).

Nitel verilerin toplanmasında daha derinlemesine araştırma yapabilmek için amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örneklem yöntemi içerisinde yer alan tabakalı amaçlı

örneklem yönteminde ortak bir temel oluşturulmasından ziyade ana farklılıkların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Tabakalı amaçlı örnekleme seçilen her bir tabaka homojen bir örnek oluşturmaktadır. Böylelikle, alt guruplarının özelliklerinin belirlenmesi ve karşılaştırma yapılmasına olanak sağlamaktadır (Büyüköztürk, 2012: 12; Baltacı, 2018: 257).

Çalışmada, tabakalı amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş ve konu hakkında bilgi sağlayabilecekleri düşünülen 19 kişiyle görüşme yapılmıştır (Tablo 1.2). Toplanan verilerin kendini tekrar ettiği yerde görüşmeler sonlandırılmıştır.

Tablo 1. 2. Nitel Araştırma İçin Örneklemin Belirlenmesi

Yanıtlayıcı Gruplar	Görüşülen Kişi Sayısı
Yerel Halk	6
İşletme	7
Sivil Toplum Kuruluşu (STK) Başkanı*	1
Ziyaretçiler	5
Toplam	19

*Adalar Kültür Derneği Başkanı ile görüşme yapılmıştır.

Veri Toplama Aracı ve Tekniği: Araştırma kapsamında korunan alanlar, korunan alanlar ve turizm ilişkisi, koronavirüs (COVID-19) salgını ve Büyükada hakkında literatür taraması yapılmıştır. İlgili kitap, makale, bildiri, yüksek lisans ve doktora tezleri taranarak çalışmanın hatları belirlenmiştir. Ayrıca çalışma alanının strateji belgesi, tabiat parklarına ait master planları ve vaziyet planları ile topografya, jeoloji ve arazi kullanım haritaları incelenmiştir. Veri toplama aşamasından önce Büyükada Kaymakamlığı'ndan yapılacak olan saha çalışması için gerekli izinler alınmıştır. Büyükada'nın arazi kullanım özelliklerin belirlenmesi, alanda var olan turizm faaliyetlerini pandemin nasıl ve ne derece de etkilediğini tespit etmek amacıyla yerinde gözlem yapılmıştır. Alana gidilerek saha çalışması yapılmış, koruma altındaki tabiat parkların, tarihi ve kültürel varlıkların yerleri tespit edilip fotoğraf çekimleri yapılmıştır.

Veri toplamı aracı olarak nitel araştırma açısından yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış görüşme tekniğine göre daha esnek yapıda olması, görüşme esnasında ek sorular sorma imkânı sağlaması sebebiyle bu teknik tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 130).

Yarı yapılandırılmış görüşmeler, Büyükada'da gerçekleşen turizmin gelişimi ve etkileri konusunda yerel halkla, işletmelerle, STK ve alanı ziyaret eden kişilerle yapılmıştır.

Yerel halk, alandaki işletmeler ve STK ile yapılan görüşmeler 2022 yılının 1 Ağustos – 27 Kasım tarihleri arasında, ziyaretçilerle yapılan görüşmeler ise 2023 yılının 9 Mart- 17 Ağustos tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşmeler hafta içi ve hafta sonları 13.00-18.00 saatleri arasında yapılmıştır. Yüz yüze yapılan her bir görüşme ortalama 45 dk sürmüştür. Görüşmeler esnasında elle not alınmıştır. Görüşme yapılacak kişilere görüşmeyi başlatmadan önce araştırma hakkında kısa bir bilgi verilerek toplanılan verilerin bilimsel amaçla kullanılacağı belirtilmiştir.

Dört paydaş grubuyla gerçekleştirilen görüşmelerde görüşme formunun başında demografik bilgilerini öğrenmek için sorular yer almaktadır. Görüşme formun devamındaki sorular ise her bir paydaş için ayrı ayrı oluşturulmuştur. Yerel halkla gerçekleştirilen ve toplamda 9 sorudan oluşan görüşme formu Ek:1'de, turizmle ilgili işletmecilerle gerçekleştirilen ve toplamda 18 sorudan oluşan görüşme formu Ek:2'de, STK ile gerçekleştirilen ve toplamda 12 sorudan oluşan görüşme formu Ek:3'te ve son olarak Büyükada'yı ziyaret eden kişilerle gerçekleştirilen ve toplamda 12 sorudan oluşan görüşme formu Ek:4'te yer almaktadır.

Veri Analizi: Çalışma kapsamında Büyükada'daki yerel halk, STK, alandaki turizm ile ilgili işletmeler ve alana gelen ziyaretçilerle yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla yapılan yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında hiçbir katılımcı ses kaydına izin vermediğinden elle not tutulmuştur. Tutulan bu notlar Microsoft Word programına aktarılmıştır. Görüşmelerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Betimsel analiz yöntemi, görüşme tekniği ile elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış hali ile aktarılmasıdır. Yöntem, dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama analiz için bir çerçeve oluşturmaktır. Bu çerçeve Hall ve Page (2006: 179) göre, turizmin ekonomik, çevresel ve sosyo-kültüre olan olumlu ve olumsuz etkileriyle oluşturulmuştur. İkinci aşamada, oluşturulan çerçeveye göre elde edilen veriler incelenerek düzenlenmiştir. Bu aşamada çalışmanın bulgular kısmında kullanılacak olan doğrudan alıntılar seçilmiştir. Üçüncü aşamada ise düzenlenen veriler tanımlanmıştır ve gerekli yerlerde seçilen alıntılarla desteklenmiştir. Son aşama ise bulgular arasındaki sebep-sonuç ilişkisinin kurulması ve yorumlanması gerçekleşmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 244-249).

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma kapsamında Büyükada'ya gelen ziyaretçiler, yerel halk, STK ve turizm ile ilgili işletmelerle görüşme yapılmıştır. Ancak Büyükada'ya gelen yabancı turist akışının yoğun olması ve çoğunluğunun İngilizce veya Türkçe bilmemesi sebebiyle araştırma kapsamında sadece yerli ziyaretçilerin alınması uygun görülmüştür. Alanda STK bulunmaktadır. Ancak bir tanesi görüşme talebine yanıt vermediğinden dolayı görüşme yapılamamıştır. Adadaki Nizam ve Maden mahallelerinin muhtarlarının 80 yaş üzerinde olmaları ve muhtarlıkta zaman geçirmedikleri için görüşme yapılamamıştır. Yerel yönetimde çalışan kamu görevlileri kamu çalışanı olduğundan görüşme yapılmasının yasak olduğunu belirterek çalışmaya katılım göstermemişlerdir. Son olarak, yapılan görüşmeler Covid-19 pandemisinin normalleşme sürecinde olması nedeniyle ve katılımcılar görüşmeye istekli olmamasından dolayı çalışmaya katılım sınır olmuştur.

1.5. Önceki Çalışmalar

İlgili alan yazın incelendiğinde araştırma konusu ve araştırma alanıyla ilgili birçok farklı disiplin tarafından yapılmış çalışmaya rastlanmaktadır. Aşağıda korunan alanlar, turizm, turizmin etkileri ve pandemi üzerine literatür yer almaktadır.

Taze (2008), Korunan Alanların Hukuksal Statüsü adlı yüksek lisans çalışmasında, dünya çapında doğa korumanın nasıl ortaya çıktığını, hangi yasal düzenlemelerle hukuksal boyutta korunduğunu ve ortaya çıkan sorunların hukuksal yollarla nasıl çözülebileceği ele alınmıştır. Gün geçtikçe doğadan yararlanmanın boyutunun artmasıyla doğal kaynakların korunmaya alınmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle ülkeler bazı yasal düzenlemeler getirmiştir. Ulusal boyutta olan bu düzenlemelerin yeterli olmadığına farkına varılarak dünya çapında yasal düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye'de korunan alanlar için yasal düzenlemeler yapmıştır ancak mevzuatta bir karışıklık söz konusudur. Bu nedenle Türkiye'de doğa koruma çalışmaları yeterli düzeyde değildir. Çalışmada, koruma altına alınan alanlar için kapsayıcı bir mevzuat sisteminin getirilmesi önerilerek "biyoçeşitlilik ve doğa koruma kanunu" taslağı geliştirilmiştir.

Somuncu, Khan ve Waseem (2009), Review of Protected Areas System in Pakistan: Present Status and Problems Concerning Future Development adlı çalışmada Pakistan'daki korunan alanlardaki mevzuatın uygulanamama nedenleri, mevcut durumu ve yönetimi ele

alınmıştır. Korunan alanlardaki mevzuatın uygulanamamasın başlıca nedenleri kanunların uygulamasındaki zayıflık, yerel halkın katılım eksikliği, korunan alanların belirlenmesindeki kriterlerin yeterli olmaması, sınırlı korunan alan kategorilerinin olması, uzman eksiliği, yönetim planlarının eksikliği ve fon eksikliği olarak belirlenmiştir. Çalışmada bu eksiklerin nasıl gidereceğine dair öneriler de yer almaktadır.

Albayrak (2010), Korunan Alanların Ekoturizm Gelişimine Etkileri: Camili Biyosfer Rezervi Örneği adlı yüksek lisans tezinde korunan alanların ekoturizme olan etkilerini inceleyerek belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, yerel halk, ziyaretçiler ve yetkili olan kurumlarla anket çalışması yapılmıştır. Alanın biyosfer rezerv olarak koruma altına alınmasından itibaren 16 tane pansiyon açılmış, doluluk oranı ise 2009 yılında %12'ye ulaşmıştır. Çalışmada yerel halkın ve alana gelen ziyaretçilerin alanın koruma altına alınıp ekoturizmin gelişmesinden memnun olduğunu ancak yol ve HES inşaatlarından endişelendirdiklerini belirtilmiştir. Alandaki ekoturizm faaliyetleri giderek artacağını ön görülmektedir bu yüzden alanın daha hızlı yok olmaması için ekoturizm planlamasının yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Mayer ve diğerleri (2009), The Economic Impact of Tourism in Six German National Parks adlı çalışmadaki amaç Almanya'daki 6 tane milli parkın turizm yapısını, boyutunu ve ekonomik hacmini belirlemektir. Çalışmaya konu olan parklar; Niedersächsisches Wattenmeer, Bayerischer Wald, Eifel, Müritz, Hainich and Kellerwald-Edersee. Parkların hepsi IUCN korunan alan sınıflandırılmasında ikinci kategoride yer almaktadır. Niedersächsisches Wattenmeer milli park, 2007 yılında 20 milyondan fazla ziyaret edilmiştir. Bayerischer Wald milli parkı ise ikinci en çok ziyaret edilen ve %45,8 ile ziyaretçilerin en çok ilgi gösterdikleri parktır. Bayerischer Wald ve Kellerwald -Edersee milli parkı daha çok gençler ziyaret ederken, Eifel milli parkı yaşlılar daha çok tercih etmişlerdir. Ziyaretçilerin en çok yiyecek-içecek ile konaklamaya para harcamaktadır. Günübirlik ziyaretçiler 7 ile 13 euro arasında harcarken, geceleyen ziyaretçiler ise 37 ile 57 euro arasında harcama yapmaktadırlar. Bu oranlar ulusal ortalamaya göre düşük bulunmuştur. Parklardan elde edilen toplam gelir 525 milyon euro ile 1.9 milyon euro arasında değişmektedir. Çalışmada, parklardan elde edilen gelirin artmasını sağlamak için turistik hizmetlerin özellikle otellerin nitelik olarak iyileştirilmesi, bölgesel politikaların geliştirilmesi ve milli parkların tanıtımının yapılması gibi öneriler verilmiştir.

Talay, Akpınar ve Belkayalı (2010), Doğal Kaynakların Rekreasyonel ve Turizm Amaçlı Kullanımının Ekonomik Değerinin Tespiti: Göreme Tarihi Milli Parkı Örneği adlı çalışmada, Nevşehir ilinde yer alan milli parkın rekreasyonel ve turistik kullanımının ekonomik değeri araştırılmıştır. Ekonomik değerinin araştırılmasında Seyahat Maliyeti Yöntemi ve Koşullu Değerlendirme Yöntemi kullanılmıştır. Seyahat maliyeti yöntemi için 594 anket, koşullu değerlendirme yöntemi için ise 500 anket milli parkı ziyaret eden yerli ve yabancı kişilere uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgulara göre ziyaretçilerin alana kilise ve dini mekanları, peri bacalarını görmeye ve yeraltı şehirleri gezmek için geldiği, ancak alanı bir kez ziyaret eden kişiler bir daha alanı ziyaret etmedikleri tespit edilmiştir. Alanda var olan bağıcılık ve şarap turizmi için gelen ziyaretçi sayısı düşüktür bunun nedeni bu turizmin yeterince tanıtılmadığı ve desteklenmemesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Alandaki doğal kaynakların koruma-kullanma dengesine dikkat edilerek, ziyaretçilerin beklentileri önemsenerak yapılacak olan yatırımlar sayesinde ziyaretçi sayısının artmasına dolayısıyla alandan sağlanan gelirinde artmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Civelek (2010), Turizmin Sosyal Yapıya ve Sosyal Değişmeye Etkileri adlı makalede, turizmin sosyal ve kültürel yapıyı nasıl etkilediği incelenmektedir. Çalışmada, turizmin sosyal yapı üzerindeki bireysel, aile, toplum başta olmak üzere toplam 6 etki açıklanmıştır. Turizmin yarattığı olumsuz etkilerin en aza indirgenebilmesi için taşıma kapasitesinin önemi vurgulanmıştır.

Özdemir ve Kervankıran (2011), Turizm ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği adlı çalışmada, gelişmekte olan Afyonkarahisar'da turizmin etkileri yerel halka yapılan anketle değerlendirilmiştir. Bulgulara göre, katılımcıların yarısından fazlası turizmi ekonomiyi geliştiren bir faaliyet olarak görmekte ve turizme olumlu olarak baktıkları belirlenmiştir. Katılımcıların yaklaşık %80'i alandaki termal turizminin ön plana çıktığını belirtmişlerdir. Çalışmada, Afyonkarahisar'daki turizmin olumsuz yönlerin daha ortaya çıkmadığından dolayı yerel halk turizme karşı olumlu yaklaşmaktadır. Ancak turizm planının yapılması birlikte turizmin yaratacağı olumsuz etkilerini en aza indirmek mümkündür.

Akten ve Gül (2014), Korunan Doğal Alanlarda Ziyaretçilerin Olası Etki Düzeyleri Önlem ve Standartların Belirlenmesi (Gölcük Tabiat Parkı Örneği) adlı makalede, Isparta ilinde bulunan Gölcük Tabiat Parkı'nı Ziyaretçi Etki Yöntemi ile alandaki rekreasyonel faaliyetler sonucunda ortaya çıkan olumsuz etkileri belirlemek, bu etkilere karşı alınacak tedbirleri ve bazı standartları belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla alanı ziyaret eden 50 kişiye ve konu hakkında uzman 50 kişiye anket uygulanmıştır. Elde edilen verilere göre tabiat parkının yerleşim yerlerine yakın olması nedeniyle rekreasyon değeri yüksek olduğu ve ziyaretçilerin genellikle ilkbahar ve yaz aylarında taşıma kapasitenin üzerinde alanı ziyaret ettiği tespit edilmiştir. Alanda en fazla göl çevresi tercih edildiğinden dolayı gölün tehdit altında olduğu ve gerekli önlemlerin alınmasının önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca alanı kirleten kişiler için kirleten öder kuralının uygulanması alandaki tahribatın azalmasını sağlayacağı ön görülmektedir.

Surat, Surat ve Özdemir (2014), Korunan Alanların Rekreasyonel Kullanımı ve Yerel Halkın Farkındalığı: Borçka Karagöl Tabiat Parkı Örneği adlı makalede yerel halkın korunan alanlar ile ilgili farkındalığın artırılması, tabiat parkının turistik kullanımını belirlemek ve halkın talep ve beklentilerini tespit edilmesi amaçlanmıştır. 100 kişiye yapılan anket sonucunda elde edilen veriler istatistik programları ile analiz edilmiştir. Borçka- Karagöl Tabiat Parkı'nın doğal kaynak değerlere sahip olması nedeniyle rekreasyonel faaliyetler açısından potansiyeli yüksek olmasına rağmen ankete katılan kişilerin %34'ü alana çok ender gittiklerini belirtmiştir. Bu durumun nedeni olarak alanın uzak olması ve toplu taşıma araçları ile ulaşımın maliyetinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Alana yapılacak olan uygulamalarda yerel halkın göz önünde bulundurulması ve alanın koruma-kullanma dengesinin sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Özüdoğru (2015), Korunan Alanlarda Yönetişim Modeline Yönelik Değerlendirmeler adlı makalesinde Küre Dağları Milli Park'ının tampon zonunda yer alan Arıt Yöresi'ne ait örnek bir yönetim yapısı geliştirilmesi ve bu yapının diğer alanlara uygulanabilirliği ele alınmıştır. Bu yapının geliştirilmesi için teorik bilgi ve yerel halkla yapılan görüşme bulgularından yararlanılmıştır. Her korunan alanın kendi içerisindeki doğal ortam potansiyeli ve insan kaynağı farklı olduğu için geliştirilen bu yönetim yapısı diğer korunan alanlarında tampon zonlarına birebir aynısının uygulanabilirliği söz konusu değildir. Ancak, korunan alanların oluşturulacak

tampon zonlarında bu tür yönetim yapıları sayesinde tüm paydaşlar ortak idaresiyle yönetim daha adil bir şekilde gerçekleştirilebileceği ön görülmektedir.

Türkmen ve Dönmez (2015), Korunan Alanların Turizme Açılmasına İlişkin Yerel Halkın Görüşleri (Yenice Örneği) isimli çalışmada Karabük ilinin Yenice ilçesinde yaşayan yerel halkın turizm faaliyetlerine olan bakış açısını ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkileri çerçevesinde belirlemesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 689 kişiye anket uygulanmış ve bu veriler parametrik olmayan Mann-Whitney U Testi ve Kruskal-Wallis H Testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre kadın katılımcılar turizm faaliyetlerine olumlu bakmadıkları, Yenice ilçesinde 10 yıldan daha uzun süredir ikamet eden katılımcılar, üniversite mezunları ve kamu görevlileri diğer katılımcılara göre turizm faaliyetlerine daha olumlu yaklaştıkları belirlenmiştir.

Polat ve Polat (2016), Rekreatif Tabiat Parklarının Korunan Alanlar Kapsamında İncelenmesi: Mersin İli Örneği adlı çalışmada, Mersin ilinde yer alan 8 adet tabiat parklarının rekreatif potansiyelini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu tabiat parklarından veriler telefon aracılığıyla elde edilmiştir. İlgili kurumlardan da alınan verilerin eklenmesiyle toplanan veriler, Gülez yöntemine göre değerlendirilmiştir. Mersin ilinde bulunan tabiat parklarının rekreatif potansiyeli % 63 ile %85 arasında değişkenlik gösterildiği sonucuna varılmıştır.

Akyol ve Akbulut (2017), Korunan Alanların Planlanması ve Etkin Yönetimde Ziyaretçi Özellikleri ve Algıların Önemi: Kurşunlu Şelalesi Tabiat Parkı Örneği adlı çalışmada tabiat parkını ziyaret eden kişilerin özellikleri ve tabiat parkına dair algıların korunan alanların planlanması üzerindeki etkilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Anket yöntemiyle toplanan veriler, ki-kare ve faktör analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Bulgulara göre, Kurşunlu Şelalesi Tabiat Parkı yerleşim yerlerine olan yakınlığı nedeniyle haziran-ağustos ayları başta olmak üzere yılın farklı zamanları ziyaretçi akınına uğramakta olduğu, alanın taşıma kapasitesinin üzerine çıktığı zamanlarda alandan yararlanacak kişilerin sayısının azalmasına neden olduğu tespit edilmiştir. Ziyaretçi sayısının fazla olmasının çevresel ve görsel bozulmalara yol açtığı belirtilmiştir.

Kaya ve diğerleri (2017), Korunan Alanlarda Rekreatif Kısıtlayıcılar ile Genel Memnuniyet Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi: Yedigöller Milli Parkı Örneği isimli makalede

milli parka ziyaret edilmesini engelleyen faktörleri belirlemek ve bu belirlenen faktörlerin genel memnuniyet ile ilişkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. 5 noktalı likert ölçeği ile hazırlanan anket formu 70 kişiye uygulanmıştır. Milli parka katılımı etkileyen en önemli faktörün ulaşım olduğu tespit edilmiştir. Bakım-yönetim ve yapısal etmenlerin az olması ise genel memnuniyeti olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörler olduğu belirlenmiştir.

Özer (2017), Erzurum İlindeki Koruma Alanların Mevcut Durum Analizi adlı makale Erzurum ili içerisinde yer alan koruma alanlarının mevcut durumları tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada önce konuyla ilgili literatür taraması yapılmış, daha sonra ilde bulunan korunan alanların isimleri, ilan tarihleri, statüleri ve büyüklüklerine dair bilgiler elde edilmiştir. Elde edilen bilgilere göre çalışma alanında 9 farklı statüde 25 tane korunan alan bulunmakta olup bu alanların toplam yüzölçümü Erzurum ilinin %7,72'sini kapladığı tespit edilmiştir. Dünyadaki korunan alanların oranı %13 olduğu göz önünde bulundurulduğunda Erzurum ilindeki korunan alanın büyüklüğünün yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada korunan alanların planlanması, bu planlara uygun hareket edilmesi ve gerekli yatırımların yapılmasının önemi vurgulanmaktadır.

Avcı (2018), Turizmin Yöre Halkının Yaşam Kalitesine Etkileri: Çeşme İlçesi Örneği adlı makalede, turizmin ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel etkileri araştırmak için Çeşme'de ikamet eden yerel halka anket uygulaması yapılmıştır. Çalışmada kullanılan analizler ise faktör analizi, t-testi, ANOVA, korelasyon analizi ve regresyon analizi kullanılmıştır. Katılımcıların yaşam kalitesi boyutlarından en yüksek memnuniyete sahip olduğu alan toplumsal yaşamdır. Toplumsal yaşamdan sonra, sağlık-güvenliği ve ekonomik durumun olumlu yönde etkilendiği belirlenmiştir. Farklı kültürlerle ve yeni insanlarla tanışmanın yerel halkın ruhsal sağlığını olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Çalışmada, turizmin gelişmesi ile yerel halkın yaşam kalitesini yükselttiği için turizmin gelişimi desteklenmesi ortaya konulmuştur.

Aydın (2018), Kültürel Turizmin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Etkilerine Yönelik Bir Araştırma: Safranbolu Örneği adlı makalede, turizmin etkileri ortaya koyabilmek için Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesindeki 424 son sınıf öğrencileri ile anket çalışması yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre, Safranbolu'daki turizmin gelişmesiyle birlikte bir yandan yeni iş olanaklarının arttığı, tarihi alanların korunduğunu diğer yandan ise yeterli reklam ve tanıtım çalışmalarının yapılmadığını, ulaşım ve alt yapı sorunlarının olduğu belirtilmiştir. Alandaki

turizm faaliyetleri nedeniyle arsa ve ev fiyatlarında artış olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, Safranbolu'nun etkin reklam ve tanıtım faaliyetlerin yapılmasının ve yöre halkının turizm konusunda bilinçlendirilmesinin önemi vurgulanmıştır.

Berber ve Somuncu (2018), Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı'nın Korunan Alan Yönetiminin Değerlendirilmesi adlı çalışmada, Ankara'da Polatlı ve Haymana ilçesinde bulunan tarihi milli parkın yönetimini değerlendirmek, alana gelen ziyaretçilerin memnuniyet düzeyini tespit etmek ve alandaki eksikliklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, alandaki yetkili kişilerle yarı yapılandırılmış görüşme, alanı ziyaret eden kişilere de anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada, milli parkın Uzun Devreli Gelişme Planı'na göre düzenlemelerin yapıldığı belirtilmiştir. Ancak alanda ulaşım, tanıtım ve reklam eksiliğinin olduğu da tespit edilmiştir.

Ertürk, Sarı ve Erpay (2018), Korunan Kıyılarda Yaşayan Halkın Mekân ve Turizm Algısının Ekosistem Üzerindeki Etkileri: Adrasan- Olimpos- Çıralı Kıyı Koridoru adlı makalede kıyı koridorunda var olan turizm faaliyetleriyle doğal çevrenin etkileşiminin ekosistemi hangi yönde etkilediği, koruma altında olan alanda yerel halkın yaptığı ekonomik faaliyetlerin ekosisteme etkisi ve bu alanın nasıl korunabileceği araştırılmıştır. Yapılan saha çalışmalarında ilk önce gizli gözlem yöntemiyle yerel halk gözlemlenmiş, ikinci saha çalışmasında ise yerel halk ile görüşme yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların yarısından fazlası bölgenin koruma alanı olduğunun bilincinde olduğu ve bölgenin koruma alanı ilan edilmesinin bölge için olumlu yönde etki ettiğini belirlenmiştir. Alan, koruma alanı ilan edilirken yerel halkın göz arda edilmesi sonucunda koruma planlamalarının olumsuz sonuçların ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Yerel halkın koruma bilincinin yüksek olması nedeniyle bölgeye ciddi katkı sağladığı ve yönetimle ortak bir paydada buluşulması gerektiği düşüncesindedir.

Chong (2019), The Side Effects of Mass Tourism: The Voices of Bali Islands adlı çalışma yerel halkın Bali adasındaki yoğun turizm faaliyetlerinden hangi yönden ve nasıl etkilendiklerini araştırmaktır. Çalışma için Bali adasında yaşayan 20 kişi ile görüşme yapılmıştır. Veriler, 2018 yılının ağustos ile aralık ayı arasında toplanmıştır. Bulgulara göre, yerel halk ziyaretçilerin özellikle alkolün etkisindeyken uygunsuz davranışlarının olduğunu ve bu durumdan rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Adadaki yerel geleneklerin ve kültürel törenlerin ziyaretçilere hitap

edecek şekilde değiştirildiği belirtilmiştir. Adadaki trafik sorunu yaygındır ve bu durum tatillerde özellikle Noel zamanı ve Yılbaşı gecesinde daha da büyük bir sorun haline gelmektedir. Bir diğer bulgu ise adadaki çöp sorunudur. Son olarak çalışmada, yerel halkın adadaki turizm planlamasında yer alması gerektiğinin önemi vurgulanmıştır.

Çağlayan (2019), Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Korunan Alanlarda Turizm: Yenice Ormanları Örneği başlıklı doktora tezinde, korunan alanlar kapsamında korunan Yenice ormanlarındaki gelişmekte olan turizm faaliyetlerini sürdürülebilirlik açısından inceleyerek alanın ekoturizm potansiyelinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, alanda gözlem, anket ve yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Bulgulara göre, içerisinde tabiat koruma alanı ve yaban hayatı geliştirme sahası bulunan Yenice ormanlarındaki yapılan turizm faaliyetlerinin doğaya dayalı olduğu tespit edilmiştir. Alanda at binme, kanyon geçişi ve kaya tırmanışı gibi etkinliklerin var olduğunu ancak turizm altyapısının bu etkinlikler için yeterli olmadığı belirtilmiştir. Alanın ekoturizm potansiyelinin olduğunu ve daha kapsamlı bir turizm planı ile hayata geçirilerek Türkiye'ye örnek olabileceği belirtilmiştir.

Çalık ve Pir (2019), Korunan Alanların Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi: Gümüşhane Limni Gölü Tabiat Parkı Örneği adlı çalışmada Gümüşhane ilinde yer alan Limni Göl Tabiat Parkı'nın sürdürülebilir turizm açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Mülakat yöntemi ile toplanan verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada Gümüşhane Limni Gölü Tabiat Parkı'nın koruma-kullanma dengesi göz önünde bulundurularak rekreasyonel faaliyetlerin yapılmasının, göl çevresinde yoğunlaşan turizm faaliyetlerin tabiat parkının diğer bölgelerine dağıtılmasının, tabiat parkındaki rekreasyonel faaliyetlerin planlanmasında bölgedeki diğer rekreasyonel potansiyeli yüksek olan yerlerini de kapsayacak şekilde olmasının önemi vurgulanmıştır.

Göksu (2019), Aladağlar Milli Parkı'ndaki Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Kırsal Kalkınmaya Etkisi adlı yüksek lisans tezinde, korunan alandaki turizm faaliyetlerinin kırsal kalkınmaya ve yöre halkı ekonomik yönden nasıl etkilendiği incelenmiştir. Çalışmada turizm paydaşlarıyla görüşmeler yapılmıştır. Sonuç olarak, milli parkta gerçekteşen turizm faaliyetlerden yerel halkın pozitif yönde etkilendiği ancak son zamanlardaki turist sayısının azalmasından dolayı ekonomik gelirin önceki yıllara göre azaldığı belirtilmiştir.

Öztürk ve diğerleri (2019), Korunan Alan Kaynak Değerlerine İlişkin Ziyaretçi Tercihlerinin Sosyal Medya Verileri Kullanılarak Belirlenmesi adlı makalede, Küre Dağları Milli Parkı ziyaret eden kişilerin tercihleri Instagram üzerinden incelenmiştir. Instagram uygulamasından KDMP etiketiyle yapılan paylaşımlar incelenerek 8 kategoriye ayrılmıştır. Google form eklentisi ile anket hazırlanmıştır ve bu anket sosyal medya aracılığıyla kişilere ulaştırılmıştır. 16 soru bulunan anket 102 sosyal medya kullanıcısı tarafından cevaplanmıştır. Anketten elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Anket verileri ile Instagram verileri karşılaştırıldığında birbirleri ile kısmen örtüştüğü tespit edilmiştir. En çok paylaşım yapılan kategori Küre Dağları Milli Parkı'na ait manzara fotoğrafları olmuştur. Bu durum anket verileriyle paralellik gösterdiği belirtilmiştir. Ayrıca makalede yöresel lezzetlerin tanıtımında eksiklikler olduğu ve ziyaretçilerin yaban hayatı gözlemleyebileceği, besleyebileceği noktaların olmadığı tespit edilmiştir ve birtakım öneriler sunulmuştur.

Alaeddinoğlu ve Tekin (2020), Turizmin Ekonomik, Sosyo-Kültürel ve Çevresel Açından Yerel Halkın Yaşam Kalitesine Etkileri: Batman Örneği adlı çalışmada, turizmin etkileri incelemek için Batman ilinin şehir merkezinde ikamet eden 387 kişi ile anket uygulaması yapılmıştır. Verilerin analizinde regresyon, korelasyon ve fark analizi kullanılmıştır. Bulgulara göre, katılımcıların turizmin ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkileri yerel halkın yaşam kalitesi üzerinde olumlu etki bıraktığı ortaya çıkarılmıştır. Ekonomik etki, tüm bu etkiler arasında yerel halkın yaşam kalitesine en fazla etkileyen unsurdur. Ayrıca, turizmin sosyal ve kültürel etkileri ile yerel halkın yaşam kalitesi arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir. Batman'da gerçekleşen turizmin en önemli kaynağı kültürel kaynaklardır ancak Hasankeyf'in sular altında kalmasından dolayı Batman ilinin yeni bir turizm planına ihtiyacı olduğu belirtilmiştir.

Atmış, Günşen ve Yıldız (2020), Tabiat Parklarının Korunan Alan Statülerinin Değerlendirilmesi: Batı Karadeniz Örneği isimli çalışmada korunan alanlar olarak seçilen yerlerin korunan alan sistematigindeki yerini sorgulamaktadır. Bu nedenle, Batı Karadeniz'de yer alan Zonguldak, Karabük ve Bartın illerinde bulunan 9 adet tabiat parkı ele alınmıştır. Rekreasyonel kullanıma açık olan Balamba, Çamlık ve Milli Egemenlik tabiat parklarındaki 349 ziyaretçiye anket uygulanmış ve elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bulgulara göre tabiat parkını ziyaret edenlerin %72'si, alana piknik yapmak için geldiklerini

belirtmişlerdir. Bunun nedeninin tabiat parklarının daha önce mesire alanı olarak kullanılması olduğu düşünülmektedir. Milli Egemenlik Tabiat Parkı 10. Bölge Müdürlüğü Zonguldak İl Şube Müdürlüğü tarafından yönetilirken, Balamba ve Çamlık tabiat parkı özel işletme tarafından işletilmektedir. Çalışmada tabiat parklarının mesire yerlerine göre kamusal hizmetler konusunda daha ağır bastığı belirtilerek Balamba ve Çamlık tabiat parklarının da kamu tarafından yönetilmesinin ve işletilmesinin daha doğru olduğunu düşünülmektedir.

Bahar ve İlal (2020), Koronavirüsün (COVID-19) Turizm Sektörü Üzerindeki Ekonomik Etkileri adlı makalede, geçmişte yaşanan salgınların, terör olaylarının turizm olan etkisinden bahsedilmiş ve yaşanan koronavirüs pandemisinin turizm üzerindeki ekonomik etkileri incelenmiştir. Pandeminin en çok etkilediği sektör turizm olduğu için turizmden elde edilen istihdamda bir düşüş gerçekleşmiştir. Hizmet sektörlerinde yaşanan talep ve üretim şoklarının etkisiyle ekonomilerin küçülmeye başlaması ön görülmektedir. Çalışmada, iç turizm pazarına verilmesi gereken önem sadece kriz anlarında değil her zaman değer verilen bir alan olması gerektiği belirtilmiştir.

Baştan (2020), Turizm Yerel Halk Üzerine Sosyo-Kültürel Etkileri: Şirince Köyü Örneği adlı yüksek lisans tezinde, turizmin yarattığı olumlu ve olumsuz etkilerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaçla, Şirince’de yaşayan 309 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Bulgulara göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu, turizmin Şirince’de yaşayan yöre halkının daha hoşgörüyeye sahip olmasına olanak sağladığını, aile ilişkilerinin olumsuz bir şekilde etkilenmediğini, olumlu etkilerinin olumsuz etkilere göre daha fazla olduğunu belirlenmiştir. Yerel halkın fikir ayrılığı yaşadığı noktalar ise; değişik eğlence anlayışı, kılık ve kıyafet değişimi ve yaşam tarzıdır. Çalışmada getirilen öneriler ise; festivallerin ve çeşitli kültür-sanat etkinliklerin düzenli bir şekilde gerçekleşmesi, bölgedeki görülmeye değer alanlar için bir broşür hazırlanmasının ve bunları turistlere dağıtılması, şarap yapımı ile ilgili düzenlenecek birkaç faaliyetle kış turizmini de canlandırılması gibi birçok farklı öneri sunulmuştur.

Çetin ve Göktepe (2020), COVID-19 Pandemisinin Turizm Endüstrisi Üzerindeki Etkileri adlı makalede, COVID-19 pandemisinin turizmi nasıl etkilediği, alınan tedbirlerle ve öngörülere yer verilmiştir. COVID-19 pandemisinin diğer salgınlardan farkının daha hızlı yayılmasına bağlı olarak dünya çapında ekonomik, sosyal ve psikolojik etkileri görülmüştür.

Ülkelerin karantina sebebiyle sınırlarını kapatmasıyla beraber kırılğan bir yapıya sahip olan turizm sektörü etkilenmiştir. Çalışmada, salgının günümüzde daha kontrollü bir halde olsa bile turizm sektöründe derin değişiklere yol açacağı tespit edilmiştir.

Grima ve diğerleri (2020), The İmportance of Urban Natural Areas and Urban Ecosystem Services During The COVID-19 Pandemic adlı çalışmada, doğal alanların insanlar için önemini irdelemiştir. Bu çalışmada, Amerika Birleşik Devletleri Vermont eyaletinin Burlington şehrinde ve çevresinde yaşayan 400 kişiye anket yapılmıştır. Bulgulara göre, katılımcıların yarısından fazlası pandemi sırasında doğal alanların ziyaret oranının büyük ölçüde arttığını belirtilmiştir. Katılımcılar doğal alanlardaki rekreasyonel faaliyetlerin önemli olduğunu ve pandemi sürecinde yaşanan stresi azaltmasındaki rolünden de bahsetmişlerdir. Çalışmada, gelecekte Koronavirüs pandemisi gibi birçok farklı pandeminin olabileceğini belirterek doğal alanlara olan erişimin önemini vurgulamaktadır.

Kervankıran ve Bağmancı (2020), Bildiğimiz Turizmin Sonu Mu? COVID-19'un Türkiye'deki Turizm Hareketliliğine Etkisi isimli çalışmada, COVID-19 pandemisinin turizmi etkilemesiyle beraber Türkiye'ye olan turist akışını ve Türkiye'den yurtdışına olan seyahatleri incelemekte ve değişen turizm hareketliliğini anlamlandırmaya çalışmaktadır. Çalışmadaki veriler, yetkili kurumlardan alınmıştır. Elde edilen verilere göre, 2020'nin Nisan ayında Türkiye'ye gelen ziyaretçi sayısında ciddi bir düşüş tespit edilmiştir. Salgının kontrol alınmaya başlaması ve seyahat kısıtlarındaki düzenlemelerle beraber 2020'nin yaz aylarında ziyaretçiler Türkiye'ye gelmeye başlamıştır ancak önceki yıllara göre ziyaretçi sayısında keskin bir düşüş olduğu belirtilmiştir. Geçilen yeni normal düzende halen sağlık riski devam etmesiyle insanların seyahat etme alışkanlıklarının değiştiiği tespit edilmiştir.

Kılıç (2020), Korunan Alanlara Yönelik Ziyaretçi Etkilerinin Belirlenmesi ve Yönetilmesi: Göreme Milli Parkı Örneği adlı doktora tezinde, korunan alana gelen ziyaretçilerin etkileri, etkilerin yönetimi, ziyaretçi deneyimin iyileştirilmesi için neler yapılmasını gerektiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, amaçlı örnekleme tekniği ile yerel halk, işletmeler, yerel yönetim çalışanları ve bölgesel kuruluşlar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ek olarak, alanı ziyaret edenlerle anket çalışması yapılmıştır. Bulgulara göre, milli parka zarar verilmemesi için belirlenen kuralların olduğu ancak bu kurallara uyulma ve denetlenmesinin yeterli olmadığı

belirlenmiştir. Alanın güvenliğinin sağlanması, alandaki bilgilendirici tabelaların eksikliğinin giderilmesi gibi öneriler sunulmuştur.

Özçoban (2020), Koronavirüs 'ün (COVID-19), Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri ve Türkiye'nin Kırsal Turizm Potansiyeli Üzerine Bir Analiz adlı çalışmada, yaşanan pandeminin ve gelecekte yaşanabilecek olan pandemilerden sonra tüketicilerin tercihlerine olan etkileri ve Türkiye'nin kırsal turizm potansiyelini incelemek amaçlanmıştır. İnsanların pandemiden sonra bireysel turizme yöneleceği ve kırsal turizmin bu konuda ön plana çıkacağı belirtilmiştir. Türkiye'nin kırsal turizm potansiyeli bakımından zengin olduğu ancak yeterli tanıtım ve reklamların yapılmadığı belirtilerek bazı önerilerde bulunulmuştur.

Özyurt ve Gülmez (2020), Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Bireysel ve Toplumsal Yaşam Kalitesine Etkileri adlı çalışmada, Alanya ilçesinde turizmin etkilerini incelemek için yerel halktan gelirini turizmden kazanan 390 kişi ile gelirini turizmden kazanmayan 289 kişi olmak üzere toplam 679 kişiyle anket çalışması yapılmıştır. Bulgulara göre, gelirini turizm sektöründen kazanan kişilerin turizmin gelişimine destekleyici bir tutum içerisinde olduğu ortaya çıkarılmıştır. Gelirini turizm sektöründen sağlamayan kişilerin de turizmin gelişmesine olumlu yaklaştığı gözlemlenmiştir ve bunun nedeni olarak Alanya ilçesinin turizm olan bağımlılığının olduğu belirtilmiştir. Çalışmaya katılan her iki grupta da turizmin çevreye olan etkisinin algılanması daha azdır. Gelirini turizmden kazanan kişilerin ücret düşüklüğü ve sağlıklı olmayan koşullarda çalışmasından dolayı yaşam kalitesinin düştüğü gözlemlenmiştir. Alanya'nın önemli bir turizm destinasyonu olmasından dolayı alanın taşıma kapasitenin aşılması yerel halkın yaşam kalitesi için önemli bir etken olduğu belirtilmiştir.

Sigala (2020), Tourism and COVID-19: Impacts and Implications for advancing and resetting Industry and Research adlı çalışmada, Covid-19 pandemisinin turizm paydaşları üzerindeki sosyo-ekonomik, kültürel, ekonomik ve psikolojik etkilerini ele alınmıştır. Çalışmada, kırılabilir yapıya sahip olan turizm sektörünün daha önce de yaşadığı farklı krizlerden daha dirençli bir halde geri döndüğünden bahsetmektedir. Ancak COVID-19 diğer krizlere benzemediğini ve dünya çapında etkili olduğunu da eklemiştir. Bu etkilerin turizm sektörü üzerinde bazı dönüşümlere yol açacağı vurgulanmıştır.

Xie ve diğeri (2020), Urban Parks as Green Buffers During the COVID-19 Pandemic adlı makalede Çin Halk Cumhuriyeti'nin Chengdu kentinde yaşayan insanların COVID-19 pandemisi ile tabiat parklarının ziyaret sıklığı arasındaki etkileşimi araştırmaktadır. Bu amaçla, Chengdu kentinde yaşayan 386 kişiyle çevrimiçi anket çalışması yapılmıştır. Bulgulara göre, katılımcıların yarısından fazlası evlerine en yakın parkları tercih ettiklerini belirtmiştir. Parkı ziyaret ettikten sonra kendilerini daha iyi hissettiklerini de eklemiştir. Son olarak, çalışmada doğal alanlarda gerçekleştirilen açık hava rekreasyonel faaliyetlerin yaşam kalitesini korumak için bir tampon görevi görebilecekleri belirtilmiştir.

Zoğal ve Emekli (2020), Türkiye'de COVID-19 Salgını Sürecinde İkinci Konutların Değişen Anlamları adlı çalışmada, pandeminin ortaya çıkmasıyla birlikte ikincil konutların anlamlarında yaşanan değişiminin tespit edilmesi amaçlanmıştır. İnsanların diğer insanlarla temas halinde olmamak için kıyılardaki veya kırsal alanlardaki ikincil konutlarına gittikleri belirtilmiştir. Ancak pandemi sürecinin halen devam ettiği için yetkili kurumlar tarafından yeni önlemler alınmıştır. Kısıtlamaların nispeten azaldığı dönemde ise "sıfır temas" konseptli ikincil konutların arttığı ve bu artışında fiyatlara yansıdığı vurgulanmıştır.

Derinöz (2021), Turizmin Geleceğini COVID-19 mu İnşa Ediyor? adlı çalışmada, COVID-19 pandemisinin turizmi nasıl etkilediği, turizmde nasıl değişimler olacağını ve gelecekteki turizm dinamiklerinin nasıl olabileceğini incelemektedir. Salgının etkileri 2020 yılından itibaren görülmeye başlanmış, salgının yayılmasıyla birlikte turizm faaliyetleri düşüşe geçmeye başlamıştır. Yeni normal dönemde kitle turizm terk edilerek bireyselleşmenin ön plana çıktığını belirlenmiştir.

Kervankıran ve Bağmancı (2021), COVID-19 Sürecinde Türkiye Turizminin Mekânsal Görünümü: Hangi il Nasıl Etkilendi? başlıklı makalede, pandeminin Türkiye'deki turizmin il bazında nasıl etkilendiğini tespit etmek amaçlanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınan 2019 ve 2020 yıllarına ait veriler kullanılmıştır. Bu verilerin illere oranla mekânsal dağılımı incelenmiş ve ziyaretçi sayılarının mekânsal görünümü tespit edilmiştir. Bulgulara göre, pandemiden en çok etkilenen iller turizm faaliyetlerin yoğunlukta olduğu iller olmuştur. Bu iller; İstanbul, Antalya, Muğla, Nevşehir, Ankara ve İzmir'dir. Sonuç olarak çalışmada, bazı illerin pandemiden daha çok etkilenmesinin nedeni o bölgelerdeki turizmin sınırsız bir şekilde

büyüdüğünü ve bu büyümenin o bölgelerin mekânsal görünümünü ciddi bir şekilde değiştirdiğini belirtilmiştir.

Lu ve diğerleri (2021), *Escaping to Nature During a Pandemic: A Natural Experiment in Asian Cities During the COVID-19 Pandemic with Big Social Media Data* adlı makalesinde, seçilen dört Asya şehrindeki kişilerin sosyal medya verilerine dayanarak pandemi öncesi ve sırasında yeşil alan kullanımı ele alınmıştır. Bu amaçla, 1185 kişinin Instagram verileri kullanılmıştır. Ziyaretçiler şehir merkezine en yakın ve büyük olan parkı tercih etmelerinin yanı sıra, parkı ziyaret etme sıklığının artması da COVID-19 vakalarının artmasıyla birlikte gerçekleşmektedir. Asya şehirlerinde yaşayan insanların pandeminin yarattığı sorunlarla baş edebilmek için yeşil alanları kullanıldığını ve gelecekte olabilecek diğer pandemiler için de erişilebilir doğal alanların halk sağlığı için önemli olduğu belirtilmiştir.

Mansuroğlu ve diğerleri (2021), *Korunan Alanlarda Turizmin Etkisi: Antalya Kenti Örneği* adlı çalışmada, Antalya şehir merkezindeki korunan alanların turizm faaliyetlerini etkileme ve etkilenme durumlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Korunan alanlardaki turizm faaliyetlerin gerçekleşmesi sonucunda çevresel, altyapı olanakların geliştirilmesi, ekonomik yararlar ve kültürel mirasın korunması gibi olumlu etkileri söz konusu olurken, su, hava ve gürültü kirliliği, alan kullanım sorunları ve kültürel etkiler gibi olumsuz etkilerin de olduğu belirtilmiştir. Antalya kent merkezindeki korunan alanlardaki rekreasyonel potansiyelin devam edebilmesi için ekolojik temele dayalı bir planlama yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Pamungkas ve E.Jones (2021), *Indonesia's Mountainous Protected Areas: National Parks and Nature-Based Tourism* adlı kitap bölümünde, Endonezya'daki koruma altında olan alanlar hakkında bilgiler verilmektedir. 9'u deniz, 6'sı UNESCO Dünya Miras Alanı ve 5'i Ramsar sulak alanı olmak üzere toplam 54 tane milli park bulunmaktadır. Bu alanlardaki yoğun turizm faaliyetlerin olumsuz etkilerin bahsedilmiştir. Bu etkiler; hava ve su kirliliği, yaban hayatın etkilenmesi, habitatın bozulması, vandalizm ve katı atıkların birikmesidir.

Pouso ve diğerleri (2021), *Contact with Blue-Green Spaces During the COVID-19 Pandemic Lockdown Beneficial for Mental Health* isimli makalede, doğaya maruz kalmanın COVID-19 pandemisinin oluşturduğu etkilerle mücadeledeki yerini ve öneminin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, 9 ülkeden 5218 kişi ile çevrimiçi anket çalışması yapılmıştır.

Bulgulara göre, doğa ile temas edenlerin insanların pandemi ile başa çıkmasına yardımcı olduğu belirtilerek ekosistem hizmetlerinin önemi vurgulanmıştır.

Sarp, Yücedağ ve Kaya (2021), COVID-19 Pandemi Sürecinde Parklar Üzerine Kullanıcı Görüşleri: Antalya-Konyaaltı Örneği isimli çalışmada Konyaaltı ilçesinde ikamet eden insanların Covid-19 pandemi sürecinde parklar üzerine görüşlerini belirlemek ve parkı ziyaret eden kişilerin motivasyonları belirlenmesi amaçlanmıştır. Salgın sürecinde parka olan ziyaretin arttığı ve Parkı ziyaret eden kişilerin çoğunluğunun motivasyonu yürüyüş yapmak olduğunu belirlenmiştir. Çalışmada ileride olabilecek pandemilere karşı parkların planlanmasına daha dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Dikyar (2022), COVID-19 Pandemisinin Kentsel Yaşama ve Mekânsal Kullanıma Etkileri: Van Örneği adlı yüksek lisans çalışmasında, pandeminin kentlerde yol açtığı etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, araştırmada karma yöntemlerden yararlanılmıştır. Çalışmada hane halkı, kamu görevlileri ile iş ve ticaret alanlarında çalışan kişilere anket ve görüşme yapılmıştır. Bulgulara göre, pandemi insanların bayram kutlaması, cenaze gibi toplu görüşmeleri etkilemiştir. Pandeminin yayılımını azaltmak için konulan kısıtlamalar, çevrimiçi eğitime ve uzaktan çalışma modeline geçilmesi nedeniyle insanlar evlerde uzun süre vakit geçirmeye başlamıştır, bunun sonucu olarak evde kalan kişiler sanal ortamı kullanma oranı ve e-ticaret alışverişlerinde artış olduğu belirtilmiştir. Evde uzun süre vakit geçirmek zorunda kalan kişilerin salgın korkusuyla birlikte psikolojik rahatsızlıklar ortaya çıkmıştır. Bahsedilen sorunların pandemi sürecinin uzamasıyla birlikte devam edebileceği ön görülmektedir.

Göksu (2022), Korunan Alanlarda Taşıma Kapasitesi ve Ziyaretçi Memnuniyetinin Belirlenmesi: Karagöl- Sahara Milli Parkı Örneği adlı yüksek lisans çalışmasında, koruma altına alınan milli parkın taşıma kapasitesinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, milli parkın kapasitesini Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN)'nin "Korunan Alan Taşıma Kapasitesi Tahmin Yöntemi" ile hesaplanmıştır. Ayrıca, alana gelen ziyaretçilerle anket çalışması yapılmıştır. Bulgulara göre, ziyaretçi memnuniyetinin artması için milli parkın gelişmesine bağlı olduğu ve taşıma kapasitenin bayram günleri ve tatiller dışında yeterli olduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak, milli parklar için hazırlanan planlara yerel halkın ve yönetimin katılmasının önemi vurgulanmıştır.

Kuvetli ve Kadioğlu (2022), Yerel Halkın Korunan Alanlara Yönelik Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Samsun Örneği adlı makalede, yerel halkın Samsun ilindeki korunan alanlara dair bilgisini, ziyaret sıklığı, korunan alanların rekreasyonel amaçla kullanılması ve bu alanların ekonomiye olan katkıları hakkındaki fikirlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla toplam 33 sorudan oluşan anket 432 kişiye uygulanmıştır. Katılımcılar tarafından en çok bilinen korunan alan Kızılırmak Kuş Cennetini olmakla birlikte bu alanın yeterince tanıtılmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların büyük bir kısmı korunan alanların turizme açıldığı takdirde bu alanlardaki biyoçeşitliliğe zarar geleceği ve çevre kirliliğinin artacağını düşünmekle beraber turizme açılmasının bölgeye ekonomik katkı sağlayacağına da inanmaktadırlar. Çalışmada, Samsun ilinde milli park olma potansiyeli olan alanların olduğunu ve alanda hiç milli park olmadığını belirtilerek Şahinkaya Kanyonu Tabiat Parkı ile Vezirsuyu Tabiat Parkı'nın birleştirilerek milli park ilan edilmesi gerektiği savunulmuştur.

Uzun (2022), COVID-19 Pandemisinin Turizm Esnafına Etkileri: Marmaris Örneği adlı çalışmada, doğrudan turizmden gelir elde eden küçük işletmelerin yaşanan pandemiden ekonomik açıdan ne derece etkilendiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla, Marmaris'te bulunan işletmelerle yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Bulgulara göre, küçük işletmeler kiralarını ödemekte güçlük çektiklerini ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için krediye başvurduklarını belirtmişlerdir. Pandeminin seyrinin azalmasıyla hareketlenen iç turizm küçük esnaf için bir anlam ifade etmemesinin nedeni olarak yerel halkın ilgisini çekebilecek ürünlerin olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla küçük işletmelerin dünya çapında yaşanan krizlerden daha fazla etkilendiği tespit edilmiştir.

Binboğa (2023), Korunan Alanlarda Sürdürülebilir Yönetimin Etkinliği ve Sorunları: Spil Dağı, Dilek Yarımadası- Büyük Menderes Deltası ve Marmaris Milli Parkları Örneği adlı yüksek lisans tezinde, korunan alanların yönetim etkinlik düzeyleri belirlenerek yönetsel sorunları tespit etmek ve çözüm önerilerinde bulunmak amaçlanmıştır. Çalışmada, 15 tane yönetici ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Yapılan yönetim etkinlik düzeyine göre üç milli parkın ortalaması %56 olup bu düzeyin yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Personel sayısının yetersiz olması, var olan personellerinin de niteliğinin yetersiz olması ve koordinasyon yetersizliği gibi

birçok sorun tespit edilmiştir. Çalışmada, mevcut sorunların çözümü için gerekli olan adımların atılmasının önemi vurgulanmıştır.

Dindar, Yardımcı ve Sezer (2023), COVID-19 Pandemisi Sonrası Parkların Kullanıcı Memnuniyeti Açısından Değerlendirilmesi: Bursa/ Nilüfer Örneği adlı çalışmada, Covid-19 pandemisinin getirdiği kısıtlamalar nedeniyle parkların eskiye nazaran daha fazla ziyaret edilmesi sonucunda alanı ziyaret eden kişilerin memnuniyet düzeyini incelenmiştir. Çalışma kapsamında Bursa'nın Nilüfer ilçesinde 14 parkta anket çalışması yapılmıştır. Çalışmada, katılımcıların büyük bir çoğunluğu temiz hava almak, çocuklarını parka getirmek için bu mekanları tercih ettikleri belirtilmiştir. Parklarda tuvalet imkânının olmayışı, yiyecek-içecek temin edilebilecek bir işletme bulunmaması, oyun alanlarındaki malzeme eksikliği olduğunu belirtilip bu ihtiyaçların giderilmesi halinde kullanıcı memnuniyetinin artacağı vurgulanmıştır.

Sağlam Fide (2023), Ilgaz Dağı Milli Parkı'nda Korunan Alan Turizm İlişkisinin Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Araştırma adlı makalede milli parkın ve çevresinin sahip olduğu değerlerinin sürdürülebilir turizm açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Ilgaz Dağı Milli Parkın yönetiminden sadece Milli Park Müdürlüğü sorumludur ve bu durum alanın sağlıklı bir şekilde yönetilmesini sağlamaktadır. Milli parkın sahip olduğu doğal ve kültürel değerler rekreasyonel talepleri karşılama konusunda sürdürülebilirliği açısından yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Çalışmada korunan alan bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitim programlarının yapılması, konaklama çeşitliğinin yaygınlaştırılması, toplu ulaşım imkanlarının artırılması gibi birçok farklı öneri sunulmaktadır.

Devam eden kısımda Büyükada hakkında yapılmış olan akademik çalışmalar değerlendirilmektedir.

Garipağaoğlu ve Özcan (2015), İstanbul Adaları'nda Beşerî Ortam Koşullarına Ait Sorunlar ve Yönetimi adlı makalede, İstanbul Adalarında meydana gelen nüfus artışı sonucunda meydana gelen sorunlar, mekânın planlı bir şekilde kullanılmaması, çevresel bozulma gibi beşerî kökenli sorunların tespiti, coğrafi bir bakış açısı ve yöntemleriyle analizi ile sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi ele alınmıştır. Hafta sonu, resmî tatiller, bayram dönemlerindeki Büyükada'daki nüfus artışı sonucunda ortaya çevre sorunları, kirlilik ve doğal kaynakların zarar görmesi gelmektedir. Özellikle havaların ısınmasıyla başlayan turizm baskısı adaları büyük

ölçüde etkilemektedir. Çalışmada belirtilen bir diğer sorun ise ulaşım"dır. Deniz ulaşımı, bölgede yaşanan bisiklet kazaları ulaşım sorunlarını oluşturmaktadır. Kıyı dolgu alanların oluşturduğu sorunların başında ekosistemin zarar görmesidir. Adaların tamamı sit alanı olduğundan dolayı doğal yapısının korunması için mekânsal kullanım baskının azaltılması ve insan kaynaklı sorunların çözümüne öncelik verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Görek (2019), Sustainable Tourism From the Perspective of Local Residents: The Case of Büyükada adlı yüksek lisans tezinde Büyükada'da yaşayan yerel halkın adada var olan sürdürülebilir turizme karşı görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Turizm ve turizm ile ilişki işlerde çalışan ada sakinlerinin ekonomik sürdürülebilirlik ile daha çok endişesi olduğu, turizm ile ilgili çalışmayan veya emekli olan kişilerin ise çevresel ve sosyokültürel önem verdiği ortaya çıkarılmıştır. Çalışmada, Büyükada'nın geleceği için eğitilmiş yerel halktan oluşan gönüllük esasına dayalı ve maddi hiçbir beklentisi olmayan bir konsey kurulmuş ve adadaki sürdürülebilir turizm için çaba sarf ettikleri belirtilmiştir.

Karsan Ayanoglu (2019), Büyükada'nın Kültürel Peyzaj Değerlerinin Korunmasına Yönelik Değerlendirme Yöntemleri adlı doktora tezinde adadaki tarihi, kentsel ve doğal kültürel peyzaj değerlerinin tespiti, var olanların korunması için yapılması gerekenlerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla, 1918 yılından itibaren ve beş ayrı döneme ayrılan haritalar, uydu fotoğrafları ve imar planları incelenmiştir. Büyükada'nın kültürel peyzaj alanı olarak özel bir statünün verilmesi ve koruma-kullanım dengesinin bozulmaması için alanın taşıma kapasitesine dikkat edilmesiyle birlikte bir planlama yapılmasını gerektiği belirtilmiştir.

Göcen (2022), Turistlerin İstanbul Büyükada Agios Georgios Rum Ortodoks Manastırına Verdikleri Değer ve Ziyaretleri Sırasında Karşılaştıkları Sorunlar adlı yüksek lisans tezinde Büyükada'nın en önemli değerlerinden biri olan Agios Georgios Rum Ortodoks Manastırı'na gelen ziyaretçilerin verdikleri değeri belirlemek ve ziyaretçilerin ziyaret sırasında karşılaştıkları sorunları tespit etmek amaçlanmaktadır. Manastırı ziyaret eden kişilerin bölgede yaşadıkları sorunlar ve verilen değere ilişkin ifadeler incelendiğinde olumlu görüşe sahip oldukları belirtilmiştir. Alanı ziyaret edenlerin büyük bir çoğunluğunun ziyaret sırasında herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını, manastırın ziyaret edilmesini başka insanlara önerebileceklerini, manastır tarihinin kendilerini etkilediklerini belirtmişlerdir. Çalışmada, alana gelen turistlerin

daha az sorun yaşamları için manastırın güvenliğine daha dikkat edilmesi, acil durumlarda uyulması gereken kuralların listesinin göz önünde olması, yönlendirici tabelaların eksiliğinin giderilmesi gibi birçok farklı öneriler sunulmuştur.

Alpay Ulusay (2023), Kentsel Mekân ve Pandemi Sürecinde Değişen Hareketlilik: İstanbul-Büyükkada Örneği ile Bir Değerlendirme isimli makalede, Covid-19 pandemisinin etkisiyle kentlerdeki ulaşımın nasıl farklılaştığını, Büyükkada'da mekânsal gelişim, hareketlilik ve pandemi sürecindeki durum ele alınarak kentsel sürdürülebilirlik ilklerine dayalı olarak öneriler geliştirilmiştir. Çalışmada sürücüsüz araçlara olan ilginin arttığını, salgından korunmak amacıyla toplu taşıma kullanım oranının düştüğü ve sokakların önemini belirtilmiştir. Adadaki ulaşım için tek bir yol kullanıldığında dolayı bu yolun elektrikli araçlar, bisiklet ve yaya için üç ayrı bölüme ayrılması gerektiği ve yayalaştırılan sokaklarda belirli durumlar haricinde araç girişinin kısıtlanmasını gibi öneriler getirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Doğa ve Çevre Kavramı

Literatür tarandığında doğa hakkında yapılan tanımlamaların, insan elinin değmediği tüm canlı ve cansız varlıkların bütününe denildiği anlaşılmaktadır. Sözlük anlamına bakıldığında ise doğa; “kendi kuralları çerçevesinde sürekli gelişen, değişen canlı ve cansız varlıkların hepsi, tabiat, natür” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2023).

Çevre kavramını Keleş ve Hamamcı (1993: 21) “İnsan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen ya da süre içinde dolaylı ya da dolaysız bir etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal etkenlerin belirli bir zamandaki toplamı” olarak tanımlarken, İzbırak (1992: 70) çevreyi, “Doğal, toplumsal, kültürel etmenlerin birlikteki işlemleriyle belirlenmiş bir alan, bir yer” olarak tanımlamıştır.

2.2. Koruma Kavramı

İnsanlığın varlığından beri doğanın tahribatı gerçekleşmektedir. Doğal kaynakların sorumsuzca kullanılması ise sanayileşme ve hızlı nüfus artışı ile giderek hızlanmıştır. Yerleşim yerleri için ormanların yakılması, sanayi tesislerinden çıkan atıkların doğaya bilinçsiz bir şekilde bırakılması, sulak alanların gün geçtikçe kurutulmasıyla doğal kaynaklar tahrip edilmiştir. Doğal kaynakların sınırsız bir şekilde kullanımı yeni olmadığı gibi doğayı korumak için alınan tedbirler de yeni değildir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre koruma kavramını, korumak işi, muhafaza etmek olarak tanımlanmıştır (TDK, 2023). Doğa koruma “insan sağlığı ve yaşamın garantisi için, doğada yaşayan bitki ve hayvan varlığı, onların yetiştirme ve yaşam ortamları ile belli kriterler ışığında korumaya değer bulunan doğa parçalarını ve doğal elemanları koruma” anlaşılmaktadır (Demirel, 2005: 14). Günümüzde doğa koruma, çevre korumanın bir parçası olarak kabul edilmektedir. Aralarındaki en büyük fark ise yararlanma düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Çevre koruma insanın yaşam temellerini korumaya çalışırken, doğa koruma ise insanı ön plana koyarak doğal kaynakları korumayı amaçlamaktadır (Pelzer 1993’ten aktaran Çolak, 2001: 39). Doğal kaynakları koruma uygulaması iki farklı şekilde yapılmaktadır. İn-situ (yerinde) koruma, “ekosistemlerin ve doğal yaşam ortamlarının korunması, yaşayabilir tür popülasyonlarının doğal

çevrelerinde; evcilleştirilmiş veya kültüre alınmış türlerin ise ayırt edici özelliklerini geliştirdikleri çevrelerde muhafazası ve geri kazanılması anlamındadır”. Diğer koruma ise ex-situ (yerinde olmayan) koruma, “biyolojik çeşitlilik elemanlarının kendi doğal yaşam ortamları dışında korunmasıdır” (Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, 1996).

Tarihte bilinen ilk koruma kavramı M.Ö. 252 yılında Hindistan İmparatoru Asoka'nın hayvanların, balıkların ve ormanların korunması için ferman çıkarmasıyla başlamıştır. 1804 yılında İngiliz Kralı I. William, koruma amaçlı “Domesday Book” adlı bir kitap yayınlamıştır. Bu kitap, Büyük Britanya'daki ormanların, tarım alanların, av rezervlerin ve verimli toprakların korunması ve yönetilmesi için planların hazırlanmasına temel oluşturmuştur (MacKinnon & MacKinnon, 1986; 1).

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ilk bilinçli doğa koruma eylemi Fatih Sultan Mehmet'in talimatıyla gerçekleşmiştir. Dik yamaçlardaki toprak daha sıkı bir şekilde tutunması için ayırık otu ektirmiş ve Haliç'in çamurla dolmaması için bazı tedbirler alınmıştır (KAD, 2007'den aktaran Kurdoğlu, 2007: 61).

Belirli bir alanın sahip olduğu doğal güzelliği, flora ve faunanın korunması ve halkın yararlanması için korumaya alınması fikri ilk Hollanda'da doğmuştur ve 1576 yılında Orange Prensi ve Lahey Valisi, Lahey Ormanı'nın herhangi bir değişikliğe uğramadan korunması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Ancak, doğa koruma çalışmalarının yasalar çerçevesinde sistemli bir şekilde yapılması ve bu konuyla ilgili uluslararası kuruluşların kurulması ise 19. ve 20. yy. dayanmaktadır (Yücel ve Babuş, 2005: 6).

Doğa koruma çalışmaları dört dönemde incelenmektedir. Bunlar; Başlangıç Dönemi, Kurumsallaşma Dönemi, İstikrar Dönemi ve Yakınlaşma Dönemi'dir.

Başlangıç Dönemi; 19.yy. sonu ile 1945 yılı arasındaki zamanı kapsamaktadır. Bu dönem, doğal kaynakların korunmasına yönelik milli park anlayışının ortaya çıkmasıyla başlamıştır. 1872 yılında ABD'de Wyoming eyaletindeki yaklaşık 9000 km²lik bir alanı kaplayan Yellowstone Milli Park olarak ilan edilmiştir. Yellowstone Milli Park olarak ilan edilmesi doğa korumanın resmi başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu ilanın ardından Avustralya, Kanada ve birçok ülke olmak üzere doğa koruma düşüncesini benimsemiştir ve buna yönelik olarak ülkelerinin ilk milli

parklarını kurmuşlardır (Demirel, 2005: 32). I. Dünya Savaşı'na kadar toplam 40 milli park varken, II. Dünya Savaşı'na kadar bu sayı 300'e ulaşmıştır (Taze, 2008: 11).

19.yüzyılında sonları doğru neredeyse her ülke kendi doğa koruma kuruluşlarını kurmuşlardır. İlk uluslararası girişimi ise İsveçli doğa bilimcisi olan Paul Sarasin yapmıştır. 1910 yılında Avusturya'da düzenlenen 8.Uluslararası Zooloji Kongresi'nde uluslararası doğa koruma komisyonunun kurulmasını dilekçeyle kongreye sunmuştur ancak komisyon kurulmamıştır. 1913 yılında İsviçre'de 13 ülkenin katıldığı "Uluslararası Doğa Koruma Konferansı" yapılmış ve "Uluslararası Doğa Koruma Komisyonu" kurulmuştur.

I. Dünya savaşından sonra 1923 yılında ikinci "Uluslararası Doğa Koruma Kongresi" Paris'te düzenlenmiştir. 1930'lu yıllarda bitki ve hayvan türlerinin korunmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 1933 yılında bir kıtanın tümünü koruma altına alan, nesli tükenmekte veya nadir türlerin korunması amacıyla "Afrika'nın Bitki ve Hayvan Varlığının Yerinde Korunması Uluslararası Londra Sözleşmesi" imzalanmıştır (Yücel ve Babuş, 2005: 7).

Kurumsallaşma Dönemi; 1945-1970 yılları arasını kapsayan bu dönemde, Birleşmiş Milletlerin bir organı olan UNESCO'nun girişimi ile "Uluslararası Doğa Koruma Birliği" (IUPN- International Union for The Protection of Nature) 1948 yılında kurulmuştur. 1958 yılında Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin adı (IUPN), UNESCO tarafından "Uluslararası Doğa Koruma ve Doğal Hayatı Koruma Birliği" (IUCN- International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) olarak değiştirilmiştir. 1990 yılında ise kısaltması IUCN olarak kalmaya devam ederken yeni adı "Uluslararası Doğayı Koruma Birliği" olmuştur.

IUCN, her 10 yılda bir tekrarlanan "Dünya Milli Parklar Konferansı" düzenlemektedir. Bu konferansın ilki 1962 yılında ABD'de yapılmıştır. Bu dönemde uluslararası doğa koruma konusunda çalışmalar yapmak üzere farklı kuruluşlarda kurulmuştur. 1922 yılında "Uluslararası Kuşları Koruma Komitesi" (TCBP), 1947 yılında "Uluslararası Su Kuşları Araştırma Bürosu" (TWRB), 1961 yılında "Dünya Yaban Hayatı Fonu" (WWF), 1967 yılında, "Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Avrupa Komitesi" (CDSN) kurulmuştur (Taze, 2008: 14,15).

İstikrar Dönemi; 1970 – 1990 yılları arasını kapsayan bu dönemde çevre bilincinin gelişmesiyle birlikte doğal kaynakların korunması ve doğa koruma konusundaki çalışmalar ön

plana çıkmaktadır. 1970 yılında UNESCO'nun "İnsan ve Biyosfer" (Man and the Biosphere, MAB) Programı ile 14 proje açılmıştır.

Bu dönemde çevreyi koruma hareketinin dönüm noktası olarak sayılan "Birinci Dünya Çevre Konferansı" İsveç'te 1972 yılında gerçekleşmiştir. Birçok önemli uluslararası sözleşme bu dönemde yürürlüğü girmiştir (Yücel ve Babuş, 2005: 11).

- "Özellikle Su Kuşlarını Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkındaki Sözleşme" (Ramsar Sözleşmesi, 1971),
- "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" (1972),
- "Nesli Tehlikede Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme (CITES-Washington Sözleşmesi 1973),
- Göç Eden Yabani Hayvan Türlerinin Korunmasına Dair Sözleşme (Bonn Sözleşmesi 1979).

Ayrıca bölgesel olarak;

- Akdeniz'in Korunmasına Dair Barselona Sözleşmesi (1976),
- Karadeniz'in Korunmasına Dair Bükreş Sözleşmesi (1992),
- Yüksek Dağ Bölgelerinin Korunmasına Dair Alpler Sözleşmesi (1992) yürürlüğe girmiştir.

1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi'nin amacı insan haklarını ve sosyal yapıyı güçlendirmektir. Avrupa Konseyi, 1970 ve 1995 yıllarını "Avrupa Doğayı Koruma Yılı" olarak ilan etmiştir (Taze, 2008: 16).

Yakınlaşma Dönemi; Bu dönemde diğer dönemlerin aksine insan merkezli bir koruma anlayışından vazgeçilerek çevreyi baz alan bir doğa koruma anlayışına geçilmiştir. Brezilya'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED) 1992 yılında gerçekleşmiştir. Bu konferans çevre ve doğa koruma adına önemli gelişmelere ve sözleşmelere yol açmıştır. Bunlardan biri de 1996 yılında Türkiye'nin de imzaladığı "Uluslararası Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi"dir. Ayrıca, uluslararası imzalanan bu sözleşmeleri geliştirmekte olan ülkeler

kendi ülkelerinde yasal bir zemine oturtturmalarına yardımcı olmak amacıyla mali destek için “Küresel Çevre Fonu” (Global Environment Facility- GEF) kurulmuştur (Yücel ve Babuş, 2005: 14).

2.3. Korunan Alan

Hızlı nüfus artışı ve doğal kaynakların sınırsız bir şekilde kullanımı sonucunda yakın gelecekte Dünya’daki doğal alanlar yok olmaya mahkumdur. Bazı doğal alanların varlığı sürdürmesi için korunması gerekmektedir.

1993 yılında Londra’da düzenlenmiş olan Uluslararası Flora ve Faunanın Korunması Konferansı’nda, koruma kavramını tanımlamak için ilk adımlar atılmıştır. Konferansta dört farklı korunan alan kategorisi belirlenmiştir. Bunlar; milli park, sıkı doğa rezervi, flora ve fauna rezervi, avcılık ve toplama yasağına sahip olan rezervdir (Yeşil, 2016: 869).

Uluslararası alanda korunan alan tanımı IUCN ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi’nde belirtilmiştir. IUCN’ne göre korunan alan; “Doğanın, ilgili ekosistem hizmetleri ve kültürel değeri ile uzun vadeli korunması için kanunen ya da başka etkin yollarla tahsis ile ilan edilen ve yönetilen, belirli sınırlara sahip coğrafi alan” şeklinde tanımlamıştır Rio’da 1992 yılında yapılan Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi’nde ise korunan alan; “Belirli koruma amaçlarını gerçekleştirmek üzere tasarlanan ve yönetilen coğrafi olarak tanımlanan alan” olarak tanımlamıştır (Dudley, 2008: 4-75). Tanımlardan yola çıkılacak olunursa bir yerin korunan alan olarak ilan edilebilmesi için kanunen bir düzenleme yapılması, yönetiliyor olması ve belirli bir koruma amacı olması gerekmektedir.

2.4. Korunan Alanların Sınıflandırılması

Herkes tarafından kabul edilen ilk korunan alan, 1872’de ilan edilen Yellowstone Milli Park’tır. Bu ilanın ardından birçok ülke doğa koruma düşüncesini benimsemiştir ve buna yönelik olarak ülkelerinin ilk milli parklarını kurmuşlardır (Demirel, 2005: 32). Ancak her ülke kendi belirlediği yaklaşımlara göre korunan alanları sınıflandırdığı için farklılıklar söz konusu olmaktadır. Uluslararası düzenlenen toplantılarda doğal alanlar çeşitli şekillerde organize edilerek sınıflandırılmıştır.

2.4.1. Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN)'ne Göre Sınıflandırma

IUCN, dünya çapında 160 ülkede, 1400'n üzerinde kamu, özel kuruluş ve sivil toplum örgütlerini bir araya getiren ve bünyesinde 15.000 bilim insanı ve uzmanının yer aldđđ dünyanın en önemli koruma ağını oluşturmaktadır (IUCN).

IUCN'nin sınıflandırılmasına göre korunan alanlar altı kategoriye ayrılmıştır.

2.4.1.1. Kategori 1: Mutlak Doğa Rezervi/ Yaban Hayatı Koruma Alanları

Kategori 1a: Mutlak Doğa Rezervi

Bilimsel amaçlı olarak yönetilen alanlardır. IUCN'nin tanımına göre; olağanüstü ya da temsili ekosistemler, jeolojik ya da fizyolojik özellikler ve/veya türler barındıran, öncelikle bilimsel araştırma ve/veya çevresel izleme amaçlı kullanılan kara ve/veya deniz alanlarıdır.

Kategori 1b: Yaban Hayatı Koruma Alanları

Temelde yaban hayatın korunması için yönetilen alanlardır. IUCN'nin tanımına göre; doğal karakterini kaybetmemiş, sürekli bir yerleşimi olmayan, yaban hayatının korunması için yönetilen deniz veya kara alanlarıdır.

2.4.1.2. Kategori 2: Milli Parklar

Milli parklar, ekosistem koruma ve rekreasyonel kullanım olmak üzere ayrılmış alanlardır. Bu sahalar ekosistemin ekolojik bütünlüğü sağlamak, alanın kullanım amacı dışında kullanılmasını önlemek, çevresel ve kültürel açılardan ruhsal, bilimsel, eğitimsel, rekreasyonel ve ziyaret amaçlı olarak yönetilen deniz veya kara alanlarıdır.

2.4.1.3. Kategori 3: Doğal Anıtlar

Belirli doğal özellikleri korumak amacıyla yönetilen alanlardır. Bu alanlar, IUCN'nin tanımına göre nadirliği, temsili ve estetik nitelikleri, kültürel önemi açısından olağanüstü ya da benzersiz olan bir ya da birden fazla doğal veya doğal /kültürel özellik içeren alanlardır. Ayrıca, doğal anıtlar genellikle küçük alanlar olmakla birlikte ziyaretçi yoğunluğu fazladır.

2.4.1.4. Kategori 4: Habitat/ Tür Yönetim Alanı

Belirli tür ve/veya habitatların korunması ve gereksinimlerinin karşılanması için ayrılan ve yönetilen alanlardır. Korunacak olan alanın büyüklüğü canlı türlerinin doğal yaşam alanıyla doğru orantılıdır.

2.4.1.5. Kategori 5: Kara/Deniz Peyzajı Koruma Alanı

Zaman içerisinde insan-doğa etkileşimin ortaya çıkardığı bu alan kendine özgü ekolojik, estetik ve/veya kültürel yapı taşıyan deniz ve kara parçalarıdır. Bu korunan alanların korunması, bakımı ve geliştirilmesi için geleneksel etkileşiminin bütünlüğü göz ardı edilmemelidir.

2.4.1.6. Kategori 6: Yönetilen Doğal Kaynak Koruma Alanı

Koruma altında olan bu alanlar ise ekosistemlerin sürdürülebilir olması için yönetilen alanlardır. Genellikle büyük bir değişime uğramamış olan doğal kaynaklar barındıran, biyoçeşitliliğin korunması ve devamlılığın sağlanması amacıyla yönetilen sahalardır (Dudley, 2008: 13-22).

Ekoloji temelli olan bu sınıflandırma sisteminde 1.kategoriden 6.kategoriye doğru gidildiğinde insan müdahalesinin arttığı gözlenmektedir. 1. Kategoride korunan alanlardaki ziyaretçi sayısı sınırlıdır. Ayrıca bu alanlarda minimum seviye alt yapı hizmetleri ve teknolojik müdahalenin kullanıldığı sahalardır. 2. ve 3. Kategorilerde korunan alanlarda ise bölgenin küçük bir bölümünde turizm altyapısı bulunmaktadır. 4.kategorideki korunan alanlarda avcılık faaliyetlerine izin verilmektedir. 5.kategorilerdeki alanlarda insan müdahalesi daha da artmış ve çiftçilik faaliyetlerine, konutlara ve turizm aktivelerine izin verilmektedir. Son kategoride her türlü madencilik faaliyeti, ormancılık, ticari amaçlı balık avlanmasına ve rekreasyonel faaliyetler görülmektedir (Eagles ve McCool, 2002; 19).

2.4.2. Avrupa Konseyi'ne Göre Sınıflandırma

Korunan alanların bir diğer uluslararası sınıflandırılması ise Avrupa Konseyi Doğa Koruma Komitesi tarafından yapılmıştır. 1975 yılında kurulan ve Türkiye'nin de dahil olduğu Avrupa Milli Parklar Federasyonu kurulmuştur. Konsey, korunan alanları dört kategoriye ayırmıştır. Korunan alanın sınıflandırma kriterleri ise bilimsel değeri, rekreasyonel olanakları, ulaşılabilirlik ve insan müdahalesi göz önüne alınmıştır.

2.4.2.1. Sınıf A

Bu kategori bilimsel amaçlı olup insan müdahalesinin söz konusu olmadığı mutlak koruma sahalarıdır. Sadece özel izinle giriş yapılabilir. Bazı ülkelerin rezerv alanları bu kategoriye girmektedir.

2.4.2.2. Sınıf B

Bilimsel araştırma değerini koruyan, katı kurallar çerçevesinde pasif rekreasyonel faaliyetlere izin verilen ve doğal kaynakların korunduğu sahalardır.

2.4.2.3. Sınıf C

Bu kategorideki alanlar peyzaj koruma, estetik ve kültürel değerler baz alınarak korunan alanlardır. Sahaların belirli bölgelerinde alanla uyumlu olduğu taktirde rekreasyonel faaliyetlere izin verilmektedir.

2.4.2.4. Sınıf D

Doğa koruma kriterleri çerçevesinde genellikle rekreasyonel faaliyetlerin olduğu alanlar bu kategoride yer almaktadır. Doğal anıtlar, özel malikaneler ve köyler bu sınıf içerisinde (Demirel, 2005: 75-77).

2.5. Türkiye’de Koruma Kavramının Tarihçesi ve Koruma Statüleri

Türkiye’deki doğa koruma çalışmalarının tarihi oldukça yenidir. 19.yy.da doğayı korumak için birtakım girişimler olmuştur ancak bu girişimler doğal dengeyi korumaktan ziyade orman varlığından yararlanma üzerinedir.

1937 yılında yürürlüğe giren 3116 sayılı Orman Kanunu’yla birlikte ormanda avlanma yapabilmek, bitkilerin toplanması gibi çeşitli faaliyetler için izin gerekmektedir. Bu kanunla orman varlığı devlet tarafından güvence altına alınmıştır. Orman Kanunu’nu günümüze birçok kez değişikliğe uğramıştır. Ancak 1956 yılında 6831 sayılı yasa doğa koruma ve milli parklar için ayrı bir önem taşımaktadır. Kanunun 4.maddesinde ilk defa Milli Park terimi yer almıştır. 1983 yılında 2896 sayılı kanunla milli parklar koruma alanları içerisine alınmıştır. Aynı yıl yürürlüğe giren 3167 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ise hayvanların korunmasıyla ilgili çıkarılan ilk yasadır.

Ancak bazı değişiklikler yapılarak 2003 yılında 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu yeni haliyle yürürlüğe girmiştir.

Doğa korumanın günümüzdeki anlayışına gelmesinde en büyük etken Profesör Selahattin İnal'ın 1949 yılında yayımlanan “Doğa Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız” adlı kitabında ilk kez “Milli Park” kavramı kullanılmasıdır. 1956 yılında 6831 sayılı kanunda milli park teriminin yer almasından sonra bu kanuna dayanarak, 1958 yılında “Yozgat Çamlığı” ilk milli park olarak koruma altına alınmıştır. Yozgat Çamlığı milli park olarak ilan edilmesiyle Türkiye’de milli park anlayışının başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir (Yücel, 1994: 267-68; Demirel, 2005: 47).

Türkiye’de korunan alanlar iki farklı bakanlık tarafından yönetilmekte ve korunmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı’na bağlı korunan alanlar; milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtı, tabiat koruma alanı, yaban hayatı geliştirme sahası, ulusal ve mahalli öneme haiz sulak alanlar, muhafaza ormanları, şehir (kent) ormanı, gen koruma ormanları, tohum meşcereleri ve tohum bahçeleridir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’na bağlı korunan alanlar ise; Özel Çevre Koruma Bölgeleri (ÖÇKB) ve doğal sit alanlarıdır (Tablo 2.1).

Tablo 2. 1. Türkiye’de Korunan Alan Statüleri,
İlgili Mevzuat ve İlan Edilmiş Alan Sayıları

Kanun	Korunan Alan	Korunan Alan Sayısı	Toplam Alan
2873 Sayılı Milli Park Kanunu	Milli Park	48	911.204
	Tabiat Parkı	261	108.332
	Tabiat Anıtı	113	8.357
	Tabiat Koruma Alanı	31	46.455
4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu	Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	85	1.165.448
2872 Sayılı Çevre Kanunu	Ramsar Alanı	14	181.487
	Ulusal Öneme Sahip Haiz Sulak Alanlar	59	869.697
	Mahalli Öneme Sahip Sulak Alanlar	32	92.236
	ÖÇKB	19	3.834.213
6831 Sayılı Orman Kanunu	Muhafaza Ormanı	55	247.648
	Şehir (Kent) Ormanı	134	9.728
	Gen Koruma Ormanı	339	43.232
	Tohum Meşceresi	311	40.338
	Tohum Bahçesi	213	1.552
2863 Sayılı Kültür ve Tabii Varlıklarını Koruma Kanunu	Doğal Sit Alanları	3.279	2.136.638

2.5.1. Tarım ve Orman Bakanlığı'na Bağlı Korunan Alanlar

2.5.1.1. Milli Park

1983 yılında yürürlüğe giren 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'nda milli parkın tanımı yapılmıştır. Kanuna göre milli park; “Bilimsel ve estetik bakımdan, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarını” (Milli Parklar Kanunu, 1983: md.2/1) denilerek tanımı yapılmıştır. Türkiye’de 2021 yılı itibariyle toplam alanı 908.543 ha olan 46 tane milli park bulunmaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.1.2. Tabiat Parkı

Milli Park Kanunu'na göre tabiat parkı; “Bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun doğa parçaları” (Milli Parklar Kanunu, 1983: md.2/2) olarak tanımlanmıştır. Koruma altına alınan tabiat parkları turizm ve rekreasyonel faaliyetleriyle öne çıkmaktadır (Zeydanlı, 2008: 136). Türkiye’de 2021 yılı itibariyle 260 tane tabiat parkı koruma altına alınmış olup toplam alanı 109.638 ha.’dır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.1.3. Tabiat Anıtı

Milli Park Kanunu'na göre tabiat anıtı; “Tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçaları” olarak tanımlanmıştır (Milli Parklar Kanunu, 1983: md.2/3). Türkiye’de 2021 yılı itibariyle toplam alanı 9.104 ha olan 114 tane tabiat anıtı bulunmaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.1.4. Tabiatı Koruma Alanı

Milli Park Kanunu'nda en son tanımı yapılan tabiat koruma alanı; “Bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçaları” olarak tanımlanmıştır (Milli Parklar Kanunu, 1983: md.2/4). Türkiye’de 2021 yılı itibariyle 31

tane tabiat parkı koruma altına alınmış olup toplam alanı 46.455 ha.'dır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.1.5. Yaban Hayatı Geliştirme Sahası

4915 sayılı Kara Avcılığı Kanun'unda yaban hayatı geliştirme sahası; "Av ve yaban hayvanlarının ve yaban hayatının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma plânı çerçevesinde avlanmanın yapılabildiği sahaları" olarak tanımlanmıştır (Kara Avcılığı Kanunu, 2003: md.2/12). Türkiye'de 2021 yılı itibariyle toplam alanı 1.165.896 ha olan 85 tane yaban hayatı geliştirme sahası bulunmaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.1.6. Ulusal ve Mahalli Öneme Sahip Sulak Alanlar

Türkiye'nin 1994 yılında taraf olduğu Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi)'sine dayanarak uluslararası önem sahip olan ve olmayan tüm sulak alanların korunması için Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği 2014 yılında resmî gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, 2014). Bu yönetmeliğe göre sulak alanlar, ulusal ve mahalli öneme sahip olarak ayrılmıştır. Türkiye'de 2021 yılı itibariyle ulusal öneme sahip sulak alanlar 59 tane, mahalli öneme sahip sulak alanlar ise 22 tanedir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.1.7. Muhafaza Ormanları

İlk kez 1937 yılında 3116 sayılı Orman Kanunu'nda adı geçen "Muhafaza Ormanları" kavramı, 1956 yılında 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 23. Maddesinde tanımı yapılmıştır. Buna göre muhafaza ormanları; "Arazi kayması ve yağmurlarla yıkanması tehlikesine maruz olan yerlerdeki ormanlarla, meskûn mahallerin havasını, şose ve demiryollarını, toz ve kum fırtınalarına karşı muhafaza eden ve nehir yataklarının dolmasının önüne geçen veya memleket müdafaası için muhafazası zaruri görülen devlet ormanları veya maki veya fundalarla örtülü yerler" olarak tanımlanmıştır (Orman Kanunu, 1956 m.23). Türkiye'de 2021 yılı itibariyle 55 tane muhafaza ormanı koruma altına alınmış olup toplam alanı 247.705 ha.'dır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.1.8. Şehir (Kent) Ormanı

Kent ormanı kavramı ilk kez 2001 yılında AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nda kullanılmıştır. Buna göre kent ormanının yaygınlaştırılmasının amacı doğal orman varlığının üzerinde rekreasyonel baskının azaltılması sağlamaktır. 2003 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı Kent Orman Projesi'ni başlatarak halkın faydalanabileceği açık-yeşil alanların artmasını sağlamıştır (Köse, 2021: 68). 2003 yılında başlatılan bu proje ile , 2021 yılına kadar 137 tane kent ormanı kurulmuştur. Kent ormanların toplam alanı 10.266 ha'dır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

Kent ormanı kavramının yasal düzlemde bir tanımı, nasıl yönetileceği ve korunacağına dair bir bilgi yoktur. Sadece 2006 yılında yürürlüğe giren Mesire Yerleri Yönetmeliği'nde orman içi mesire yerleri ve kent ormanları kavramlarına yer verilmiştir. Yönetmeliğe göre kent ormanı; “Geleneksel piknik anlayışının dışında, daha çok ormanların sağlık, spor, estetik, kültürel ve benzeri gibi sosyal fonksiyonlarını halkın hizmetine sunmak, aynı zamanda teknik ormancılık faaliyetleri ile yöredeki flora ve faunanın da tanıtılması amacıyla metropoller, iller ve büyük ilçeler gibi yerleşim yerleri bitişiğinde veya civarında düzenlenen alanlar” olarak tanımlanmıştır (Mesire Yerleri Yönetmeliği, 2006: m.4/9).

Mesire Yerleri Yönetmeliği'nde tanımlanan kent ormanı tanımı, 2873 sayılı Milli Parklar Yönetmeliği'nde yer alan “orman mesire yeri” tanımına oldukça benzerdir. Kısacası kent ormanı, orman içi mesire yerleri olarak değerlendirilmektedir (Köse, 2021: 68).

Son olarak, 2013 yılında yürürlüğe giren “Mesire Yerleri Yönetmeliği”, diğer mesire yerleri yönetmeliğini yürürlükten kaldırarak, kent ormanının tanımı tekrardan yapılmıştır. Buna göre; “Ormanların öncelikle sağlık, spor, estetik, kültürel ve sosyal fonksiyonlarını halkın hizmetine sunmak, aynı zamanda yurdun güzelliğine katkı sağlamak, toplumun çeşitli spor ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılamak, turistik hareketlere imkân vermek ve teknik ormancılık faaliyetleri ile flora ve faunanın da tanıtılarak, özellikle çocuklar ve gençlere orman sevgisi ile bilincinin aşılması amacıyla izcilik, doğa yürüyüşü, bisiklet, binicilik ve benzeri etkinlikler ile kır lokantası, kır kahvesi, kültür evleri, yöresel ürün sergi ve satış yeri, amfi tiyatro, çeşitli mini spor alanları ve diğer rekreasyonel yapı ve tesisleri ihtiva eden, il ve ilçelerde ayrılan yerler” ifadeleriyle kent ormanı tanımlanmıştır (Mesire Yerleri Yönetmeliği, 2013: m.3/7).

2.5.1.9. Gen Koruma Ormanı

1992 yılında imzalanan Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'yle birlikte orman gen kaynaklarının korunması fikri gündeme gelmiştir. Birçok ülke kendi yasal düzeninde orman gen kaynaklarının korunması için çalışmalara başlamıştır. Türkiye'de bu sözleşme kapsamında 1994 yılında "Milli Ağaç Islahı ve Tohum Üretimi Programı" ile gen ormanlarını oluşturmaya başlamıştır (Şıklar ve Öztürk, 2000: 27).

Tarım ve Orman Bakanlığı'na (2023) göre gen koruma ormanı; "Bir türün genetik çeşitliliğin doğal ortamında (in-situ) korunması amacıyla yönetilen doğal meşcereler" olarak tanımlanmıştır. Türkiye'de 2021 yılı itibariyle 43.279 ha alanda toplam 340 tane gen koruma ormanı bulunmaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.1.10. Tohum Meşcereleri

Demirel'e (2005: 272) göre tohum meşcereleri, "mevcut koşullar altında istenilen karakterler bakımında üstün özelliklere sahip ağaçların bulunduğu, belirli bir coğrafik bölgede yer alan ve tohum üretimi için özel bir yönetim ve işletmeye tabi tutulan meşcereleri" olarak tanımlanmıştır. Türkiye'de 2021 yılı itibariyle toplam alanı 40.967 ha olan 312 tane tohum meşcereleri bulunmaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.1.11. Tohum Bahçeleri

Demirel'e (2005, 273) göre tohum bahçeleri, "Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren Orman Fidanlıklarının ihtiyaç duyduğu kaliteli tohumların temini için yararlanılan ve insan etkisinden nispeten korunan alanlar" olarak tanımlanmıştır. Türkiye'de 2021 yılı itibariyle 1.540 toplam alanı ha olan 212 tane tohum bahçeleri bulunmaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.2. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na Bağlı Korunan Alanlar

2.5.2.1. Özel Çevre Koruma Bölgeleri (ÖÇKB)

Doğal ve kültürel öğelere sahip olan hassas bölgeler sanayi, turizm ve kentleşme baskısı ile yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle yok olmadan gelecek nesillere aktarılması için koruma altına alınmıştır. Uğurlu'ya göre (2020: 65), ÖÇKB; "Ülke ya da küresel

ölçekte doğal ve kültürel açıdan bütünlük gösteren ekolojik önemi olup koruma altına alınan bölge” tanımı yapılmıştır.

ÖÇKB'nin koruma altına alınmasındaki ilk adım, “Akdeniz Eylem Planı (AEP)” ile atılmıştır. Sözleşmeyi imzalayan 21 ülke arasında 1976 yılında “Akdeniz’in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Barselona Sözleşmesi)” imzalanarak Akdeniz Eylem Planı'nın hukuki çerçevesi oluşturulmuştur (Akdeniz Eylem Planı Sekreteryası, 2023). Bu sözleşmeye dayanarak, 1989 yılında 383 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ÖÇKB ilan edilmesine karar verilmiştir. ÖÇKB'nin çevre değerleri koruma altına almak, tescili, bu alanların koruma ve kullanma kriterlerini belirlemek amacıyla “Başbakanlık Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı” kurulmuştur (Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair KHK, 1989: m.1). Ancak, 2011 yılında 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Özel Çevre Koruma Başkanlığı kapatılarak bu başkanlığın görevleri Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir (648 sayılı KHK, 2011: m.3/2)

Türkiye’de 2021 yılı itibariyle koruma altına alınmış 3.834.213 ha alanda 19 tane ÖÇKB vardır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.2.2. Doğal Sit Alanları

Sit tanımı ilk kez 1983 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda yapılmıştır. Kanuna göre, sit “Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar” olarak tanımlanmıştır (2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983: md.3/3).

2007 yılında 728 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararı’nda doğal sit “Jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarih devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlar” olarak tanımlanmıştır. Aynı ilke kararında doğal sit alanlarını koruma-kullanma durumlarına göre üçe ayrılmıştır (728 sayılı İlke Kararı, 2007).

I.Derece Doğal Sit Alanı; Bilimsel çalışmalar dışında kullanımın olmadığı, yapılaşmanın kesinlikle yasak olduğu ve evrensel değere sahip olan alandır.

II.Derece Doğal Sit Alanı; Doğal yapısını korunarak rekreasyonel faaliyetlere açık olan ancak turistik tesislerin dışında herhangi bir yapılaşmanın olmadığı alanlardır.

III.Derece Doğal Sit Alanı; Doğal yapının korunarak, alanın potansiyelini göz önünde bulundurularak yapılaşmanın var olabildiği alanlardır.

Doğal Sit tanımı, 2011 yılında 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 1983 tarihli ve 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. Maddesine eklenmiştir. Eklenen maddeye göre doğal sit alanları; “Jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gereken alanlar” olarak tanımlanmıştır (648 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 2011: m.3/13).

2012 yılında yürürlüğe giren Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik'e 2017 yılında 6.maddesine 2. Fıkra eklenmiştir. Buna göre; doğal sit alanları, kesin korunacak hassas alanlar, nitelikli doğal koruma alanları ve sürdürülebilir koruma ve kontrollü kullanım alanları olarak üç kategoriye ayrılmıştır (Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik, 2012: md.6/2).

Kesin Korunacak Hassas Alanlar; Mutlak korunması gereken alanlardır. Gerektiğinde insanların alana girmesine yasaklanabildiği ve yapılaşmanın olmadığı alandır.

Nitelikli Doğal Koruma Alanları; Doğal yapısının hiç etkilenmediği ya da az etkilendiği, alanda yaşayan yerel halkın kaynakların kullanılmasına izin verilerek doğal hayata dayalı yaşamın desteklediği alanlardır.

Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanlar; Tarım, hayvancılık, rüzgâr ve güneş enerji santralli, turizm faaliyetlerine izin verilen ve yapılaşmanın olduğu alanlardır (Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik, 2012: md.7,8,9). Türkiye'de 2021 yılı itibarıyla 2.136.638 ha alanda 3.279 tane doğal sit alanı koruma altına alınmıştır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.3. Uluslararası Sözleşmelere Bağlı Korunan Alanlar

Doğal kaynakların korunması için uluslararası pek çok sözleşme bulunmaktadır. Türkiye'nin taraf olduğu sözleşmeler aşağıda yer almaktadır (Tablo 2.2).

Tablo 2. 2. Türkiye’de Uluslararası Sözleşmeye Bağlı Olan Korunan Alanların Sayıları, Koruma Statüleri ve Yönetimleri

Yönetim	Sözleşme	Koruma Alanı	Korunan Alan Sayısı
Kültür ve Turizm Bakanlığı	Dünya Kültür ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme	Dünya Kültür ve Doğal Miras Alanları	21
Tarım ve Orman Bakanlığı	Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi	Gen Koruma ve Yönetim Alanları	340
Tarım ve Orman Bakanlığı	Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Sözleşmesi (Ramsar Sözleşmesi)	Ramsar Alanlar	14
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı	Natura 2000	Avrupa Birliği Kuşları Koruma Direktifi - Avrupa Birliği Habitatları ve Türleri Koruma Direktifi	Burdur Gölü Ramsar Alanı - Soğuksu Milli Parkı
Kültür ve Turizm Bakanlığı <i>(Orman içerisinde yer alıyorsa; Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı)</i>	*Avrupanın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi/ Bern Sözleşmesi	Zümrüt Ağı Alanları	10
Kültür ve Turizm Bakanlığı	UNESCO/ Man and Biosphere	Biyosfer Rezerv Alanı	1
Kültür ve Turizm Bakanlığı	*UNESCO/ Küresel Jeoparklar Ağı (Global Geoparks Network)	Jeolojik Miras Alanları	1

2.5.3.1. Dünya Kültürel ve Doğal Miras Alanları

Doğal ve kültürel evrensel değerlere sahip çıkmak ve dünyaya tanıtmak amacıyla UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)'nun 1972 yılında gerçekleşen genel konferansında “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme” kabul edilmiştir. Bu sözleşmeyi, Türkiye 1982 yılında onaylamış ve 1983 yılında Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede kültürel miras ve doğal miras

olarak sayılacak alanların tanımı yapılmıştır (Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme, 1983) Bu sözleşmenin kriterlerine uyarak Türkiye’de 2022 itibariyle toplam 19 tane kültürel miras alanı, 2 tane hem kültürel hem doğal miras alanı olmak üzere 21 tane Dünya Kültürel ve Doğal Miras Alanı bulunmaktadır (UNESCO, 2023).

2.5.3.2. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi

Türkiye, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi’ni 1996 yılında 4177 Sayılı Kanun ile onaylamıştır ve sözleşme aynı yıl yürürlüğe girmiştir (Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, 1996). Sözleşmenin imzalanmasından sonra bitki ve ağaç türlerinin yerinde (in-situ) korunması için Küresel Çevre Fonu’nun (Global Environment Facility-GEF) desteklediği “Genetik Çeşitliliğin Yerinde (in-situ) Muhafazası” projesi geliştirilmiştir. Bu proje kapsamında Gen Koruma ve Yönetim Alanı (GEKYA) kavramı geliştirilmiştir. GEKYA; “Seçilmiş bitki türlerinde genetik çeşitliliği yerinde korumak için doğal ya da yarı doğal alanlardan seçilen yerlerdir” olarak tanımlanmıştır. Bu proje kapsamında, Kaz Dağı, Bolkar Dağları ve Ceylanpınar Tarım İşletmeleri pilot bölgeler olarak seçilmiştir (Demirel, 2015: 31-33). Türkiye’de 2021 yılı itibariyle 340 tane gen koruma ormanları (in-situ) olup 43.279 ha alan kaplamaktadır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.3.4. Biyosfer Rezerv Alanı

Biyosfer rezerv alanları; “Karasal, kıyısız, deniz ya da bunların birlikte oluşturdukları ekosistemleri içermektedir” (Altan vd., 2004: 4). UNESCO’nun programlarından biri olan “İnsan ve Biyoküre” (MaB- Man and the Biosphere)’nin amacı üye olan ülkelerin biyosfer rezervlerini belirlemesidir. Program kapsamında 2005 yılında Türkiye’nin ilk ve tek olan biyosfer rezervi olarak Camiili Havzası ilan edilmiştir. Alan, Artvin’in Borçka ilçesinde bulunan 6 köyden oluşan ekolojik ve kültürel bir bölgedir (Aydın, 2001: 48).

2.5.3.5. Sulak Alanlar-Ramsar Alanları

Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Sözleşmesi (Ramsar Sözleşmesi)’nde sulak alanlar; “Doğal veya yapay, devamlı veya geçici, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gel- git hareketinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, bütün sular, bataklık, sazlık ve türbiyerler” olarak tanımlanmaktadır. Türkiye, sözleşmeyi 3958 sayılı kanuna dayanarak 1994 yılında imzalamıştır

(Ramsar Sözleşmesi, 1994: m.1/1). Türkiye’de 2021 yılı itibariyle korunan 14 tane Ramsar alan olup, toplam alanı 184.487 ha.’dır (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022).

2.5.3.6. Jeolojik Miras Alanları

2000 yılında Türk yer bilimciler tarafından kurulan ve günümüzde halen faaliyetlerine devam eden Jeolojik Mirası Koruma Derneği (2023), *jeosit*; “En geniş kapsamıyla, güncel veya eski herhangi bir jeolojik süreci, olayı veya özelliği ifade eden kaya, mineral, fosil topluluğu, yapı, istif, yerçekli veya arazi parçası” olarak tanımlamaktadır. *Jeopark*; “Aynı veya farklı türden jeositlerin topluca bulunduğu, yaya gezme mesafesinden küçük olmayan alandır” *Jeolojik Miras*; “Önemli bilimsel veya görsel değeri olan, doğal veya insan eliyle yok olma tehdidi altındaki jeosittir” (JEMİRKO, 2023a).

Digne Bildirgesi, jeolojik mirası koruma konusunda ilk girişim olmasa da öncü bir bildirgedir. Bugünkü gelişmelerin öncüsü olan ve jeolojik mirasın bilimsel olarak ele alınmasını sağlayan birlik ise 1995 yılında kurulan Avrupa Jeolojik Mirası Koruma Birliği (European Association for the Conservation of Geological Heritage- ProGEO)’dir. 2000 yılında Fransa, Almanya, İspanya ve Yunanistan jeolojik mirasın korunması ve bu alanlardan ekonomik gelir elde edebilmek için UNESCO’nun mali desteği olmaksızın “Avrupa Jeoparklar Ağı” kurulması için sözleşme imzalamışlardır. 2001 yılında Avrupa Jeoparklar Ağı, UNESCO ile imzalanan anlaşma sonucunda himayesi altına girmiştir. 2004 yılında ise UNESCO’nun küresel ağı olan Küresel Jeoparklar Ağı (Global Geoparks Network) kurulmuştur. 2014 yılında UNESCO tarafından Kula Volkanik Jeopark ilan edilerek Türkiye’nin ilk jeoparkı olmuştur. 2015 yılında Jeopark Alanları Ulusal Listesine Öneri Sunma Çalıştay’ında önerilen 33 tane jeopark alanından 16 tanesi öncelik kazanmıştır (Kazancı vd., 2015: 264; Körbalta; 2018:193-196). 2022 yılında ise öncelikli alanlardan olan Kapadokya Bölgesi ve Pamukkale Travertenleri jeolojik alan olarak seçilmiştir (JEMİRKO, 2023b).

2.5.3.7. Natura 2000 Alanları

Natura 2000, Caner (2007: 123) “Avrupa Birliği ülkelerindeki en değerli, ender, hassas ve türü tehlike altında olan bitki ve hayvan habitat türlerinin korunduğu alanları temsil eden bir Avrupa Ekolojik Ağı’dır. Bu ağın temelleri, Avrupa Birliği tarafından kabul edilen Kuş Direktifi (1979) ve Habitat Direktifi (1992)’ne dayanmaktadır. İki direktif kapsamında ayrı ayrı

oluşturulan Özel Koruma Alanları, Natura 2000 Korunan Alanlar Ekolojik Ağı'nı oluşturmaktadır (Caner, 2007: 123)

Türkiye, Avrupa Birliği üyelik sürecinde olduğundan Avrupa Birliği'nin politikalarını ulusal mevzuatla uyumlaştırması gerekmektedir. Uyumlaştırılması gereken politikalardan biri de Avrupa Birliği'nin doğa koruma politikası olan Natura 2000'dir. Natura 2000 kapsamında, Türkiye iki pilot bölge çalışması gerçekleştirmiştir. Bunlar; Burdur Gölü Ramsar Alanı ve Soğuksu Milli Parkı'dır. Bu alanlar gözlemlenerek Natura 2000 kapsamında koruma altına alınıp alınmayacağına karar verilecektir (Demirel, 2015: 44).

2.5.3.8. Zümrüt Ağı Alanları

Zümrüt Ağı Alanları, Avrupa Birliği'ne üye olmayan devletlerin uluslararası önemi sahip olan korunan alanlardan oluşturulmuş bir koruma ağıdır. Zümrüt Ağı Alanları, Avrupa Konseyi tarafından Bern Sözleşmesi ile yürütülmektedir. Sözleşmeye taraf olan ülkeler, ülkelerinde Zümrüt Ağı Alanları (Korumaya Değer Özel Alanlar-Areas of Special Conservation Interest, ASCIs) ilan edebilmektedir. Zümrüt Ağı Alanı'na sahip olan bir ülke, Avrupa Birliği üyeliği sona erdiğinde bu alan Natura 2000 ağına dahil olmaktadır. Türkiye, Bern Sözleşmesi'ne 1984 yılında bakanlar kurulu kararı ile taraf olmuştur. Bu sözleşme çerçevesinde Türkiye'de 10 tane zümrüt ağı alanı belirlenmiştir (Demirel, 2015: 43).

2.6. Turizm Kavramı ve Turizmin Etkileri

Turizm kavramı, birçok farklı disiplin tarafından kullanıldığı için farklı tanımları yapılmıştır. Bunlardan bazıları aşağıda yer almaktadır.

Uluslararası Turizm Uzmanları Birliği (AIEST)'ne göre turizm; "İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünü" olarak tanımlamıştır (AIEST'ten aktaran Kozak vd., 2014: 3). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) turizmi, insanlar kişisel isteğiyle veya iş amaçlı daimî olarak buldukları lokasyondan ayrılarak farklı ülkelere veya yerlere seyahat etmesini gerektiren sosyal, kültürel ve ekonomik bir olgu olarak

tanımlanmıştır (UNWTO, 2023a). UNWTO önerisiyle birlikte turizm hareketine katılarak seyahat eden herkes ziyaretçi olarak adlandırılacaktır. Turizm hareketine katılarak seyahat eden bir kişinin seyahat ettiği lokasyonda 24 saatten az süre geçirmeleri halinde gününbirlikçi olarak adlandırılırken, 24 saatten daha fazla süre geçirmesi halinde ise ziyaretçi ya da turist olarak nitelendirilmektedir (Özgüç, 2007: 14).

İnsanların gelir düzeyinin artması, ulaşım ve haberleşmenin gelişmesi, kentleşmenin artmasından kaynaklı insanların doğaya kaçış isteklerinin doğması ile turizm hareketi gün geçtikçe artmaktadır. Bu artışla birlikte turizmin gerçekleştiği alanlarda birtakım etkiler doğmaktadır. Turizmin yarattığı olumlu ve olumsuz etkiler; ekonomik, toplumsal-kültürel ve çevresel etkiler olarak üçe ayrılmaktadır (Özgüç, 2007: 163).

2.6.1. Ekonomik Etkiler

Turizm, en çok ekonomik etkisi ile öne çıkmaktadır. Turizm, ülke ekonomisinin her biriminde doğrudan veya dolaylı olarak etkisinin hissedilmesinden dolayı ekonomik olarak sorun yaşayan ülkelerin çıkış noktası olmaktadır. Turizmin olumlu ekonomik etkileri; döviz ve vergi gelirleri, istihdam yaratması, bölgesel kalkınmadaki rolü, altyapı ve üstyapıları olanaklarının gelişmesi olarak sıralanmaktadır. Turizmin ekonomi üzerindeki olumsuz etkiler ise; turizme aşırı bağlılık, enflasyon, fırsat maliyeti, yaşam maliyetlerin yükselmesi, mevsimlik dalgalanma olarak ele alınmaktadır (Kozak vd., 2014: 73-87; Okuyucu, 2016: 70).

2.6.2. Sosyo-Kültürel Etkiler

İki kültür karşı karşıya geldiğinde birbirlerinden karşılıklı olarak etkilenmektedir. Ancak bu etkilenme her iki taraf için aynı düzende olmayabilir. Genellikle gelişmiş ülkenin kültür yapısı, daha az gelişmiş ülkenin kültür yapısını etkilemektedir (Kozak vd., 2014: 89). Bu etkileşimler sonucunda turizmin sosyo-kültürel yapı üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri ortaya çıkmıştır (Tablo 2.3).

Tablo 2. 3. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri

Toplumsal yapı, özelliklerinde değişiklik	
Turizmden gelir	Geçici oturanların sayısında artış (fazla bağlılık olmaksızın)
Hizmet sektörünün öneminin artması	Yazlık konut sahipleri ile çatışma
Sosyal, kültürel hayatın teşviki	Gayrimenkul edinmede güçlükler
Arsa değerlerinin artışı	Gayrimenkul fiyatlarının artışı
Altyapının gelişmesi	Fiyat artışı, enflasyon
Daha geniş alışveriş fırsatı	Kültürel kimlik kaybı
Destinasyon imajında düzelme	Değer sistemlerin dönüşümü
Yerli halkın gururunda artış	Dini çatışma
Önyargıların azalması, kalıplaşmanın yok olması, hoşgörünün artışı	(yazlık ev sahipleri, turistler ile) Turizme aşırı bağlılık
	Kalabalıklaşma
	Trafik sorunları
Sosyal katmanlaşmanın değişimi	
(turistik kaynak sahiplerinin yükselmesi, geleneksel kaynak sahiplerinin çökmesi)	
Birey ve aile üzerindeki etkileri	
Sosyal hareketlilik artışı (özellikle gençler ve kadınlar arasında)	Sosyal ağların bozulması
Eğlence imkânlarının gelişmesi	Yaşam düzeninde değişiklik
Yeni kişilerle tanışma, daha geniş sosyal ilişkiler	Arkadaşlığın önemini yitirmesi
Yaşam kalitesinde artış	Tehlike algısında artış (artan suç oranından dolayı)
Dil becerileri	Yabancı düşmanlığı
Turizmden gelir	Ticarileşmiş konukseverlik
Çalışma, nezaket, görgüde tutum gelişimi	Sapkın davranışlar (alkolizm, fuhuş, kumar, uyuşturucu kullanımı)
	Yerel dilin baskılanması
	Cinsel hareket serbestliğinde artış
Aile yapısında değişiklik	
Tüketici alışkanlıklarında değişiklik	
Barınma koşullarında değişiklik	
Davranış değişikliği (özendirme etkisi)	
Kültürel ve doğal kaynaklar üzerinde etki	
Seçkin güzellikteki ender kaynakların korunması	Yerel gelenek ve göreneklerin yok olması
Yerel sanat, el işi ve kültürel olayların canlanması	Kültürün ticarileşmesi
Mimari geleneklerin canlanması	Çöp sorunu, kirlenme

Kaynak: (Okuyucu, 2016: 80).

Turizm sosyo-kültürel yapı üzerindeki olumsuz etkileri ise; küreselleşmeyle birlikte kültürlerin giderek birbirlerine benzemesi sonucunda tek tipleşmenin ortaya çıkması, kültürel değerlerin turizm ile etkileşime girdiğinde kültürün metalaşması ve bu metalaşmadan dolayı kültürel değerlerin özgünlüğünün kaybolma riski, ahlak üzerindeki etkisi (seks işçiliği ve suç işleme oranının artması) olarak sıralanabilir (Roney, 2011: 112-115).

2.6.3. Çevresel Etkileri

Turizmin çevre dostu bir sektör olduğunu vurgulanarak bacasız sanayi veya dumansız endüstri adlandırılmaları yapılmıştır. Ancak, turizm doğal çevreyi bir çekicilik unsuru olarak kullanmaktadır ve bunun sonunca doğa değişime uğramaktadır.

Çevrenin çekici öğeleri turizm talebi ile doğrudan bağlantılı olduğundan dolayı turizm faaliyetlerin çevre üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri vardır. Turizmin çevre üzerindeki olumlu etkiler; turizmin çekicilik kapsamındaki tarihi ve kültürel değerlerin iyileştirmesinde ve korunmasında turizmin yadsınamaz etkisi, doğal kaynakların özel statülerle korunması (tabiat parkı, milli park, sit alanları) ve çevre bilincinin artması olarak sıralanabilir (Kozak vd., 2014: 95-96).

Turizm faaliyetlerin çevreye olumsuz etkileri, olumlu etkilerinden daha fazladır (Roney, 2011: 94). Turizmin çevreye olumsuz etkileri, rekreasyonel alanların taşıma kapasitesinin üzerinde kullanılması sonucunda çöp ve atık sorunu, ses ve gürültü kirliliği, toprağın zarar görmesi, ormanların tahribatı, su kaynaklarının kirlenmesi, yapılaşmanın artması, görsel bozulmaların meydana gelmesi, özellikle hafta sonları, bayram ve tatil dönemlerindeki artan trafik, arkeolojik eserlerin zarar görmesi olarak sıralanabilir (Özgüç, 2017: 173-176).

2.7. Korunan Alanlar ve Turizm İlişkisi, Doğa Turizmi

Kentin negatif etkilerinden uzaklaşma isteği ile ulaşım olanakları ve boş zamanın artmasıyla birlikte doğa temelli turizme olan talep de artmaktadır (Göksu, 2020: 3). TODEG (2010: 49), doğa turizmini “Doğal kaynakların uygun bir şekilde, zarar görmeden kullanımını amaçlarken ziyaretçilerin bu şekilde eğlenme-dinlenme ve yenilenmelerine olanak sağlaması” olarak tanımlanmıştır.

Dünya genelinde 1980’li yıllarda yaylalar, dağlar, mağaralar, milli parklar, ormanlar turizm çekicilikleri olarak değerlendirilmeye başlanmış ve kıyı turizmine alternatif olarak gündeme gelmiştir. Kenya ve Tanzanya ülkelerindeki turizm gelirlerinin büyük bir bölümü milli park ve korunan alanlarda gerçekleşen turizm faaliyetlerinden elde edilen gelirden oluşmaktadır (Eagles ve McCool, 2002: 52). Doğa turizmi, Türkiye’de 1980’li yıllardan sonra korunan alanlar

kapsamında olan milli park, tabiat parkı, tabiat koruma alanı vb. yerlerde gelişme göstermiştir (Haberal, 2015: 50-51). Korunan alanların sahip oldukları temiz hava, peyzaj güzelliği, su kaynakları, jeolojik ve jeomorfolojik değerler, tarihi zenginlikler ile turizm ve rekreasyonel faaliyetler açısından çekicilik unsurlarını barındırmaktadır. Korunan alanlar hassas bir yapıya sahiptir bu yüzden alandaki turizm faaliyetleri koruma-kullanma dengesini bozmamalıdır. Etkin bir planlama yöntemi ile yukarıda bahsedilen çevresel etkiler en aza indirilerek koruma-kullanma dengesi sağlanmalıdır.

2.8. Salgın Hastalıklar ve Turizm İlişkisi

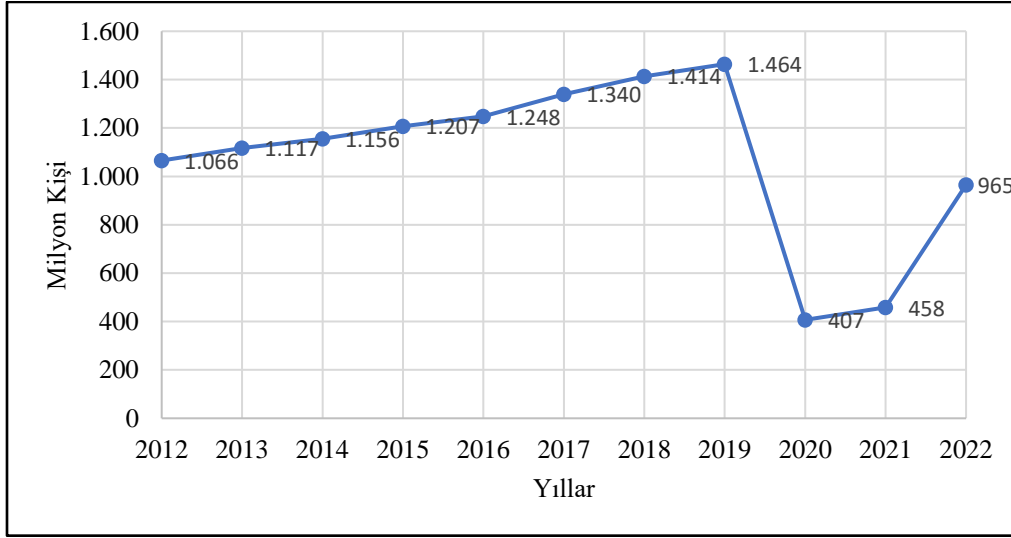
Turizm kırılğan bir yapıya sahip olan ve ekonomik değer yaratan sektörlerden biridir. Turizmin hassas olması nedeniyle çevresinde yaşanan terör olayları, politik sorunlar, ekonomik bunalımlar, doğal afetler ve salgın hastalıklardan daha hızlı etkilenmektedir. İnsanlık tarihi boyunca yaşanan salgın hastalıklar yüksek oranda can kayıplarına neden olmasının yanı sıra ekonomik, sosyal ve siyasal sonuçları da olmuştur (Alaeddinoğlu ve Rol, 2020: 235).

2002- 2004 yılları arasında etkili olan Ağır Akut Solunum Yolu Yetersizliği (SARS), Çin'de ortaya çıkmıştır. Özellikle Asya ülkelerinde etkili olan SARS, 30 ülkeye yayılmıştır. 8096 vakadan 774'ü ölümlerle sonuçlanmıştır (WHO, 2023a). 2009 yılında Kuzey Amerika'da H1N1 (Domuz Gribi) virüsü ortaya çıkmıştır ve hızla tüm dünyaya yayılmıştır. 214 ülke salgından etkilenmiştir ve yaklaşık 18.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS) olarak bilinen virüs, 2012 yılında Suudi Arabistan'da ortaya çıkmıştır. Virüsün develerden insanlara geçtiği tahmin edilmektedir. 26 ülkenin etkilendiği pandemiden, 866 kişi hayatını kaybetmiştir (Bhadoria vd. 2021: 2746). İlk olarak 1976 yılında Güney Sudan ve Kongo Cumhuriyeti'nde ortaya çıkan ve 2014 yılında büyük bir salgına dönen Ebola virüsünün goriller, şempanzeler ve antiloplardan insanlara bulaştığı düşünülmektedir. 2014-2016 yılları arasında Eboladan yaklaşık 11.000 kişi hayatını kaybetmiştir (IDSA, 2023). 2015 yılında başlayan ve 87 ülkeyi etkilen Zika virüsü, sivrisineklerden insanlara bulaşmaktadır. Zika virüsüne yakalanan hamile kadınların bebeklerinde beyin anormalliklerine neden olduğu bilinmektedir (Bhadoria vd. 2021: 2746- 2747). 1981 yılında ortaya çıkan ve halen etkin olan HIV (Human Immunodeficiency Virus), AIDS (Acquired Immune Deficiency Syndrome) hastalığına neden

olmaktadır. HIV yüzünden günümüze kadar toplam 40,4 milyon, 2022 yılında ise 630.000 kişi hayatını kaybetti (HIV, 2023; WHO, 2023b). HIV gibi günümüzde halen etkili olan kolera, grip, menenjit, sıtma ve sarıhumma hastalıkları vardır (WHO, 2018: 20).

Ortaya çıkan virüsler, küresel ölçekte ya da yerel ölçekte etkili olsun turizm sektörünü etkilemektedir. SARS ortaya çıkmasıyla birlikte Asya ülkelerindeki turizm faaliyetleri durmuş ve sektör çökme noktasına gelmiştir. Bir diğer salgın olan MERS ise, Güney Kore'deki turizm gelirinde 2.6 milyar dolarlık bir kayba neden olmuştur (Çetin ve Göktepe, 2020:89). Benzer sonuçlar ebola, kolera, H1N1 gibi bulaşıcı hastalıkların birçoğunda gözlemlenmiştir (Arslan ve Kendir, 2020: 3672). Ancak geçmişten günümüze kadar yaşanan hiçbir salgın Koronavirüs (COVID-19) pandemisi kadar etkili olmamıştır nedeni ise ülkeler önlem alamadan virüs hızlı ve etkin bir şekilde yayılım göstermiştir.

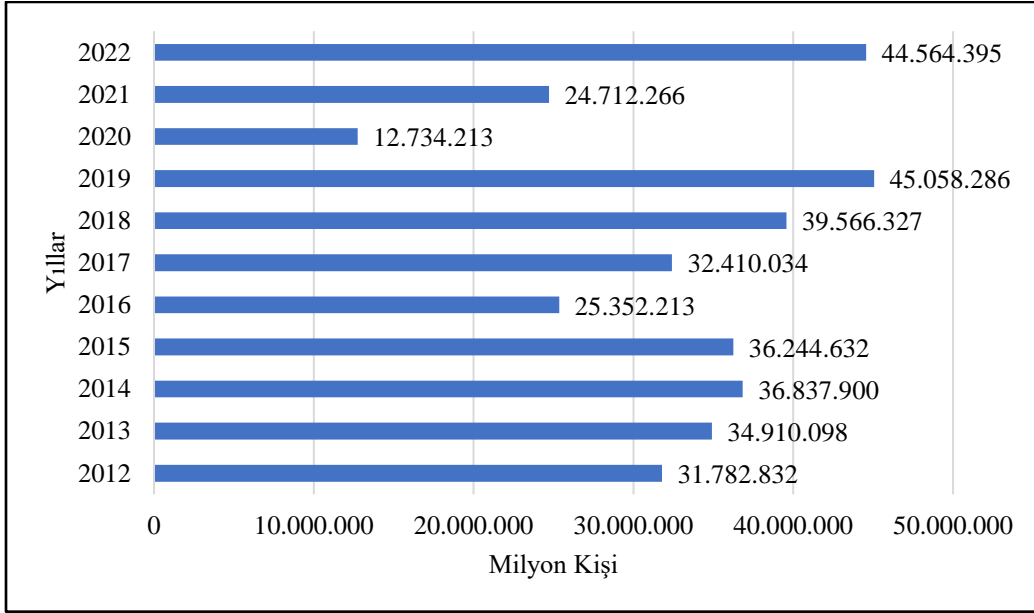
Koronavirüs salgını, 31 Aralık 2019 yılında Çin'in Vuhan kentinde ortaya çıkmıştır ve kısa süre içinde dünyayı etkisi altına almıştır. 2020 yılının şubat ayında hastalık COVID-19 olarak adlandırılmıştır, mart ayında ise WHO tarafından pandemi ilan edilmiştir (Budak ve Korkmaz, 2020: 67). Virüsün bulaşması riskini önlemek amacıyla Türkiye'de dahil olmak üzere birçok ülke sokağa çıkma yasağı, sosyal mesafe kuralları, seyahat kısıtlamaları ve sınırların kapatılmasını gibi önlemler almıştır (Durgun Kaygısız, 2021: 81). Bu önlemler neticesinde uluslararası turizm hareketliliği durma noktasına gelmiştir. 2012 yılından itibaren devamlı bir şekilde uluslararası turist sayısı artarken, korovirüsün turizme olan etkisini 2020 yılındaki uluslararası turist sayısındaki düşüşte gözlenebilmektedir. 2019 yılında uluslararası seyahat sayısı 1 milyar 461 milyon iken 2020 yılında bu sayı 407 milyona düşmüştür (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. 2012-2022 Yılları Arasındaki Dünyadaki Uluslararası Turist Sayısı (Milyon kişi)

Kaynak: (UNWTO, 2023b).

2020 yılı temmuz ayındaki turist hareketliliğinde, 2019 yılı temmuz ayına göre %81, ağustos ayına göre ise %79 oranında bir düşüş yaşanmıştır. UNWTO göre, 2020 yılı turizm sektörünün en kötü yılı olarak değerlendirilmiştir. Uluslararası turizm hareketliliğinde 2020 yılında, %74 oranında bir düşüş yaşanmıştır (TÜRSAB, 2020: 6). 2020 yılındaki uluslararası turizm gelirindeki kayıp, 2009 yılında yaşanan dünya çapındaki ekonomik krizden 11 kat daha fazla olduğu belirlenmiştir (TÜRSAB, 2023a). Türkiye'deki turizm hareketliliği ise, 2019 yılında olan yabancı ziyaretçi sayısı 45 milyon iken 2020 yılında bu sayı dramatik bir düşüş yaşayarak 12,7 milyona gerilemiştir. 2021 yılında ise tedbirlerin kademeli olarak kalkmasıyla birlikte 24,7 milyon kişi ziyaret etmiştir (Şekil 2.2.)

Şekil 2.2. 2012-2022 Yılları Arasındaki Türkiye'ye Gelen Ziyaretçi Sayısı

Kaynak: (TÜRSAB, 2023b).

11 Mart'ta 2020 tarihinde Türkiye'de ilk koronavirüs vakası görülmüştür. Türkiye'de görülen ilk vakadan sonra ülkeye giriş yapan kişilere karantina uygulaması, okulların kapatılıp çevrimiçi eğitime geçilmesi, toplu etkinliklerin (tiyatro, konser, düğün, spor müsabakaları) iptal edilmesi, maske takma zorunluluğu, sokağa çıkma yasağı gibi önlemler alınmıştır. 30 Büyükşehir ile Zonguldak şehrinde farklı tarihlerde sokağa çıkma yasakları uygulanmıştır. Tüm Türkiye'yi kapsayacak sokağa çıkma yasağı ise hafta sonuna denk gelen 10-13 Nisan 2020 tarihleri arasında uygulanmıştır. Ancak yaz ayının gelmesiyle birlikte alınan tedbirler esnetilmiş ve "yeni normal" adı verilen bir döneme geçilmiştir. Vaka sayılarının yaz dönemi boyunca artmasıyla 20 Kasım itibariyle tekrardan hafta sonları sokağa çıkma yasaklarıyla beraber ikinci kapanma dönemini başlamıştır (Güngör, 2020). 20 Kasım 2020 itibariyle Türkiye'deki toplam vaka sayısı 435.273, toplam ölüm sayısı 12.084'tür (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2023).

Koronavirüsle mücadele için 14 Ocak 2021'de öncelik sırasına göre aşılama takvimi yayınlandı ve sağlık çalışanları ilk doz aşılarını oldu. 29 Nisan-17 Mayıs tarihleri arasında tam kapanma uygulaması ile sokağa çıkma yasaklandı. Yaz ayının gelmesiyle tekrardan normalleşme

dönemine geçiş süreci başladı. Alınan bazı önlemler kademeli olarak esnetildi. COVID-19'un mutasyona uğramasıyla Alfa, Beta, Delta, Omicron, Eris gibi farklı varyantlar ortaya çıkmıştır (Hürriyet, 2022). 2021'de 77 ülkeye yayılan omicron varyantı Türkiye'de de görüldü. 4 Şubat 2022 itibariyle 111.157 ile en yüksek günlük vaka sayısına ulaşıldı. 2 Mart 2022'de Sağlık Bakanlığı'nın yaptığı açıklamaya göre salgının seyrinin düştüğünü ve bu nedenden dolayı alınan tedbirlerin kaldırıldığını belirtmiştir (Yazkan vd. 2022: 150-151). Dünya Sağlık Örgütü'nün 7 Mart 2021 ve 8 Mart 2022 toplam vaka ve toplam ölüm sayıları karşılaştırıldığında hem Türkiye'de hem Dünya'da pandeminin ikinci yılı birinci yılından çok daha ağır bir şekilde seyretmiştir (WHO, 2023c).

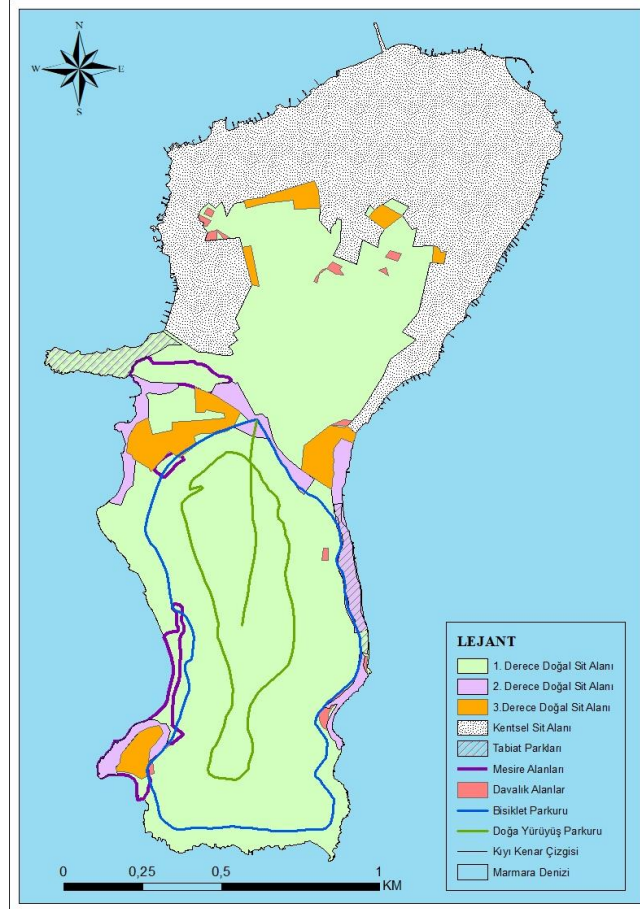
Pandemi ile mücadelede sosyal mesafe, izolasyon, maske gibi önlemler sonucunda insanların hem fiziksel hem psikolojik sağlığı kötü etkilenmektedir. Toplumun genelinde özellikle çocuklar, yaşlılar ve sağlık çalışanlarında anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinde artış yaşandığı tespit edilmiştir (Aşkın vd. 2020: 309-310). Kişiler, kendilerini daha iyi hissedebilmek için doğayla iç içe olmaya ve doğa temelli yapılan aktivitelere ihtiyaç duymaktadır (Grima vd., 2020; Sağlam Fide, 2023). Pandeminin normalleşme sürecinde, Bolu'nun tabiat parklarının toplam 1.247.266 kişi tarafından ziyaret etmiştir (AA, 2020). Benzer bir örnek ise Ankara ve Aydın'da gerçekleşmiştir. COVID-19 önlemleri kapsamında iki ay kapalı olan milli parklar, geri kalan dokuz ayki dönemde Ankara'daki Soğuksu Milli Parkı'nı 1.080.159 kişi, Aydın'daki Dilek Yarımadası ve Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nı ise 943.978 kişi ziyaret etmiştir (TRT Haber, 2020). Doğal alanların ve bu alanların korunmasının önemi bir kez daha pandemi sürecinde ortaya çıkmaktadır. Doğal alanların ve bu alanlardaki rekreasyonel faaliyetlerin, insanların yaşam kalitesi üzerindeki pozitif etkisi ve gelecekteki yaşanılabilir olan salgın hastalıklarda erişilebilir doğal alanların halk sağlığı üzerindeki olumlu etkisi göz ardı edilmemelidir (Xie vd., 2020; Lu vd., 2021).

3.BÜYÜKADA'DAKİ TURİZM ARZI

3.1. Büyükada'daki Turizm Çekicilikleri: Korunan Alanlar

3.1.1. Adalar Sit Alanı

İstanbul Adaları ya da Prenses Adaları, geçmişten günümüze kadar birçok farklı medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Adaların sahip olduğu kentsel, doğal ve arkeolojik değerlerini koruyabilmek için 1984 yılında Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu tarafından sit alanı ilan edilmiştir. Ancak, adalar sit alanı ilan edilmesinden sonra koruma imar planı hazırlanana kadar geçici yapılaşma koşulları geçerli olmuştur ve bu durum günümüzde de devam etmektedir. Geçici yapılaşma koşulları ile adaların kimliği ile uyuşmayan yapılar ve koruma altında olan köşkerin, konutların zarar görmesine neden olmuştur.

Şekil 3. 1. Büyükada'nın Sit Alanları

Büyükada karma sit alanı olup kentsel ve doğal sit alanı bulunmaktadır (Şekil 3.1). Adadaki turizm çekiciliğini oluşturan manastırlar, kiliseler, köşkler ve konutlar çoğunlukla kentsel sit alanı içerisinde yer almaktadır. Doğal sit alanında ise tabiat parkları, mesire alanları ve ormanlık alanlar yer almaktadır. Sonuç olarak, adanın sahip olduğu kültürel miras alanları, doğal sit alanları, tabiat parkları gibi çekicilik unsurlarıyla kültür ve doğa turizmin geliştiği bir alandır.

Kentsel Sit Alanı; Adanın kuzey kesimi kentsel sit alanını oluşturmakta olup 181.28 ha'dır. Alanı, İBB ve 5 Nolu Kültür Varlıkları Koruma Kurulu birlikte yönetmektedir (İBB, 2021: 70). Yerleşim topografik açıdan daha uygun olan kuzey kısımda yoğunluk göstermekte olup, ormanlık alana doğru gidildikçe seyrekleşmektedir. Kuzey kıyıda bulunan Büyükada Vapur İskelesi'nden Saat Kulesi'ne doğru gidildikçe adanın en canlı ve kalabalık bölgesini oluşturmaktadır. Bu alanda, hediyelik eşya dükkanları, pastaneler, kafeteryalar, balık restoranları, dondurmacı bulunmaktadır. Adada, üç tane dolgu alanı bulunmaktadır. İlki, ticaret alanı olan vapur iskelesi ve Saat Meydanı'nın olduğu rıhtım kısmı 1867 yılında doldurulan kıyı dolgu alanıdır. İkincisi, yine aynı rıhtımda yer alan Gülistan Sokak, 1980'li yıllarda doldurularak doğu yönüne doğru uzatılmıştır. Sonuncu dolgu alan ise, eski liman olarak bilinen alanın doldurularak Atatürk Meydanı haline getirilmesidir (Şekil 3.2).

Şekil 3. 2. Dolgu Alanları

(1- Rıhtım Dolgusu, 2-Liman Dolgusu, 3-Sahil Yolu)

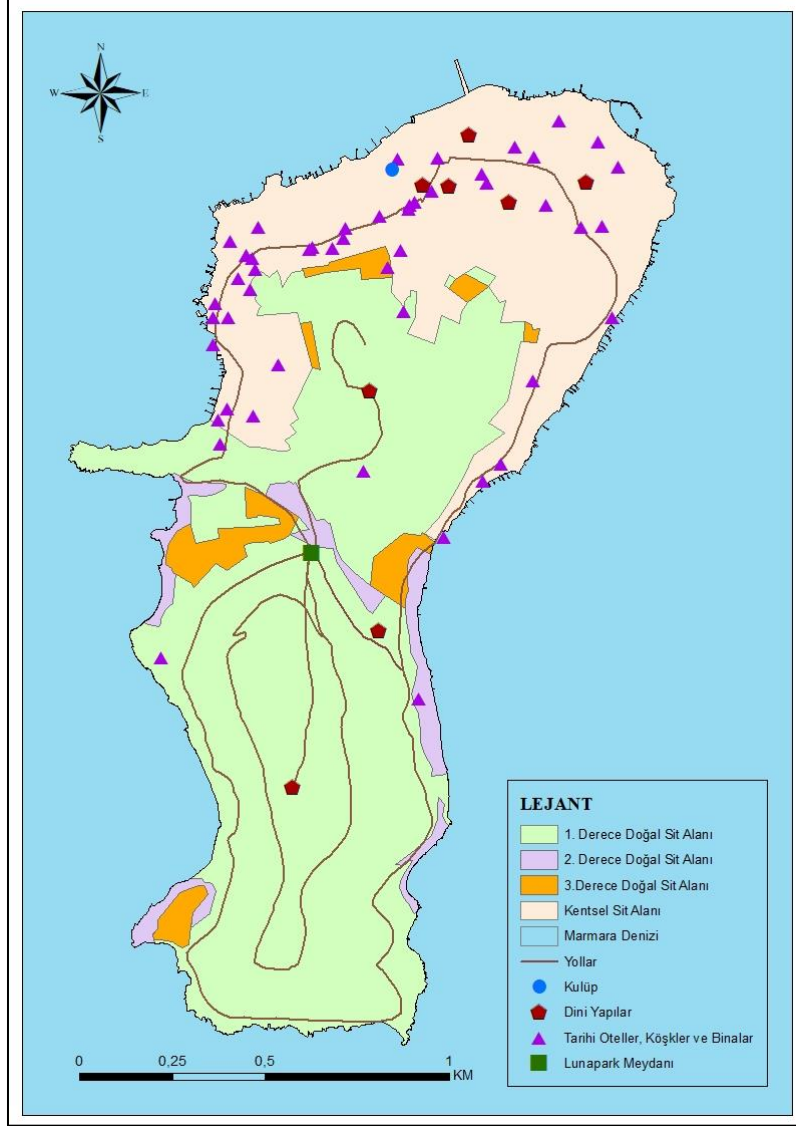
Kaynak: (Gezen ve Gür, 2022: 220).

Adadaki çoğu dini, tarihsel ve kültürel çekicilikler kentsel sit alanı içerisinde yer almaktadır. Ancak adanın başlıca simge yapılarından olan Aya Yorgi Manastırı ve Kilisesi Yüce-tepe’de, Rum Yetimhanesi ise İsa Tepesi’nde ve Hristos Manastırı Hristos mevkiisinde doğal sit alanı içerisinde konumlanmıştır. Adadaki başlıca çekicilikler Tablo 3.1.’de verilmiştir.

Tablo 3. 1. Büyükada’daki Çekicilikler

<i>Dini Yapılar</i>	Aya Dimitri Kilisesi, Aya Nikola Manastırı, Aya Yorgi Manastırı ve Kilisesi, Hased L'Avran Sinagogu, Hamidiye Cami, Hristos Manastırı, Panayia Kilisesi, Santa Pasifico Kilisesi, Surp Azdvadzadzin Ermeni Kilisesi
<i>Tarihi Oteller & Köşkler & Binalar</i>	Abdülkadir Efendi Köşkü, Adamanditis Evi, Agasi Efendi Köşkü, Agopyan Köşkü, Alalemcıyan Köşkü , Apostolaki Evi, Blaque Bey Köşkü, Burhaneddin Efendi Köşkü, Canbulad Köşkü, Con Paşa Köşkü, Corpi Köşkü, Danasi Evi, Danioli Köşkü, Fadıl Bey Köşkü, Farra Köşkü, Fetih Okyar Evi, Fresko Evi, Gümüşgerdan Köşkü, Güntekin Yalısı, Hacopulo Köşkü (Emperyal Oteli), Hamaratlar Evi, İsmail Hakkı Bey Köşkü, Kalvokoresis Köşkü, Kanzuk Beşevleri, Keresteciyan İkiz Evleri, Kolay Evi, Matara Evleri, Mazlum Bey Köşkü, Melandinos Evi, Mizzi Köşkü, Moriatis İkiz Evleri (Yalman Evi), Rıfat Yalman Evi, Rıza Derviş Evi, Rizzo Köşkü, Rum Yetimhanesi, Sabuncakis Köşkü, Sadıkoğlu Evi, Sofroniadis Evi, Sofronios Köşkü (Taş Mektep), Stefanidis Evi, Sümer Palas, Şakir Paşa Köşkü, Terzakapulos (Jones III Köşkü), Tripo Köşkü, Troçki Evi, Vatikan Büyükelçiliği Köşkü, Yeorgiyadis Köşkü, Yuvanoğlu Köşkü.
<i>Kulüpler</i>	Anadolu Kulübü

Adada iki tane tur yolu vardır. Tüm adayı baştan sona gezebildiğiniz büyük tur yolu ile doğal sit alanı içerisinde yer alan ve bisiklet turu olarak da bilinen küçük tur yoludur. Adadaki birkaç istisnai durum dışındaki diğer tüm dini, tarihi ve kültürel çekicilikler Lunapark meydanın kuzey kesiminde yer alan caddeler üzerinde yer almaktadır. Bu caddeler; Nizam, Çankaya, Çınar, Malül Gazi, Yılmaz Türk’tür. Büyükada’daki çekiciliklerin dağılışı Şekil 3.3’te gösterilmiştir.

Şekil 3. 3. Büyükada'nın Çekicilikleri

Büyükada'da farklı dönemlere ait olan köşkler, konutlar, tarihi otellerin yanı sıra cami ve kiliseler birer çekicilik unsurlarıdır. Mimarisiyle, hikayesiyle, özgün değeriyle bazı yapılar ön plana çıkmaktadır. Bunlar; Aya Yorgi Manastırı ve Kilisesi, Con Paşa Köşkü, Rum Yetimhanesi, Sabuncakıs Köşkü, Sofronios Köşkü (Taş Mektep) ve Splendid Palas Otel'dir.

Aya Yorgi Manastırı ve Kilisesi; Yüce tepe yer alan yapının kuruluşu ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamasıyla birlikte 963 yılında Bizans İmparatoru II. Nicephorus Focas tarafından yaptırıldığı rivayet edilir. Yapılan manastır, Hıristiyanlığa inandığı için Putperestler tarafından

öldürülen Aziz Yorgi'ye ithaf edilmiştir. Zaman içerisinde manastır yağmalanmış, tahrip edilmiş, depremden zarar görmüştür. Çan kulesinin arkasındaki bugünkü büyük taş kilise ise, 1905 yılında yapılmış ve 1909 yılında ise kullanıma açılmıştır (Aykıt, 2013: 126).

Ada'nın en yüksek noktasında yer alan kiliseye her yıl 23 Nisan ve 24 Eylül'de binlerce kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Kilise ziyaretinde yapılan bazı ritüeller vardır. İlki, kutsal olan tarihlerde, kiliseye varmak isteyen kişiler yaklaşık 1 km'lik yokuşlu yolu yalnız ayakla ve hiç konuşmadan çıkarlarsa dileklerinin kabul olacağına inanırlar. İkincisi, kiliseye giden yokuşun başında sol tarafta bir ağaç bulunmaktadır. Ağaca dilek dileyerek çaput bağlayan kişiler olduğu gibi, ağacın bir dalına ip bağlayarak koparmadan kiliseye kadar o iple gelirse yine tutulan dileklerin kabul olacağına inanılır. Sonuncu ise, kilisenin sağ yanında bulunan ağaca yine dilek dilenerek çaput bağlanmaktadır (Uyaniker, 2016: 6).

Fotoğraf 3. 1. Aya Yorgi Kilisesi ve Manastırı

Kaynak: (İstockphoto, 2023).

Fotoğraf 3. 2. Çaput Bağlanan Ağaç

Kaynak: (Yazar, 2022).

23 Nisan, Hristiyanlar için dini bayram olarak kabul edilmiştir. Ortodokslar bu günü Aya Yorgi, Katolikler ise St.Georges Günü olarak kutlamaktadırlar. Bugünü, Hristiyanlarla birlikte Müslüman Türkler de kutlamaktadır. Jülyen takvimine göre 23 Nisan, Gregoryen (Miladi) takvimdeki karşılığı 6 Mayıs'tır. Müslüman Türkler, 6 mayısta Hıdırellez'i kutlarken Hristiyanlarda dini bayramını kutlamaktadırlar (Aykıt, 2013; T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023) (Fotoğraf 3.1 ve Fotoğraf 3.2).

Con Paşa Köşkü; Adanın Nizam mahallesinde yer alan köşk, 1880 yılında Con Paşa tarafından yaptırılmıştır. Con Paşa, Adalar- Kadıköy seferlerini ilk üstelenen İdare-i Mahsusa'nın yöneticisidir. Köşk, 2006-2008 yılları arasında yayınlanan Hatırla Sevgili dizisi çekimlerinde de kullanılmıştır. Dizi için adadaki kullanılan diğer yapılar ise Con Paşa Köşkü'nün karşı çaprazındaki yer alan *Yalman Evi* ve *Meziki Köşkü*dür (Milliyet, 2018; Adalar Belediyesi, 2023) (Fotoğraf 3.3 ve Fotoğraf 3.4).

Fotoğraf 3. 3. Con Paşa Köşkü

Kaynak: (Kültür Envanteri, 2023a).

Fotoğraf 3. 4. Yalman Köşkü

Kaynak: (Kültür Envanteri, 2023b).

Rum Yetimhanesi; Yapı, adanın iki tepesinden biri olan İsa Tepesi'nde bulunmaktadır. Fransız şirket tarafından casino-otel olarak kullanılması planlanan Prinkipo Palas, 1898 yılında yapıldı ancak II. Sultan Abdülhamit otel olarak işletilmesine izin vermemiştir. Eleni Zarifi yapıyı satın alarak Fener Rum Patrikhanesine bağışladı ve yapının yetimhane olarak kullanılmasını istemiştir. 1903 yılında yetimhane olarak kullanılmaya başlanmıştır (Freely, 2010: 71). 1964 yılında Kıbrıs'ta yaşayan Türklere yapılan saldırı nedeniyle uygulamaya konulan 1964 kararnamesi ile Türkiye'de yaşayan Rumlar sınır dışı edilmiştir (Özel A, 2019: 107). Böylelikle, aynı yıl Rum yetimhanesi de boşaltılmıştır. 1977 yılında ise yetimhane tamamen kapatılmıştır. 2010 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, tapusu Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde olan yetimhanenin tekrardan İstanbul Rum Patrikhanesi'ne verilmesi için karar verilmiştir. 2019 yılında, Avrupa'nın kültürel mirasının korunmasını amaçlayan Europa Nostra dernek tarafından Rum Yetimhanesi, Avrupa'nın Tehlike Altındaki Eserler listesine girmiştir (Europa Nostra, 2019). 2021 yılında İstanbul Rum Patrikhanesi'nde bir çalıştay düzenlenerek Rum Yetimhanesinin restorasyonun yapılmasını dair bilgilendirme yapılmıştır (Serbestiyet, 2021). Ancak, halen bir restorasyon çalışması başlamamıştır. Avrupa'nın en büyük, dünyanın ise ikinci en büyük tahta binası olan Rum Yetimhanesi gün geçtikçe çürümektedir (Independent, 2019) (Fotoğraf 3.5).

Fotoğraf 3. 5. Rum Yetimhanesi

Kaynak: (Kültür Envanteri, 2023c).

Sabuncakis Köşkü; Gözlü ev, köprülü ev veya arılı ev olarak da bilinen köşk, maden mahallesinde sahile kıyısında bulunmaktadır. Masonlu Halepli Yorgi Sabuncakis tarafından yaptırılmıştır. Köşkün dış mimarisinde masonluğu temsil eden göz ve arı gibi unsurlar bulunmaktadır (Adalar Belediyesi, 2023) (Fotoğraf 3.6 ve Fotoğraf 3.7).

Fotoğraf 3. 6. Sabuncakis Köşkü

Kaynak: (Kültür Envanteri, 2023d).

Fotoğraf 3. 7. Sabuncakis Köşkü'nün Detayları

Kaynak: (Kültür Envanteri, 2023d).

Sofronios Köşkü (Taş Mektep); Nizam mahallesinde yer alan yapı, 19.yüzyılda Rus Ortodoks Patriği Sofronios tarafından inşa ettirilmiştir. Sofronios, yapıyı yazlık ev olarak kullanmıştır. 1922 yılından 1967 yılına kadar farklı adlarla ilkokul olarak kullanılmıştır. 1978-1979 yılına kadar ise ortaokul olarak kullanılmıştır. 1978-79 öğretim döneminde yangın tehlikesi olmasından dolayı okul boşaltılmıştır. 1989 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Konuk Evi olarak kullanımını öneren proje onaylanıp çalışmaların başlanmasına rağmen proje yarıda kalmıştır. 2005 yılında müze yapılmak için İBB tarafından Adalar Belediyesi'ne tahsis edilen yapı, restorasyon için kaynak bulunmuş ve çalışmaların başlanmasına hazır olmasına rağmen İBB projeyi iptal etmesiyle tekrardan yarım kalmıştır (Adalar Miras, 2023). 2021 yılına kadar herhangi bir işlevi olmadan boş halde duran yapı, İBB Miras ekibi tarafından restorasyon çalışmalarına başlanmıştır ve 2023 yılında tamamlanmıştır. Taş Mektep içerisinde kütüphane, kafe ve sergi salonu bulunmaktadır ve kültür- sanat etkinliklerine ev sahipliği yapmaktadır (İBB Miras, 2023) (Foto 3.8).

Fotoğraf 3. 8. Taş Mektep

Kaynak: (Yazar, 2022).

Splendid Palas Otel; Sakızlı Müşir Kazım Paşa, Avrupa’da gördüğü otellerin mimarisi ve ticari faaliyetlerinden etkilendiği için otel inşa etmek amacıyla daha önce yangında zarar gören Giacomo Oteli’nin olduğu araziyi satın almıştır. İnşası tamamlanan otel 1908 yılında “Splendid” adıyla faaliyete başlamıştır. 114 yıldır aynı ailenin mülkiyetinde olan Splendid Palas Otel, günümüzde 6.nesil kuşak tarafından otel olarak işletilmektedir (Splendid Palas Otel, 2023a) (Fotoğraf 3.9).

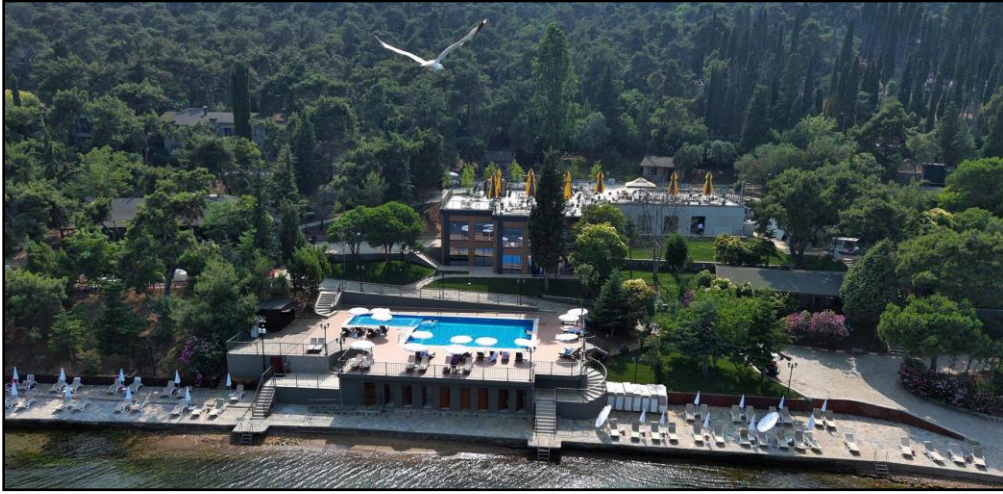

Fotoğraf 3. 9. Splendid Palas Otel

Kaynak: (Splendid Palas Otel, 2023b).

Doğal Sit Alanı; 355.49 ha alan olan doğal sit alanı, adanın güney kesiminde yer almaktadır. Alandaki plan onama yetkisi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına aittir. Plan ise Tabiat Varlıkları Koruma Genel Müdürlüğünce değerlendirilir ve gerekli düzenlemeler yapılarak Bakanlığa sunulur (İBB, 2019, 116). İçerisinde doğa yürüyüş parkuru, bisiklet parkuru, iki tane tabiat parkı ve mesire yerleri bulunmaktadır. Doğal sit alanı içerisindeki orman alanı, 310 ha’dır. Adada, Dilburnu ve Büyükkada tabiat parkı olmak üzere iki tane korunan alan vardır.

Büyükada Tabiat Parkı; 11.07.2011 tarihinde tabiat parkı olarak ilan edilen alan 2.67 ha alanda yer almaktadır. Adalar ilçesinde bulunan 3 tane tabiat parkından sadece Büyükada Tabiat Parkı'nda konaklama yapılabilmektedir. Daha önceden Kartal Belediyesi Büyükada Sosyal Tesisleri olan konaklama tesisi İBB yönetimi tarafından satın alındı. Tesis tamamen yenilenerek 10.07.2023 tarihinde Büyükada Resort&SPA Beltur olarak açıldı. İçerisinde plajı, havuzu, spor salonu, SPA alanı, çocuk oyun alanı, etkinlik salonlarıyla beraber 12 ay 24 saat boyunca hizmet vermektedir (Birgün Gazetesi, 2023) (Fotoğraf 3.10).

Fotoğraf 3. 10. Büyükada Tabiat Parkı'ndaki Büyükada Resort&SPA Beltur

Kaynak: (Beltur, 2023).

Dilburnu Tabiat Parkı; 11.07.2011 yılında tabiat parkı olarak ilan edilen tabiat parkı, 6.87 ha bir alana sahiptir (Anonim, t.y.; 223). Tabiat parkı, özel kişi tarafından 2017 yılından itibaren Tarım ve Orman Bakanlığı'ndan kiralanarak işletilmektedir (KK1). Parkın tamamı kızılçam ağaçları ile kaplı olup içerisinde piknik alanları, işletmeye ait restoran, deniz manzarasını seyredebilecek seyir terasları ve fotoğraf çekilebilmek için konsept alanlar bulunmaktadır. Ayrıca park, kuş yolu üzerinde bulunmaktadır (Anonim, t.y.; 223) (Fotoğraf 3.11).

Fotoğraf 3. 11. Dilburnu Tabiat Parkı

Kaynak: (Yazar, 2022).

3.2. Büyükada'ya Ulaşım Olanakları

Turizm, ulaşım faktörü ile doğrudan bağlantılıdır. Turizm çekiciliklerinin var olduğu alana, herhangi bir ulaşım yolu ile varılamıyorsa turizm faaliyeti gerçekleşmemektedir. Karayolu, havayolu ve deniz yolunun gelişmesiyle birlikte turizm sektörü de gelişme göstermiştir (Özgüç, 2021: 89).

Büyükada'nın turizm hacminin gelişmesi için ulaşım olanakları ve çeşitliliğin artırılması gerekmektedir. 18.yy' da büyük kayıklarla adaya vapur seferleri düzenlenmeye başlanmıştır ve 1846 yılında küçük buharlı gemilere geçilmiştir. 19.yy'da Şirket-i Hayriye düzenli seferlere başlamasıyla birlikte adanın ziyaretçileri özellikle hafta sonu ve tatillerde artış göstermektedir (Adalar Turizm, 2023). Günümüzde adaya ulaşım şehir hatları, özel motorlar ve deniz taksisi ile sağlamaktadır. Yaz mevsiminde günlük sefer sayıları artarak, 140'a ulaşmaktadır (Tablo 3.2).

Tablo 3. 2. Büyükada'ya Olan Vapur Seferleri

Şehir Hatları	Sefer Sayısı
Kabataş-Adalar	15
Beşiktaş-Adalar	8
Bostancı-Adalar Ring	11
Maltepe-Adalar Ring	12
Mavi Marmara	Sefer Sayısı
Bostancı-Büyükada	33
Beşiktaş-Büyükada	4
Kabataş-Büyükada	4
Eminönü-Büyükada	4
*Yeşilköy-Büyükada	3
TURYOL	Sefer Sayısı
Eminönü- Büyükada	2
Kadıköy-Büyükada	6
Heybeliada-Büyükada	7
Karaköy-Büyükada	2
Kınalıada-Büyükada	7
DENTUR	Sefer Sayısı
Beşiktaş- Kabataş- Eminönü- Heybeliada-Büyükada	12
Avıclar-Kınalıada-Heybeliada Büyükada	1
PRENSTUR	Sefer Sayısı
Kartal- Büyükada	19

* Sadece yaz aylarında sefer vardır.

3.3. Büyükada'daki Konaklama Olanakları

Turizmin unsurları çekicilik, ulaşım ve konaklamadır. Bir bölgede turizmin gelişebilmesi için o alanda turizm çekiciliklerin olması, o alana ulaşımın sağlanabilmesi ve konaklamak isteyen kişilerin ihtiyacını karşılanmasına bağlıdır. Konaklama, geceyi geçirme ve beslenme ifade etmektedir (Özgüç, 2021: 102). Konaklama işletmeleri, geleneksel ve tamamlayıcı olarak iki gruba ayrılmaktadır. Geleneksel konaklama işletmeleri oteldir ancak bazı çalışmalarda motel ve pansiyon da bu grupta sınıflandırılmıştır. Tamamlayıcı konaklama işletmeleri ise motel, pansiyon ve diğer konaklamalardır (Okuyucu ve Akgiş İlhan, 2016; 250).

Büyükada'daki toplam 51 konaklama tesisinden 8'i Kültür ve Turizm Bakanlığı belgeli konaklama tesisidir (Tablo 3.3). Geriye kalan 43 tane işletme ise tamamlayıcı konaklama işletmeleridir (Tablo 3.4).

Tablo 3. 3. Büyükada'daki Kültür ve Turizm Bakanlığı Belgeli Konaklama Tesisi

Adı	Oda Sayısı
Büyükada Çınar Otel	5
Çenar Konak	8
Leydi Pansiyon	6
Ikigai Hotel Villa Fırat	9
No:2 Hotel By Şükrü	14
Sergüzeşt Otel	10
Splendid Otel	60
Tiara Büyükada Otel	21

Tablo 3. 4. Büyükada'daki Basit Konaklama Tesisleri

Adı	Oda Sayısı	Adı	Oda Sayısı
Ada Antik Otel	10	Köşk Orman	5
Ada Pansiyon	13	Kumsal Butik Otel	20
Ada Sahil Otel	11	Lale Köşk	7
As Pansiyon	3	Marine House Boutique Otel	30
Ascot Hotel	22	Masal Otel	8
Aşıklar Butik Otel by Şükrü	7	Mimoza Butik Otel	8
Aşıyan Butik Otel	5	Mom Hotel	12
Butik Akvaryum Otel	4	My Way Cadde Butik Otel	20
Büyükada Anastasia Meziki Otel	13	My Way Teras Butik otel	15
Büyükada Anthea Otel	7	Nizam Butik Otel	9
Büyükada Comfort Otel	15	No16 Pansiyon	5
Büyükada Loc'ada	20	Orhan Kutbay'ın Evi	4
Büyükada Mavi Palas Otel	10	Otel Büyükada Resort &SPA Beltur	58
Büyükada Port Otel	12	Palmiye Pansiyon	7
Büyükada Princess Hotel	25	Pelit Boutique Hotel	18
Büyükada Yalı Butik Otel	9	Pembe Pansiyon	5
Ece Pansiyon	7	Prens Koyu Butik Otel	21
Elisa Butik Otel	20	Rasimbey Bey Köşkü	10
Eskibağ Butik Otel	19	White Island Boutique Otel	6
Görkemli Hotel	6	Yıldızlar Otel	25
Hotel Prinkipos	12	Yörükali Tesisleri	40
Kalamari 2 Hotel	8		

3.4. Büyükada'daki Diğer Tesisler ve Kolaylıklar

Büyükada'daki diğer tesisler plajlar, mesire alanları ve yeme-içme mekanlardır.

Plajlar; Büyükada'nın farklı yerlerine dağılmış olan toplam 11 tane plaj bulunmaktadır (Şekil 3.3). Blue Beach Büyükada ve Kumsal Aile Plajı'na vapur iskelesine yakınlığı sayesinde yürüyerek ulaşılabilir. Ancak bu plajlar dışındaki tüm plajlara vapur iskelesinin yanından kalkan motorlarla ulaşım sağlanmaktadır. Yüzme sezonu 1 Haziran başlayıp 16 Eylül'de sona ermektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2023).

Şekil 3. 4. Büyükada'daki Plajlar

Mesire Alanları; Büyükkada'da 3 tane mesire alanı bulunmaktadır. Bunlar; Aşıklar Tepesi, Büyüktur ve Eskibağ'dır. Mesire alanların hepsinde piknik yapılabilmektedir ancak tuvalet, çocuk oyun parkı gibi donatı elemanları bulunmamaktadır. Böylelikle, mesire alanlarından yeterince faydalanılamamakta ve herhangi bir turizm çekiciliği sağlanılamamaktadır.

Yeme-İçme Mekanları; Büyükkada'daki yeme-içme mekanları adanın kuzey kesiminde özellikle sahil kenarında yoğunlaşmıştır. Restoranlarına bakıldığında çoğunluğu balık restoranları olup içki servisleri bulunmaktadır. Ayrıca Triara Büyükkada Hotel ve Splendid Palas Otel gibi bazı otellerin içerisinde kafe ve restoran bulunmaktadır ve dışarıdan misafir kabul edilmektedir. Adanın en ünlü mekanları; Aya Yorgi Manastırı ve Kilisenin yanında olan Yüce-tepe Kır Gazinosu, Dolci Cafe ve Yunus Dondurma'dır (Tablo 3.5).

Tablo 3. 5. Büyükkada'daki Yeme-İçme Mekanları

*Secret Garden Restoran	Kıyı Restoran
*Ada Kahvaltı	Konak Restoran
*Bahçede Sinek Cafe	Köşem Et ve Balık Restoran
*Crespo	Lido Restoran
*Helya Cafe	Liman Restoran
Akasya Restoran &Bar	Lunapark Restoran
Ali Baba Restoran	Mado
Altın Fıçı Restoran	Mapple Coffeshop
Botanik Cafe Restoran	Meltem Büfe
Büyükkada Loc'ada Restoran	Meşhur Sarıyer Börekçisi
Büyükkada Köfte & Piyaz	Milano Restoran
Büyükkada Pastanesi	Milto
By Şükrü	Mimoza Restoran
Chocowhite	Pelikan Balıkçısı
Dolci Cafe	Prinkipo Farklı Meyhane
Domino's Pizza	Roma Dondurma
Eskibağ Teras Restoran	Tarihi Prinkipo Dondurma
Façoya Restoran	Üçler Taşfırın
Fortunato Café	Yalovalı Kardeşler Şarküteri
Halil Usta Lokma Evi	Yunus Dondurma
Kahve Dünyası	Yüce-tepe Kır Gazinosu

*Sadece belli dönemlerde açıktır.

4. BULGULAR

Bu bölümde çalışma kapsamında belirlenen paydaşlarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formlarından elde edilen bulgular ve Büyükada'daki turizmin gelişim süreci ele alınmıştır. Paydaşlar; adada ikamet eden halk, alanı ziyaret eden ziyaretçiler, turizmle doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisi olan işletmeler ve STK olarak Kültür Derneği'nin Başkanıdır. Sırasıyla katılımcıların demografik bulguları, Büyükada'da turizm faaliyetlerin gelişim süreci, bu süreçte etkili olan ekonomik, politik vb. faktörler ile Büyükada'da turizmin yol açtığı olumlu ve olumsuz etkiler çevresel, ekonomik ve sosyo- kültürel etkiler perspektiflerinden değerlendirilecektir.

4.1. Katılımcıların Demografik Bulguları

Araştırma alanında, 19 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu ile görüşme yapılmıştır. Görüşme yapılan 19 katılımcının 10'u kadın, 9'u erkektir. Katılımcıların eğitim düzeyi incelendiğinde 4'ünün lisansüstü, 4'ünün lisans, 1'inin ön lisans, 8'inin lise ve 2'sinin ilköğretim mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların farklı meslek gruplarından olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların gelir düzeylerine bakıldığında en yüksek gelirin 45.000 TL, en düşük gelirin ise 3.500 TL olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.1).

Tablo 4. 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Kod	Paydaşlar	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Meslek	Gelir
K1	Ziyaretçi	Kadın	26	Lisans	İllüstratör	20.000
K2	Ziyaretçi	Kadın	52	İlköğretim	Gıda Üretim Sorumlusu	11.402
K3	Ziyaretçi	Erkek	53	İlköğretim	Gıda Üretim Sorumlusu	15.000
K4	Ziyaretçi	Kadın	32	Lisans	Banka Memuru	25.000
K5	Ziyaretçi	Kadın	39	Lisansüstü	Akademisyen	30.000
K6	Yerel Halk	Kadın	42	Lisansüstü	Mimar	25.000
K7	Yerel Halk	Erkek	49	Lise	Kamu Personeli	20.000
K8	Yerel Halk	Erkek	58	Lise	Elektrik Teknisyeni	3.500
K9	Yerel Halk	Kadın	43	Lisansüstü	Orman Yüksek Mühendisi	17.500
K10	Yerel Halk	Kadın	26	Ön Lisans	Çocuk Gelişim Uzmanı	6.000
K11	Yerel Halk	Erkek	44	Lise	İşletme Amiri	12.500
K12	İşletme	Kadın	54	Lise	İşletmeci /Giyim Mağazası	7.500
K13	İşletme	Kadın	48	Lise	İşletmeci/ Hediyelik Eşya D.	9.000
K14	İşletme	Erkek	46	Lise	İşletmeci/ Otel	12.500
K15	İşletme	Erkek	35	Lise	İşletmeci/ Otel	7.500
K16	İşletme	Erkek	38	Lisans	İşletmeci/Otel	40.000
K17	İşletme	Erkek	35	Lise	İşletmeci/Otel	12.500
K18	İşletme	Kadın	34	Lisansüstü	İşletmeci/Dilburnu T.P.	45.000
K19	STK	Erkek	58	Lisans	Makine Mühendisi	12.500

4.2. Büyükada'daki Turizmin Gelişim Süreci

Büyükada'daki turizmin gelişmesi sürecinde dalgalanma yaşanmıştır. Bizans döneminde ada sakin bir yaşam sürmekte olup, halk balıkçılık ve tarımla ilgilenmektedir. Ayrıca, bu dönemde ada askerlerin, din görevlilerin ve devlet adamların sürgün edildiği bir yer haline gelmiştir. Osmanlı, İstanbul'u fethetmeden kısa bir süre önce Prens Adaları'nı hakimiyeti altına almıştır (Gezen, 2021: 29-31). Dönemin padişahı Fatih Sultan Mehmet' in emriyle Karadeniz bölgesinde yaşayan Rumları, İstanbul' a ve Adalara yerleştirilmiştir. Ayrıca, 1562' de yaşanan veba salgını sonucunda zengin Hıristiyan kesimler adadaki yazlık konutlarında konakladığı bilinmektedir (Zorer, 2005: 2-3). Adalardaki sakin yaşam 19.yy. ortalarına kadar sürmüştür ve bu dönemden sonra adalardaki turizm süreci başlamıştır.

Turizm hareketliliğinin başlangıç noktası, ticaretle uğraşan ve gelir durumu iyileşen kişiler ile Levanterlerin Prens adalarında konut sahibi olması ve adaları sayfiye mekânı olarak kullanmasıdır (Gezen, 2021: 34). Ayrıca ulaşımdaki gelişmeler sayesinde Prens adalarına rağbet artmıştır. Adalara ulaşım, 18.yy' da büyük kayıklarla sağlanmaktaydı. 1846 yılında küçük buharlı gemilerle adaya olan seferler devam etti. 19.yy ortalarında Şirket-i Hayriye'nin Adalara düzenli vapur seferleri başlamıştır. Bu gelişim Büyükada'daki turizm hareketliliğine olumlu etki etmiştir ve adaya ilk oteller bu dönemde inşa edilmiştir. Bunlardan biri de Büyükada'da bulunan ve günümüzde Anadolu Kulübü'nün binası olan Giacomo Oteli' dir (Adalar Turizm, 2023). Bir diğer önemli otel ise Prinkipo Palas Hotel' dir. Adanın öne çıkan yapılarından biri olan Rum Yetimhanesi, aslında Pera Palas'ın kardeşi olarak Prinkipo Palas Hotel adıyla 1898 inşa edilmiştir ancak dönemin padişahı Sultan II. Abdülhamid otel olarak işletilmesine izin vermemiştir. Pera Palas Hotel, İstanbul'daki turizm hareketliliğinin ilk görüldüğü yerlerden biridir (Kozak 2014:102). Hotel'in turizmdeki önemi Orient Ekspresi'ne dayanmaktadır. 1883 yılında ilk seferini gerçekleştiren Orient Ekspresi, Paris-İstanbul arasındaki bir turizm hareketliliğidir. Yolcuların arasında olan önemli devlet insanları, roman yazarları, gezginler Paris'ten Varna Limanı'na kadar trenle, Varna Limanı'nda İstanbul'a kadar gemiyle seyahat etmişlerdir. Ekspresin son durağı olan İstanbul'da konaklamak için Pera Palas Hotel inşa edilmiştir (Pera Palas, 2023).

Kültür Derneği'nin başkanı ile yapılan görüşmede, bu konudaki ifadesi;

Büyükada, Pera ve Boğazla birlikte anılırdı. Sultanahmet'e gelen turistler tek tük de olsa adaya da uğrardı. 1910-20'li yıllarda Ankara Palace, Prenses Otel, Mimoza pansiyon vardı. Yaz sezonu bittiğinde kapatırlardı. 23 Nisan-29 Ekim tarihleri arasında hizmet verirlerdi (K19, STK).

Prinkipo Palas Hotel' de, Pera Palas'ın Büyükada'daki ayağı olarak inşa edilmiştir ancak otel olarak kullanılmasına izin verilmediğinden Büyükada'daki turizmin gelişme sürecini bir nebze de olsa yavaşlatmıştır.

Büyükada'nın Pera Palas ile anılması ve ulaşımında yaşanan kolaylıklarla birlikte Prens adaları sayfiye yeri olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumun en büyük göstergesi, 20.yy başlarında adaların tamamındaki otel sayısının 30' a ulaşmasıdır. Ayrıca, sürekli veya yaz sezonu boyunca oturan kişi sayısı artmıştır ve 1816 yılında 1200 olan nüfus, 1865 yılında 6000'ne ulaşmıştır. Köy idari yapısında olan Adalar, nüfusun artmasıyla birlikte 1861 yılında Yedinci Daire-i Belediye kurulmuştur ve merkezi Büyükada olmuştur (Zorer, 2005: 5-6).

I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nın etkisiyle adalardaki turizm hareketliliği bir süreliğe duraksama dönemi yaşasa da 1930'larda yeniden canlanmıştır (Adalar Turizm, 2023). Cumhuriyetle birlikte sosyal hayat canlanarak ilk plajlar açılmış, oteller ve yeme-içme mekanları çoğalmıştır. Adalarda kültür ve sanat etkinlikleri yapılmaya başlanmıştır. Bu etkinliklerin düzenlendiği mekanlardan biri olan o dönemki adıyla Prinkipo Yat Kulübü, Atatürk' ün emriyle Ankara'daki Anadolu Kulübü'nü tarafından satın alınarak kulübün Büyükada şubesi olarak hizmet vermeye devam etmiştir. Anadolu Kulübü'ne başta Atatürk olmak üzere dönemin diplomatları, politikacıları gelmişlerdir. 19.yy sonları ile 20.yy başları sayfiye dönemine ait köşkler ve kamu binalarının inşa edilmesiyle beraber adadaki yapılaşmanın en çok olduğu dönemdir (Gezen, 2021: 45).

Prens Adaları'ndaki nüfusun %48' ini oluşturan Rum Ortodokslar, Büyükada başta olmak üzere adaların sayfiye alanı olarak gelişmesinde ve turizm faaliyetlerinde etkin rol oynamışlardır. Ancak turizm kırılmalı bir yapıya sahip olduğu için çevresinde yaşanan terör, savaş, doğal afet,

siyasi ve politik gerginlikler gibi olaylardan etkilenmektedir. Türkiye’de yaşanan çeşitli siyasi olaylar sonucunda Rum nüfusu ve onların oluşturduğu turizm faaliyetleri olumsuz yönde etkilenmiştir. Yaşanan olaylar ¹sırasıyla 1922 yılında zaferle sonuçlanan Büyük Taarruz sonucunda, 1923 yılındaki Türkiye ve Yunanistan arasındaki mübadele, 6-7 Eylül (1955) olayları, 1963 yılındaki Kanlı Noel ve son olarak 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekati’dır (Zorer, 2005; 2-4). Bu olaylar neticesinde Rum nüfusu adaları ve Türkiye’yi terk etmiştir. Büyükada genelinde Rumlar tarafından işletilen oteller, meyhaneler, gazinolar hakimdi ancak Rumların adayı terk etmesi sonucunda bu işletmeler ya el değiştirmiş ya da kapanmıştır.

Ayrıca 1980’lerde Türkiye’deki turizmin güney kesimlerine kaymasının sonucunda Adaların, dolayısıyla Büyükada’nın turizm hacmi küçülmeye devam etmiştir. 1999 yılında da yaşanan Gölcük Depremi dolayısıyla turizm artık durma noktasına gelmiştir (İBB, 2021: 106). 20. yy başında 30 tane olan otel sayısı 5 taneye düşmesi turizmin durduğunun bir göstergesi sayılabilir. Siyasi olaylar, turizmin güney kesimlere kayması ve depremden sonra adadaki turizm faaliyetlerini etkilemiştir. Turizmin günü birlik hale gelmesi ve eğlence anlayışının değişmesiyle birlikte Büyükada’daki turizm yapısı değişikliğe uğramıştır.

---

¹ 1919 yılında Anadolu’yu işgal eden Yunan Ordusu, Büyük Taarruz sonucunda yenilgiye uğramıştır ve 1.000.000 Rum, Yunanistan’a göç etmiştir. Geride kalan Rum nüfus ise, 1923 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan “Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” ile 350.000 Müslüman Türk ve 200.000 Hıristiyan Rum zorunlu olarak göç etmiştir. Yunanistan’ın Kıbrıs’ı kendi topraklarına dahil etme isteğiyle Kıbrıs’ın fiili sahibi olan İngiltere ile 1951 yılında görüşmeler yapılmıştır ancak uzlaşmamıştır. Yunanistan, bu durumu Birleşmiş Milletlere taşır ancak yine istediği sonuca ulaşamamıştır. Bu süreçte, Kıbrıs’taki Türklere karşı şiddet eylemleri başlamasından dolayı Türkiye’de bu sorunun bir parçası haline gelmiştir. 6 Eylül 1955 tarihinde Selanik’teki Atatürk evinin bombalandığına haberi ile önce İstanbul’da sonra İzmir ve Ankara’da yaşayan Rumların evleri, iş yerleri ile kiliseler, ayazma ve manastırlar tahrip edilmiştir. Yaşanan olaylar, polis ve askeri birliklerin eylem gruplarına müdahale etmesiyle son bulmuştur. Yunanistan, Kıbrıs’ı siyasi yollarla himayesi altına alamamasından dolayı bu istediğini silah yoluyla halletmek için bir subayını Kıbrıs’a göndererek orada silahlı örgüt olan EOKA’yı kurdurmuştur. Kurulan terör örgütü, adadaki Türkleri imha etmek için Akritas adlı bir plan oluşturmuştur ve bu plan dahilinde 21 Aralık 1963 bir saldırı gerçekleştirilmiştir. Kanlı Noel olarak anılan bu saldırı sonucunda 364 Kıbrıs Türk’ü öldürülmüş, 103 Türk Köyü boşaltılmıştır. 27 Aralık tarihinde Barış Koruma Kuvveti oluşturulmuştur ve bu oluşumun askerleri üç garantör ülke olan İngiltere, Yunanistan ve Türkiye’dir. 30 Aralık’ta, İngiliz generalin Lefkoşa’yı harita üzerinde bir kalemle ikiye ayırarak bir sınır oluşturmuştur ve bu sınır Yeşil Hat olarak adlandırılmıştır (Babaoğlu, 2012: T.C. Dış İşleri Bakanlığı, 2023).

2005 yılından sonra Türkiye genelindeki refah artışı, ulaşım ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler sayesinde Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi Büyükada'daki turizm faaliyetleri de canlanmıştır. Bu konudaki Kültür Derneği Başkanının görüşleri 2005 yılında adadaki turizm faaliyetlerinin canlandığını desteklemektedir.

2006 yılında tarifeli motor seferlerin başlamasıyla ulaşım daha da kolaylaştı. İnsanlara kent yaşamındaki kaostan kaçmak için bir fırsat doğdu. Gelen ziyaretçiler cuma, cumartesi ve pazar günleri konaklamaya başladı. Ayrıca aynı yıl doğalgaz gelmesiyle turizm hareketlendi çünkü oteller rahatladı, kışın ısıtma sorunu olmadığı için kapatmak zorunda kalmadılar (K19, STK).

2005-2015 yılları arasında adadaki turizm faaliyetleri genellikle günübirlik ziyaretçiler şeklinde devam etmiştir. Ancak 2016 yılında yaşanan darbe girişimi ve Rus uçağının düşmesiyle birlikte Büyükada'ya ve Türkiye'ye olan turist sayısında bir azalma söz konusudur (Okuyucu & Somuncu, 2018: 8). Tablo 4.2'de Prens Adaları'na 2009-2022 arasında gelen ziyaretçilerin konaklama tesislerine geliş sayısına bakıldığında 2015 yılında 19.983 kişi iken yaşanan siyasi olaylar neticesinde 2016 yılında 6.810 kişiye düşmüştür.

2019 yılında ise tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi ortaya çıkmıştır ve turizm sektörü pandemi dolayısıyla alınan tedbirlerden, kısıtlamalardan etkilenmiştir. 2019 yılında tesise geliş sayısı 5.705 iken, 2020' de pandeminin etkisiyle bu sayı dramatik bir şekilde düşerek 2.731 olmuştur (Tablo 4.2). Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye ve Adalar'da da zaman zaman kapanmalar olurken zaman zaman da açılma dönemleri olmuştur. Açılma dönemlerinde Büyükada'daki tabiat parklarına olan ilginin arttığı gözlemlenmiştir. İzleyen kısımda bu konuyla ilgili daha detaylı bilgi verilecektir.

Tablo 4. 2. 2009-2022 Yılları Arasında Adalar İlçesinin Konaklama İstatistikleri

Yıl	Tesise Geliş Sayısı	Geceleme	Ortalama Kalış Süresi	Doluluk Oranı
2009	7.272	25.970	3,6	50,6
2010	7.042	38.352	5,4	58,4
2011	8.877	36.298	4,1	58,7
2012	9.771	55.856	5,7	86,6
2013	14.498	40.470	2,8	45,0
2014	17.426	23.680	1,4	26,3
2015	19.983	30.685	1,5	34,1
2016	6.810	10.343	1,5	11,5
2017	5.050	7.598	1,5	19,7
2018	5.803	9.458	1,6	18,7
2019	5.705	8.593	1,5	17,0
2020	2.731	5.075	1,9	10,0
2021	4.231	6.947	1,6	13,7
2022	9.686	14.922	1,5	24,2

Kaynak: (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2023b).

4.3. Pandemi Sürecinde ve Sonrasında Büyükada'daki Turizmin Mevcut Yapısı

19.yy. da meyhanelerin, gazinoların, eğlence mekanlarının aktif olduğu ve konaklama yapıldığı Büyükada'da, turizm günümüzde günübirlik hale dönmüştür. Önceki kısımdaki tarihsel gelişim sürecinde de bahsedildiği gibi Büyükada'daki turizm faaliyetlerin yapısı 20.yy başından 21.yy başına oldukça değişiklik göstermiştir. 2005 yılından sonra adadaki turizm faaliyetleri günübirlikçilere yönelik hale gelmiştir. Pandemi, politik ve ekonomik koşullardan Büyükada'daki turizm faaliyetleri etkilenmiştir. Pandemi sürecindeki açılma dönemlerinde ve pandemi sonrasında da turizm faaliyetleri günübirlik ziyaretçiler üzerinden devam etmiştir. Ziyaretçilerle yapılan görüşmelerle de bu durum doğrulanmıştır. Büyükada'yı ziyarete gelen kişiler pandemi sürecindeki maske, mesafe, hijyen gibi yoğun kısıtlamaların olduğu dönemde adayı ziyaret edemediklerini ancak kısıtlamaların gevşetildiği ve tamamen kaldırıldığı bayram zamanları ve hafta sonlarında adayı günübirlik ziyaret ettiklerini konaklamadıklarını belirtmişlerdir. Turizmin yapısını anlamak için ziyaretçilerin adaya geliş nedenleri ve adada ne gibi turistik aktiveler yaptıkları sorgulanmıştır. Ziyaretçiler adaya geliş motivasyonlarının başında İstanbul'daki şehir hayatından kaçmak, denize girmek, tabiat parklarında doğayla iç içe vakit geçirmek, adanın tarihi

köşklerini, sokaklarını ve meydanlarını gezmek gelmektedir. Katılımcıların görüşleri aşağıda belirtilmiştir

.....*Hatırla sevgili dizisini çok seviyorum. Adaya Hatırla Sevgili dizisinin çekildiği mekanlar olan Dilburnu Tabiat Parkı, Con Paşa ve Yalman Köşkü'nü gezmek, yine dizide kullanılan Anastasia Meziki Hotel'de kalmak ve denize girmek için geldim (K1, Ziyaretçi).*

Denize girmek için ve yeşillik alanda vakit geçirmek için geliyoruz. Malum İstanbul'da doğa ile iç içe olmamız pek mümkün olan bir şey değil. Bostancı'dan yarım saat uzaklıktaki bir yer Büyükada bizim için, yakınlık açısından tercih ediyoruz (K2, Ziyaretçi).

Evlere kapalı kaldığımız zamandan sonra biraz nefes alabilmek için geldik. İstanbul'a göre daha az kalabalık olacağını umarak gelmiştik öyle de oldu. Burası bize en yakın yeşil alanlardan biri bu yüzden sık sık gelmeye çalışıyoruz (K3, Ziyaretçi).

Turla geldiğimiz için vaktimiz kısıtlıydı o yüzden pek bir şey yapamadık. Meşhur dondurmalarını tatmak istedik ve dondurmaları alıp Atatürk Meydan'ına geçtik, orada vakit geçirdik. Birazda hediyelik eşya satan dükkanlara uğrayıp, adadan ayrıldık (K5, Ziyaretçi).

Katılımcı ifadelerinden de anlaşıldığı üzere günümüzdeki Büyükada'ya geliş motivasyonları, 19.yüzyıldakinden farklıdır. Bu durum adada yapılan turistik faaliyetlerine de yansımaktadır. 21.yy' dan önce adadaki yeme-içme mekanlarına, eğlence mekanlarına ağırlık verilirken günümüzdeki ziyaretçiler genellikle günübirlikçi oldukları için adada yaptıkları faaliyetler denize girmek, tabiat parkında piknik yapmak, dondurma yemek, bisikletle adayı turlamak gibi aktivitelerde bulduklarını söylemişlerdir. Dolayısıyla adadaki işletmelerin yapısı da değişikliğe uğramıştır. Adadaki çok lüks olan işletmeler dışındaki işletmeler günübirlikçilere hizmet veren bir hale gelmiştir. Katılımcılar adadaki işletmelerinin birçoğunu yetersiz ve pahalı bulduklarını, işletmelerin çoğunluğunun adanın kuzey kesiminde toplandığını belirtmişlerdir. Bu

problemlere ek olarak nitelikli olan işletmelerin de rezervasyonsuz müşteri kabul etmemesinden dolayı adaya gelen ziyaretçiler çeşitli yiyecek ve içeceklerini kendilerini temin ederek sahilde veya tabiat parkında vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. Bu konu hakkındaki katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

... Çok fazla seçenek yok ama çok iyi olan işletmeler var. Loc'ada gibi. Kalabalık yaz dönemlerinde manzarası güzel olan birçok işletme de rezervasyonsuz almıyor. Kafamız estiğinde gelelim yiyelim, içelim gibi bir durum yok, planlı olarak gelmeniz gerekiyor. Keşke hem manzarası hem hizmet kalitesinin yüksek olduğu yerler daha fazla olsa (K1, Ziyaretçi).

Adadaki tüm işletmeler iskelede yoğunlaşmış durumda, ara sokaklarda su alabilecek bir yer bile yok. Gezerken oturup çay içilebilecek bir yer bile yok iskele dışında (K2, Ziyaretçi).

Büyükada'daki işletmeler yaz sezonundaki insan yoğunluğunu kaldıramıyorlar. Nitelikli işletme sayısı çok az. İşletmeler çok kalabalık olduğu için biz geldiğimizde genellikle tercih etmiyoruz. Kendimiz bir şeyler hazırlayıp piknik yapıyoruz genelde (K3, Ziyaretçi).

Alandaki işletmeler yeterli değil bence. Restoranların çeşitliliği çok azdı, hep aynı tip balık restoranı var. Balık restoranı dışında farklı restoran aradık ancak bulamadık. Bu yüzden bir kafe de bir şeyler içtik sadece (K5, Ziyaretçi).

Turlarla adaya gelen yabancı turist çok var, çoğunluğu da Arap turistler oluşturuyor. Tur paketlerinin içerisinde yemekte dahil oluyor. Adaya gelirken turistlerin yemeği genelde gemide karşılanıyor ya da buradaki tek bir işletme ile anlaşılıp burada yemek yeniliyor. Genellikle ilki daha çok yaşanıyor. Böylece bu insanların adaya herhangi bir katkısı pek olmuyor (K11, Yerel Halk).

Pandemi sürecinde insanların açık ve yeşil alanlara olan ilgisi artmıştır. Bu yüzden İstanbul'a yakın bir mesafede bulunan Büyükada' ya ve adanın içerisindeki tabiat parklarına ilgi

yoğun olmuştur. Alandaki işletmelerin ziyaretçiler tarafından pahalı ve yetersiz bulunması, adanın kuzey bölümünün ve sahil kısmının kalabalık olması sebebiyle adaya gelen kişiler tabiat parklarına yönelmişlerdir. Diğer bir ifadeyle adadaki tarihi, kültürel çekiciliklerin gezip görülmesinin yanı sıra doğal alanlara da ilgi artmıştır. Adadaki tarihi sokaklar, meydanlar ve iskele kısmı yaz aylarında oldukça yoğundur. Aileler ve daha sakin bir tatil arayan kişilere hitap etmemektedir. Bu nedenle adadaki tabiat parklarına olan ilgi pandemiden sonraki süreçte de artmıştır. Ziyaretçilerin ve yerel halkın bu konu hakkında görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Pandemiden önceden de adaya denize girmek için ve piknik yapmak için geliyorduk. Pandemi sürecinde de vakaların yoğun olmadığı zamanda yine ailemle geldik. Bu gelişimimizde de Dilburnu Tabiat Parkı'nda piknik yapmak için geldik (K3, Ziyaretçi).

İskeleden başlayıp Çankaya Caddesine doğru yürüdük, yol boyunca sıralanan köşkleri inceledik. Özellikle Con Paşa, Yalman Köşkü ve Mizzi Köşkü çok güzeldi. Büyükkada Pastanesi'nden aldığımız kurabiyeleri manzara eşliğinde yiyelim diye Dilburnu Tabiat Parkı'na gittik. Hem orada biraz vakit geçirerek manzaranın tadını çıkardık hem de fotoğraf ve video çektik (K4, Ziyaretçi).

Pandemi sürecinde adaya özellikle tabiat parklarına karşı bir ilgi bir artış oldu. Dilburnu Tabiat Parkı bir süre kapalıydı, kapalı olmadığı dönemde ziyaretçi geldi çünkü insanların açık havaya ve doğaya olan bir özlemi vardı (K9, Yerel Halk).

Pandemi sürecinde yasaklar kalktıktan sonra tabiat parklarına olan ilgi arttı. İnsanların doğaya olan hasreti yüzünden diye düşünüyorum. Yerli ziyaretçilerin yanı sıra çok fazla Arap turist geldi (K10, Yerel Halk).

Adadaki işletmeciler de tabiat parklarına olan ilginin arttığını doğrulamaktadır.

HES (Hayat Eve Sığar) uygulamasında ada kırmızı olarak görünmüyordu yani bulaş tehlikesi daha az olarak görülüyordu. Bu yüzden de insanlar pandemi

sürecini adada geçirdi. Birçok kişi buradaki yazlık evlerine geldi. Böylece, yasaklar olmadığı zaman Dilburnu Tabiat Parkına olan talep artış gösterdi. Ancak yoğunluk yüzünden çöp ve atık sorunu da oldu (K12, İşletmeci).

Pandemi sürecinde talep yoğunluğu fazlasıyla arttı, herkes kaçıp gelmek istedi. İnsanlar açık havaya, doğaya hasret kalmıştı. Talep arttığı için de doğal olarak çöp ve atık sorunu da arttı (K13, İşletmeci).

Pandemi sürecinde Dilburnu tabiat parkına olan talep tabi ki arttı. Buna paralel olarak çöp ve atık sorunu da arttı. Özellikle bayram zamanları ada yoğun bir baskıya maruz kalıyor. İnsanlar pandemi sürecinde açık havaya, yeşil alana ihtiyaç duyduğu için buraya geldiler (K14, İşletmeci).

Pandemi de ilkbahar aylarında adaya ve işletmeme daha fazla ziyaretçi geldi. Yasaklar kalktığı zaman insanlar doğaya, açık havaya hasret kaldılar ve adalara özellikle Dilburnu tabiat parkına geldiler (K16, İşletmeci).

Pandeminin ilk yılında hayatımın en iyi işini yaptım. İşletmemin sosyal medyasını (Instagram) iyi yönettim ve sonucunda da insanları buraya çekmeyi başardım. Zaten tabiat parkının içerisindeki bankların/piknik alanlarının konumlamasından dolayı kendiliğinden olan doğal mesafesi, doğa ve deniz ile buluşunca insanlar rağbet gösterdi (K18, Dilburnu Tabiat Parkı İşletmecisi).

Pandemi, tüm dünyada olduğu gibi adadaki turizm tercih ve eğilimlerini etkilemiştir. Yukarıda belirtildiği gibi ayrıca adadaki tabiat parkına olan talep artmıştır. Pandemi döneminde ve sonrasında daha önce hiç olmadığı kadar insanlar tabiat parkına yönelmişlerdir.

Pandemi süreci Büyükada'daki turizm faaliyetlerinin yapısı üzerinde etkili olmuştur. Bu dönemde çeşitli işletmeler kısıtlama tedbirleri dolayısıyla yeterli gelir elde edemedikleri için kira bedellerini karşılayamamışlardır ve işletmelerini kapatmak zorunda kalmışlardır. Bu konu hakkında katılımcıların görüşleri ise aşağıda yer almaktadır.

Pandemi sürecinde kiralar çok arttı. Mesela kıyıda ki işletmelerin kiralari senelik 1.000.000 TL civarında, çalışanların ücreti, elektrik ve diğer giderlerle birlikte 2.000.000 TL civarını bulduğunu arkadaşşımdan biliyorum. Bu süreçte el değıştiren veya kapanan işletme oldu, ağır kiraların altından kalkamadılar (K11, Yerel Halk).

Kapri restoran adında kendi işletmemiz vardı. 2020 yılında kiramızda bir artış olmamıştı ancak 2021 yılında orta düzeyde bir artış oldu ve aynı yılın kasım ayında işletmeyi kapatmak zorunda kaldık çünkü masrafları karşılayamamaya başlamıştık (K16, İşletmeci).

Büyükada'yı genellikle günübirlikçiler ziyaret etmektedir. Ancak pandemi sürecinde ve sonrasında konaklamalar artmıştır. Alandaki restore edilen köşkler, konutlar konaklama seçeneği için otellerin alternatifi olmuştur. Ayrıca, İstanbul'da yaşayan ancak ikinci konutları Büyükada'da olan kişiler, pandemi sürecinde konaklamak için adaya gelmişlerdir. Bunun nedeni ise Büyükada'nın, İstanbul gibi nüfus yoğunluğunun ve bulaş riskinin fazla olmaması, görece daha korunaklı ve izole bir alan olduğu için olabilir. Büyükada'da yaşanan bu durum Bodrum, Marmaris, Çeşme gibi birçok tatil bölgesinde de görülmüştür (Zoğal ve Emekli, 2020: 173). Katılımcıların bu konu hakkındaki görüşleri ise aşağıda yer almaktadır.

Pandemi sürecinde adadaki konaklama arttı ama otellerdeki konaklamadan bahsetmiyorum. Birçok insan ikinci konutlarını yeniledi ve pandemi sürecinde burada kalmaya başladı. Sonuçta İstanbul'dan çok daha sakin bir yer (K6, Yerel Halk).

Pandemi sürecinde adadaki ikinci konutların kullanımı arttı. Evleri olan insanların evleri tamir ettirip pandemi sürecinde adada yaşamaya başladı. Evi olmayan insan ise ev satın aldı. Pandemi sürecinde de evden çalışma sistemine geçildiği için adadaki ikinci konutların artmasını bir nedenin de bu olduğunu düşünüyorum (K7, Yerel Halk).

Pandemi sürecinde adadaki konaklama arttı, ikinci konut sahibi olanlar özellikle cuma, cumartesi ve pazar günlerini adada geçirdi. Gelen yabancı turistlerde özellikle Ruslar Airbnb üzerinden ev kiralayıp burada kaldılar (K11, Yerel Halk).

HES (Hayat Eve Sığar) uygulamasında ada kırmızı olarak görünmüyordu yani bulaş tehlikesi daha az olarak görülmüyordu. Bu yüzden de insanlar pandemi sürecini adada geçirdi. Birçok kişi buradaki yazlık evlerine geldi (K12, İşletmeci).

Tüm Türkiye’de olduğu gibi adadaki Arap turist sayısını artırmıştır. Bu durum adadaki kalabalığı daha da artırmıştır. Özellikle iç ziyaretçiler ve adaya daha önceden gelmiş olan ziyaretçiler artık daha sakin olan tabiat parklarına ve deniz turizmi için plajlara gelmektedir. Adadaki ziyaretçi profili Arap turistler, çoğunlukla İstanbul’dan gelen ve turlarla diğer illerden gelen günübirlik yerli ziyaretçilerden oluşmaktadır. İstanbul’dan kaçıp adaya gelen günübirlik turistler daha çok tabiat parklarına gitmişlerdir. Yeme-içme ihtiyaçlarını da kendilerini karşılamaktadır.

Arap ülkelerinden özellikle de İran, Kuveyt ve Suudi Arabistan’dan Türkiye’ye turizm amaçlı ziyaretler son yıllarda artmıştır. 2022 yılının verilerine göre İran’dan gelen ziyaretçi sayısı önceki yıla göre %102,1’lik artış göstererek 2.331.076 kişi olmuştur ve Türkiye’ye en fazla ziyaretçi gönderen 5.ülke olmuştur (Türsab, 2023c). Yaşanan bu artışların sebebinin de Kültür ve Turizm Bakanlığını Tanıtım Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen tanıtım kampanyaları, Türk dizilerinin Ortadoğu pazarına satılması, Arap ülkelerindeki seyahat acenteleri ve tur operatörlerinin faaliyetleri etkili olduğu belirlenmiştir (Mengü, 2012; 106). Türkiye’nin 2023 turizm stratejinde kıyı turizmine ek olarak alternatif turizm kapsamında olan doğaya dayalı turizm, yayla turizmi, kırsal turizm vb. önem verilerek turizm pazarındaki paylarının artırılması hedeflenmiştir. Arap turistler, alternatif turizminin ilgi alanlarına girmesi sonucunda Trabzon, Rize illeri başta olmak üzere Türkiye’nin birçok farklı destinasyonunu ziyaret etmektedir (Sarı ve Yıldırım, 2015; Mert, 2022). Arap turistlerin ziyaret ettiği bir diğer lokasyon ise Büyükada’dır. Adaya her zaman gelen Arap turistler, pandemi döneminde kısıtlamaların azaldığı dönemlerde de adayı ziyaret etmişlerdir. Arap ziyaretçiler, adada konaklama yapmamakta ve yemek ihtiyaçlarını

adada karşılamamaktadırlar. Arap turistlerin bu davranışları, literatürdeki diğer çalışmalarla desteklenmektedir (Sarı ve Yıldırım, 2015; Düzgün ve Ödemiş, 2020). Katılımcıların Arap ziyaretçiler hakkındaki görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Pandemi sürecinde yasaklar kalktıktan sonra tabiat parklarına olan ilgi arttı. İnsanların doğaya olan hasreti yüzünden diye düşünüyorum. Yerli ziyaretçilerin yanı sıra çok fazla Arap turist geldi (K10, Yerel Halk).

Ada'nın sermayesi güneştir. Güneş ne zaman varsa, ziyaretçi de vardır. Pandemi döneminde kısıtlamaların olmadığı her an burası yine ziyaretçilerin akınına uğruyordu. İstanbul turu satıyorlar, bu turun içinde Büyükkada'da dahil oluyor. Böylelikle, yabancı turist özellikle Arap turist her zaman geliyor (K11, Yerel Halk).

...Turlarla adaya gelen yabancı turist çok var, çoğunluğu da Arap turistler oluşturuyor (K11, Yerel Halk).

Arap turistler konaklamıyor. Daha çok Rus, Ukrayna veya Türkmenistan ülkelerinden gelen kişiler konaklıyor. Arapların konaklamama sebebi ise turlarla geldikleri için diye düşünüyorum (K16, İşletmeci).

4.4. Büyükkada'da Turizmin Neden Olduğu Başlıca Etkiler

Büyükkada'daki turizm faaliyetleri yaz sezonunda canlanmaktadır. Havalanın ısınmasıyla beraber adadaki yazlık konutlar kullanılmaya başlanmakta ve günübirlikçi ziyaretçiler yaz sezonu boyunca adaya gelmektedir. Bayram dönemlerinde ve yaz sezonundaki hafta sonlarında günübirlikçi ziyaretçilerin sayısı daha da artmaktadır. İBB'nin hazırladığı Adalar Strateji Planı'nın (2021: 107) da belirttiği üzere 2020 yılındaki Büyükkada (büyük bir bölümü özel mülke ait olan Sedef Adası da dahil) nüfusu nisan ve mayıs itibarından artmaya başlamıştır ve temmuz-ağustos ayında adadaki nüfus 30.000 yaklaşmıştır. Büyükkada'da gerçekleşen bu yoğun turizm hareketliliği yerel halk üzerinde olumlu ve olumsuz etkilere sahiptir. Adada turizmin yol açtığı başlıca etkiler çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik etkiler perspektifinden değerlendirilecektir.

4.4.1. Çevresel Etkiler

Büyükada'daki turizmin çevre üzerindeki etkileri olumlu etkilerden ziyade olumsuz etkiler olarak öne çıkmaktadır. Özellikle turizmin yoğun olduğu yaz aylarında ve pandemi döneminde kısıtlamaların kalktığı dönemlerde adadaki çöp ve atık sorunu ile ses kirliliği artmaktadır. Katılımcıların bu konuda hakkında görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Tabiat parklarının korunan alan statüsünde olması bu alanların korunmasında etkili olduğunu düşünmüyorum. Çoğu zamanlar kapasitesinin üzerinde ziyaretçi ağırlıyor böyle olunca doğal alanın tahribatı daha hızlı gerçekleşebiliyor. Adada genel olarak çöp sorunu hâkim. Adalar Belediyesi İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'nden yardım alıyor çünkü yetişemiyor. Eleman eksikliği ve bütçe problemleri birleşince adada çöp yığınları oluşuyor (K6, Yerel Halk).

Adadaki turizm faaliyetlerinden ekonomik katkı açısından memnunum ancak her zaman adanın kapasitenin üzerinde ziyaretçi geliyor. Bu durum da ulaşım, çöp ve atık gibi sorunlara yol açıyor (K7, Yerel Halk).

Adanın korunduğunu düşünmüyorum. Çivi daha çakılmaması gereken yerlere inşaat yapılıyor. Yani korunmuyor. Ayrıca, bayram dönemlerinde ve yaz aylarının hafta sonlarında çöp özellikle de boş bira şişesi ve çekirdek çöpi büyük bir sorun haline geliyor. Eleman eksikliği var ve belediye yetişemiyor bu yüzden İBB çöplerin toplanmasına yardım ediyor (K8, Yerel Halk).

Yerli ve yabancı turist yoğunluğu yüzünden ada çöp ve atıklarla doluyor. Ada halkı gönüllü olarak bu çöp ve atıkları topluyor. Geçen yıl kaymakamlık ve muhtar iş birliği yaparak ormanları temizlediler. Belediyenin eleman eksikliği sonucunda çöpler toplanamıyor. İBB yardım ediyor bu konuda (K9, Yerel Halk).

Pandemi sürecinde Dilburnu tabiat parkına olan talep tabi ki arttı. Buna paralel olarak çöp ve atık sorunu da arttı. Özellikle bayram zamanları ada yoğun bir baskıya maruz kalıyor. İnsanlar pandemi sürecinde açık havaya, yeşil alana ihtiyaç duyduğu için buraya geldiler (K14, İşletmeci).

Pandemi sürecinde kısıtlamalar olmadığı zamanlarda ada hala aynı canlılığını koruyordu, çöp ve atık problemi her zaman var olan bir sorun ve bu durum adanın yoğun olduğu zamanlarda tabi ki daha fazla hissediliyor (K17, İşletmeci).

4.4.2. Sosyo-Kültürel Etkiler

Bir bölgede turizmin gelişmesiyle birlikte altyapı ve ulaşım olanakları da gelişmeye başlamaktadır. Altyapıya ve ulaşımaya yapılan yatırımların hangisinin ne ölçüde turizm kaynaklı bir yatırım olduğu bilinmese de yapılan bu yatırımlar sayesinde hem yerel halk yararlanmakta hem de bölge turizm talebini karşılamaya hazır hale gelmektedir (Kozak vd., 2014: 81).

Adada yaşanan ulaşım sorunu ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Çünkü adadaki ulaşım aracının değişmesi, gününbirlikçiler tarafından kullanılan bisikletler ve son olarak adada son zamanlarda yaygın bir şekilde kullanılan akülü araçların varlığı adadaki ulaşım sorununu büyütülmüştür.

İstanbul Adaları'nda ada içerisindeki ulaşım aracı konusunda son yıllarda büyük değişimler yaşanmıştır. 19.yy ortalarında adalara tarifeli seferlerin başlaması ve turizmin hareketlenmesiyle birlikte ada içerisinde ulaşım aracı olarak faytonlar yer almaya başlamıştır. Büyükada'da 1930 yılında 15-20 adet olan faytonlar, 1950'lerde 60-80 adeta ulaşmıştır. 1998 yılına gelindiğinde Büyükada'daki fayton sayısı İl Trafik Komisyon kararı doğrultusunda 227 olarak belirlenmiştir. 2019 yılında ise, adadaki atların işletilmesi İBB'nin iştirak şirketi olan İSPARK'a verilmiştir. İSPARK'ın barınağı ahırdan olup, kapasitesi ise 140 tane fayton ve 840 at olarak belirlenmiştir. Faytonlar, Adalar'dan 2020 yılında kaldırılmıştır. Faytonlar kaldırılmadan kayıtlı 945, kayıt dışı ise 750 tane at vardır. Toplam 1695 tane atın varlığı söz konusudur ancak geleneksel ulaşım aracı olan faytonların kaldırılma kararından önce kayıt altına alınabilen at sayısı 1179'dur. Aradaki at sayısı farkının sebebi ise atların yaşamının ve çalışma koşullarının ne kadar kötü olduğunun bir kanıtı niteliğindedir. Faytonların adalardan kaldırılması, atların adalardan sürülmesi, faytonların yerine gelen elektrikli araçların geliş süreci aşağıdaki tabloda yıl bazında belirtilmiştir (Tablo 4.3).

Tablo 4. 3. Ada İçerisindeki Ulaşım Faaliyetleri ile İlgili Gelişmeler

Yıllar	Yaşanan Olaylar
28.08.2019	İBB Toplu Ulaşım Hizmetleri Müdürlüğü tarafından Adalar Ulaşım Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Bu çalıştayda, Adalardaki ulaşım sorunları ele alınmıştır ve birtakım çözüm önerileri getirilmiştir.
19.12.2019	Büyükkada'daki atların 81'inde ruam hastalığının tespit edilmesi iddiasıyla ortaya çıkmıştır ve bu atlar öldürülmüştür. Bu durum sonucunda hayvan hakları savunucuları İBB'nin karşısında yer alan Saraçhane Parkı'nda faytonların tamamen kaldırılması için "Yaşam Nöbeti" eylemine başlamıştır. Eylem, yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen olumlu dönütler sayesinde 41.gün de bitmiştir.
20.12.2019	Ruam hastalığının insan, çevre ve hayvan sağlığını tehdit ettiğini gerekçesiyle İstanbul Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü İl Mahalli Çevre Kurulu Kararı ile atların faytonlarda kullanılması 3 ay süre ile durdurulmuştur. Ancak, 23.03.21 tarihinde İstanbul Valiliği tarafından alınan bu kararın haksız olduğu tespit edilerek karar iptal edilmiştir.
23.12.2019	Ekrem İmamoğlu bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamada İstanbul Adaları sakinlerinin 35 tane faytonun simgesel olarak adalarda hizmet vermesine devam etmesini istediği ancak kendisinin bu görüşte olmadığını söylemiştir.
16.01.2020	İBB Meclis kararı doğrultusunda ruam hastalığından dolayı faytonların kullanımının durdurulmasına karar verilmiştir. Faytonlarda kullanılmayan atlar, İBB tarafından satın alınmıştır ve faytonların yerine sayısı UKOME tarafından belirlenecek olan elektrikli araçların getirilmesi kararlaştırılmıştır.
06.02.2020	İBB Ulaşım Koordinasyon Merkezi kararı ile elektrikli araçların kullanacakları güzergahlar ve elektrikli araçların sayıları belirlenmiştir. Buna göre Büyükkada'da toplu ulaşım için 40 tane, rekreasyon amaçlı kullanım için 20 tane elektrikli araç ve taksi sayısı ise 30 tane olarak belirlenmiştir. Elektrikli araçların taşımacılık işini İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri Genel Müdürlüğü (İETT) üstlenmiştir.
12.03.2020	İBB tarafından yaklaşık 1200 tane satın alınan atların 860'ı Adalar dışına herhangi bir ücret talep istenmeden kamu kurum ve kuruluşlarına, at tüccarlarına, sivil toplum kuruluşlarına vb. yerlere sahiplenilmiştir. Ancak, atların gönderildikleri yerlerde nasıl ve hangi koşullarda yaşayacağı hiçbir şarta bağlanmamış ve takibi de yapılmamıştır. Adalardaki atların sürgün edilmesinin peşine düşmek için Ocak 2020 yılında "Adaların Atları" adlı platform kurulmuştur ve bu platformun çabaları sayesinde bazı atların gittikleri yerler tespit edilmiş, Tarım Müdürlükleri'ne kayıtları yapılmıştır. Ancak, İBB'nin 100 atı gönderdiği Hatay'da, atlar kaybolmuştur ve maalesef atların izine ulaşılmamıştır. Günümüzde sayısı 100'e yaklaşan at ve tayların büyük bir çoğunluğu Büyükkada'daki İBB'nin İSPARK ahırında kapalı halde tutulmaktadır. Bu atlar, atlı zabıta hizmetlerinde kullanılacağı bildirilse bile bu konu hakkında herhangi bir gelişme yaşanmamıştır. Hareketsiz bir yaşama alışık olmayan atların kapalı bir şekilde tutulması sonucunda hayatlarını kaybedecekleri bilinmektedir.
23.07.2020	UKOME kararı ile İstanbul Adaları'ndaki elektrikli araçların ücret tarifeleri belirlenmiştir.
30.07.2020	Elektrikli araçlar seferlere başlamıştır.
20.08.2020	UKOME kararıyla bireysel akülü araçların sadece heyet raporuna sahip olanların kullanılmasına ve rapora sahip olmayan kişilerin 30.06.2020 tarihinden sonra akülü araçların kullanımı yasaklanmıştır.

Kaynak: (İBB'nin hazırladığı Adalar Strateji Planı ile Adaların Atları web sitesinden derlenmiştir).

1999, 2009 ve 2013 tarihlerinde III, V ve V numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun kararlarına göre "bütün yolların prensipte yaya olarak belirlendiği, motorlu taşıt yasağının ilçenin kültür kimliğinin ve diğer özelliklerinin korunmasının bir gereği olduğu ve Adalar'ın bu özelliğinin kısmi olarak bile bozulmayacağı" görüşünde olan yerel halk sakinleri bulunmaktadır ve faytonculuk mesleğinin bir zanaat olarak tescillenmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Ancak ulaşımınla ilgili alınan tüm kararlar UKOME aracılığıyla İBB

tarafından alınmıştır. Daha önceden İl Trafik Komisyonu (İTK) tarafından Adalarla ilgili alınmış olan tüm kararlar UKOME'ye devredildiği için tüm yetki UKOME'nin elindedir. Koruma Kurulu'nun kararları mı üstün yoksa UKOME'nin kararları mı üstün konusunda görüş ayrılıkları halen devam etmektedir. Koruma Kurulunun aldığı kararlar da tavsiye niteliğinde olmasından dolayı UKOME'nin kararlarından üstün olmadığı ve açılan davalarında UKOME lehine sonuçlandığı tespit edilmiştir (İBB, 2021: 40-43; Adaların Atları, 2020). Görüldüğü üzere faytonların kaldırılmasıyla ile başlayan ve davalarla devam eden süreç bir hayli karışık bir haldedir.

Büyükkada'da geleneksel ulaşım aracı olarak faytonlar kullanılmaktaydı. Ancak, atların bakımının ve beslenmesinin yeterli yapılmaması, adadaki turizmin yoğun olduğu dönemlerde atların dinlenmesine izin verilmemesi ve son olarak ruam hastalığı iddialarıyla birlikte 2019 yılında atlar karantina altına alınmıştır. 2020 yılında ise İstanbul Adaları'ndaki tüm faytonların kaldırılmasına karar verilmiştir. Ancak katılımcılar, Büyükkada'daki asıl sorunun faytonlardan kaynaklanmadığı ulaşımın zaten başlı başına bir sorun olduğunu belirtmişlerdir. Faytonların kaldırılması var olan ulaşım sorununu çözmediğini aksine yerine getirilen elektrikli araçların sayılarının yetersiz olması sebebiyle sorunun daha da çözülmez bir hal almaya başladığını belirtmişlerdir. Ayrıca, faytonların adayla özdeşleştiğini, nostaljik bir unsur olduğu ve faytonların simgesel olarak ada içerisinde yer almasını istediklerini ifade etmişlerdir. Bu konudaki katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Faytonların geri gelmesi gerektiğini düşünüyorum. Adaya nostaljik bir hava katıyordu. Burayla özdeşleşmişti. Tabi ki atların bakımlarının yapılması ve yeteri kadar dinlenmeleri sağlandığı takdirde (K2, Ziyaretçi).

Adayı turlamak için olan elektrikli araçlar kesinlikle yetersiz, 3 saate yakın sıcakta sıra bekledik. Zaten gününbirlik gelen insanlarız, zamanımız kısıtlı. Birkaç tane fayton simge olarak geri dönmesi gerektiğini düşünüyorum. Adayla eşleşmiş nostaljik bir unsur çünkü (K3, Ziyaretçi).

Ada çok güzel, herkes gelmeli ama yeterli bir tanıtım yapılmıyor. Tarihi ve kültürel yerlerde herhangi bir bilgilendirici ve yönlendirici tabelaların bazıları yok, var olanlar ise yeterli değil. Atların kaldırılmasına memnun oldum, hayvanlar eziyet çekiyordu bu karardan memnunum. Elektrikli araçlar güzel ancak ücretinin pahalı olduğunu düşünüyorum (K4, Ziyaretçi).

Aslında adayı gezmek için elektrikli araçlara binmek istedik, biletlerimizi aldık ama sıra çok uzundu. Sıra bize gelene kadar süremiz bitecekti o yüzden biletlerimizi başkalarına sattık (K5, Ziyaretçi).

Adadaki turizm faaliyetlerinden çok memnun değilim. Faytonun kalkması doğru değildi, üç beş kişinin işini kötü yapmasından dolayı kalktı. Ayrıca, adaya giriş-çıkışın bir sınırı olmalı bence. Özellikle hafta sonlarında vapura binmek için en ön sıralarda olmanız lazım yoksa binemezsiniz (K6, Yerel Halk).

... Adada ulaşım çok büyük bir sorun. Faytonları kaldırıp yerine elektrikli araç getirildi ancak sayıları yetersiz olduğu için yine ulaşım sorununu çözülmedi (K10, Yerel Halk).

Faytonlar belki de sembolik olarak kalabilirdi. Birkaç tane at adanın düz bir yerinde isteyen ziyaretçilerin kısa süreli olarak binmesi kaydıyla işletilebilirdi. Ama yine bu iş kaçak yollardan daha kötü bir hale gelebilir, atlar çatlayarak ölebilirdi. Böyle konularda maalesef bir yaptırım olmuyor (K11, Yerel Halk).

Ulaşım çok büyük bir sorun, faytonları kaldırarak ulaşım sorununu çözmeye çalıştılar ancak sorun daha çok büyüdü. Elektrikli araçların sayısı yeterli değil. Müşterilerimin otele gelmesi çok zorlaştı, müşteriler merkezde uzun süreler beklemek zorunda kalıyor (K14, İşletmeci).

Adanın simgesi olan faytonların geri gelmesini istiyorum. Birkaç tane fayton sürücüsünün hatası herkese kesildi ve faytonlar kalktı. Asıl sorun ulaşım, fayton kalkınca onun da düzeleceği düşünülüyor ancak olmadı (K16, İşletmeci).

Ulaşımındaki sorunu faytonu kaldırarak çözmeye çalıştılar ancak sorunda daha da büyüdü. Elektrikli araçların sayısı yeterli değil. Müşterilerimin iskeleden otele gelmeleri çok zorlaştı, uzun süreler merkezde beklemek zorunda kalıyorlar (K17, İşletmeci).

Fayton adanın bir sembolüydü, asli ulaşım aracıdır. Yürümek ise adanın kültürüdür. Elektrikli araçlarla adanın kültürü tamamen bozuldu. Mesele fayton değil ulaşım sorunuydu, faytonu kaldırdılar ancak ulaşım sorunu halen devam etmekte hatta faytonu kaldırdıktan sonra nasıl bir yol izleneceği kesinleşmediği için adalılar 8 ay boyunca araçsız kaldı. Adanın tüm özgünlüğü kayboldu. Ayrıca adaya kapasitesinden daha fazla ziyaretçi geldiği için ulaşım sorunu daha da artıyor (K19, STK).

Büyükada'daki ulaşım ile ilgili olan bir diğer sorun ise bisiklet kullanımı ve akülü araç kullanımının suistimal edilmesidir. Adadaki yerel halk ada içerisinde aktif olarak bisiklet kullanmaktadır. Adayı ziyaret eden kişilerde ada sokaklarında gezmek, büyük veya küçük turu tamamlamak için kiraladıkları bisikletlerle adayı turlamaktadırlar. Ancak, bisiklet kullanımını bilmeyen ziyaretçiler kısa süre içerisinde öğrenmeye çalışmakta ve bu durum kazalara sebebiyet vermektedir. Ayrıca, adada engelli olan kişilerin heyet raporuna bağlı olarak kullanabildikleri üç veya dört tekerlekli akülü araçlar vardır. Engelli bireylerin topluma karışabilmesi akülü araç kullanıma izin verilmiştir ancak bu araçlar herhangi bir yasaya tabii değildir. Engelli bireylere tanınan bu hak maalesef suistimal edilerek heyet raporuna sahip olmayan kişiler de akülü araçlar kullanılmaktadır. Arazi çalışması sırasında yapılan gözlemlerde kullanımı izine tabii olan bu araçları genellikle 13-14 yaşındaki çocuklar tarafından kullanıldığı fark edilmiştir. Bu araçların büyük bir kısmı trafik tescili olmayan araçlardan oluşmaktadır (Adalı Dergisi, 2023).

Büyükada'daki yollar farklı ulaşım araçları ve yayalar tarafından kullanılmaktadır. Adadaki yolları 13 kişilik kapasiteli olan tur araçları, Nizam ve Maden mahallesine ulaşım sağlayan araçlar, taksiler, bisikletler, akülü araçlar ve yayalar tarafından kullanılmaktadır. Akülü araçlar engelli bireylerin ve ticaretle uğraşan kişilerin kullanmasına izin verilmektedir. Ancak bu kişiler dışında da akülü araçlar kullanılmaktadır. 2019 yılı itibariyle Büyükada'da 22 tane bisiklet kiralama iş yeri, 1475 plakalı bisiklet, 360 tane raporlu akülü araç, 99 tane ticari amaçlı

kullanılan araç ve 48 tane hizmet aracı bulunmaktadır. İstanbul Adaları'nda tescilli olan 800 tane akülü araç vardır ancak tescilli olmayan araçların sayısı da 1000 geçmektedir. Yerel halk, üç veya dört tekerlekli araçları günlük ihtiyaçlarını karşılamak için kullanmasının yanı sıra korsan taksicilik yapmak içinde kullanılmaktadır. Aslında 30.06.2020 tarihinde engelli kişilerin araçları hariç diğer tüm akülü araçlar yasaklanmıştır. Ancak pratikte herhangi bir yasak veya denetim söz konusu değildir. Katılımcıların, bisiklet kazaları ve elektrikli araçlarla ilgili görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Elektrikli üç tekerlekli araçların tamamen kalkması lazım. Şu an yasak var ama “sözde” bir yasak. Uygulandığını görmüyorum. Hem görüntü kirliliği hem adanın yaşayışına, yapısına ters (K3, Ziyaretçi).

Üç tekerlekli elektrikli araçlar 30 haziranda 2022 yasaklandı, sadece ticaretle uğraşan kişilerin ve engelli kişilerin kullanılmasına izin var ancak bu pratikte böyle değil. Herkesin elektrikli aracı var ve bu konuda bir denetim yok (K6, Yerel Halk).

Adada çok fazla bisiklet kazası yaşıyor ve bu durum normal karşılanıyor. Kullanmayı bilmeyen insanlara iki dakika da öğretmeye çalışıyorlar ya da bisikletin bakımı düzenli aralıklarla yapılmıyor sonuç olarak kaza oluyor. Kaza yapan kişinin takibi yapılıyor mu? (Karşıya/ İstanbul'a hastaneye götürülen kişiler) Ayrıca neden adada yaşayan insanlar yasak olmasına rağmen elektrikli motosiklet kullanıyor? Adadaki bu iki durumdan oldukça rahatsızım (K7, Yerel Halk).

Bisiklet konusu problemlili bir konu. Bisiklete binmeyi bilmeyen kişilere bisiklet kiralayan kişi 5 dakikada öğretip bisikleti veriyor. E tabi kazalar olabiliyor, yaralanıyorlar. Ya da en basiti buradaki yolları biz 13 kişilikli elektrikli araçlar, taksiler, bisiklet kullananlar, elektrikli üç tekerlekli araçlar ve yayalarla paylaşıyoruz. Bu durum karmaşaya sebep oluyor. Normalde bizim bir turu tamamlamamız 20-25 dk sürmesi gerekirken adadaki kalabalık özellikle yazın

olan kalabalıkla beraber bu paylaşımlı yol (!) sebebiyle en az 40-45 dk oluyor. Sonuç olarak yolların herkesle birlikte kullanılması adada bir karmaşaya sebep oluyor. Ayrıca, adada elektrikli üç tekerlekli araçların olmaması lazım mesela. Ama her evin önünde var hatta bazı evlerde iki tane var. Korsan olarak taksicilik yapıyorlar. Yaptırımlar yeterli değil, zaten ne kadar düzgün yapılıyor belirsiz. Hadi yapılsa bile o cezayı ödeyip bir gün içerisinde yine kara geçebiliyor. Kesin bir çözüm gerekli bu duruma (K11, Yerel Halk).

Bisiklet kiralayan işletmeler bisiklet kullanmayı bilmeyenlere 5-10 dakika içinde bisiklet kullanmayı öğretmeye çalışıyor. Genelde de bisikletler bakımlı değil, böyle olunca bisiklet kazaları kaçınılmaz oluyor (K16, İşletmeci).

Adadaki yoğun turizm faaliyetleri yerel halkın günlük yaşamını etkilemekte ve adada yer alan işletmeleri ziyaretçi yoğunluğu yüzünden kullanmamaktadırlar. Katılımcıların bu konudaki görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Pandemi sürecinde tabiat parklarına talep arttı, özellikle yabancı turist çok gelmeye başladı. Adada turist olduğu taktirde işletmeler yerel halkı görmüyor, bizim isteklerimiz göz ardı ediliyor (K6, Yerel Halk).

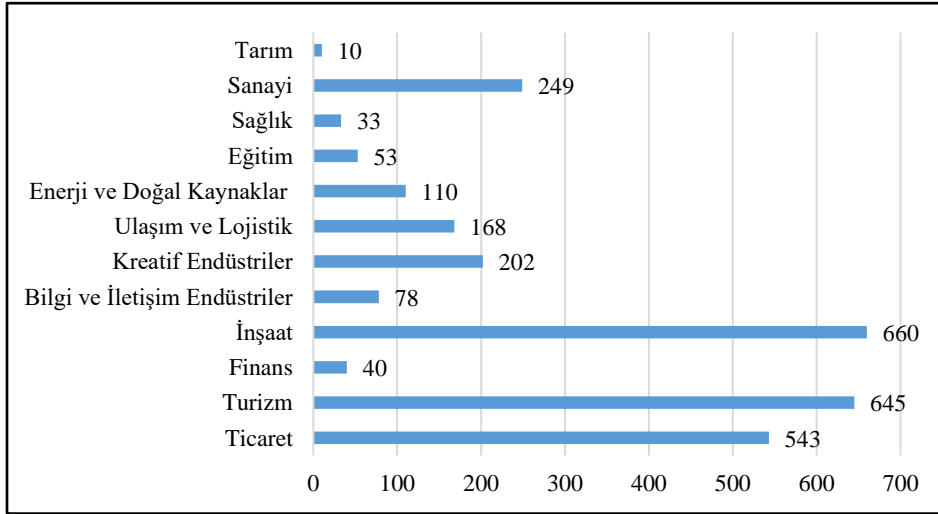
Pandemi sürecinde de sonrasında da adaya olan talep giderek artıyor, herhangi bir azalma gözlemedim. Bayram dönemlerinde ve hafta sonları ada çok kalabalık oluyor. Bu yüzden de adalılar evden dışarı çıkmıyor bu kargaşaya dahil olmamak için. Adada yaşayanlar için resmen bir kısıtlama söz konusu (K8, Yerel Halk).

.... Adada yeterli sayıda kafe, restoran yok. Bayram zamanı veya adanın çok kalabalık olduğu zamanlarda bu durum daha fazla sorun oluyor. Çünkü adalılar işletmeler çoğunlukla turistlerle ilgilendiği için adalılar işletmelerden hizmet alamamaya başlıyor (K10, Yerel Halk).

Gözlem sırada fark edilen bir diğler sorun ise adadaki hanuıçuluktur. TDK'ye göre, hanuı kavramı "özelliikle turist kafilelerini alışveriş etmeleri için belirli dükkanlara götürme işinden alınan yüzde" olarak tanımlanmaktadır. Bu eylemi yapan kişiye hanuıı, eylemenin kendisine de hanuııçuluk denmektedir (TDK, 2023). Hanuııçuluk, literatürde turist taciz türlerinden biri olarak geçmektedir. Hanuıııçuluğa maruz kalan turistlerin genel memnuniyet oranlarında belirgin bir düşüş yaşadığı tespit edilmiştir (Üngören vd. 2015).

4.4.3. Ekonomik Etkiler

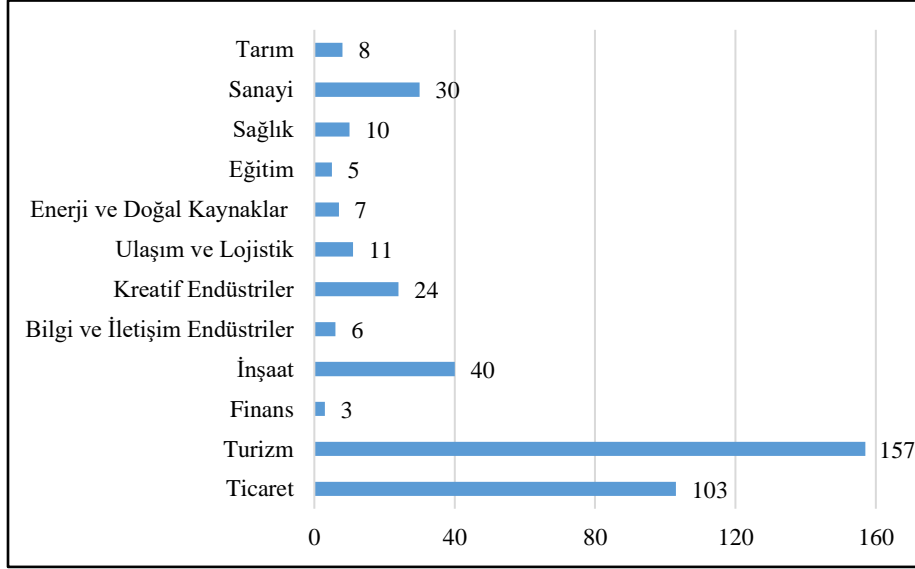
İBB'nin 2021 yılında hazırladığı raporda 4 adadaki (Büyükada, Burgazada, Kınalıada, Heybeliada) işletmelerin hangi sektörlerde faaliyet gösterdiği ve istihdam oranları hakkında bilgi toplamak için yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Büyükada, bu dört ada içerisindeki en büyük ve en gelişmiş olan ada olduğu için anketin yaklaşık %52'si Büyükada'da gerçekleşmiştir. Bulgulara göre; adalarda faaliyet gösteren sektörler turizm başta olmak üzere ticaret ve hizmet sektörüdür. Bu sektörler, kış aylarında durgunluk yaşamakta ancak yaz aylarının başlamasıyla beraber ekonomi canlanmaktadır. Dört adadaki istihdam oranlarına bakıldığında 645 kişi ile en çok turizm alanında istihdamın öne çıktığı görülmektedir (Şekil 4.1).

Şekil 4. 1. Büyükada, Burgazada, Heybeliada ve Kınalıada'daki Alt Sektörlerin İstihdam Sayısı

Kaynak: (İBB, 2021: 112).

Adalardaki işyeri sayılarına bakıldığı zaman 157 tane işyeri turizm sektöründe hizmet vermektedir (Şekil 4.2). Ayrıca, raporda adaların turizme özellikle de günübirlik yapılan turizm bağımlılığı hale geldiği belirtilmiştir.

Şekil 4. 2. Büyükada, Burgazada, Heybeliada ve Kınalıada'daki Alt Sektörlerin İşyeri Sayıları

Kaynak: (İBB, 2021: 112).

2000'li yıllarından itibaren Büyükada'daki turizm çoğunlukla günübirlik hale dönmüştür. Görüşme yapılan yerel halkın tamamı adaya özellikle tabiat parklarına olan ilginin fazla olduğu ve bu durumun yerel halka ekonomik olarak olumlu yansıması ancak bu yoğun turizm baskısının da olumsuz çevresel etkilere sebep olmasından rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, pandeminin ortaya çıkışı ve alınan tedbirler sonucunda Büyükada'daki turizm faaliyetleri sekteye uğrasa da bazı işletmeler pandemi döneminde de turizmden gelir elde etmişlerdir. Pandemi insanların yoğun şehir hayatından kaçması isteği ile adadaki ikinci konut kullanım oranı artmıştır ve bu durum adadaki konut fiyatlarının yükselmesine sebep olmuştur. Görüşmeler pandemi sürecinin son dönemine denk geldiği için ve pandemi döneminde adaya ilgi arttığı için katılımcılar pandemi sonrasında ekonomik etkilerinin daha çok ev kiralari ve konaklama

üzerindeki ekonomik etkileri olduğunu belirtmiştir. Bu konuyla ilgili katılımcıların görüşleri aşağıda yer almaktadır.

... Kiralar pandemi öncesi dönemine göre oldukça arttı, bodrumdan bozma evlerin kirası 1.000 iken 7.000 TL'ye kadar çıktı (K6, Yerel Halk).

Adada evi olan insanlar pandemi sürecinde burada kalmaya başlayınca bu durum evlerin kirasına da yansdı, beş katına kadar çıktığını gördüm (K10, Yerel Halk).

Otelden en çok gelir elde ettiğim ay pandemi öncesinde ve sürecinde de temmuz ayıydı. Hatta şöyle diyebilirim temmuz ayı, mayıs ve haziran aylarının toplamından her zaman daha fazladır. Pandemi öncesinde bayram dönemleri ve pazar günleri plaj kısmında %100 dolu olurdu, konaklamadaki doluluk oranı ise cumartesi günleri ve bayram döneminde yine %100'dü. Tabi pandemi ile hem konaklama da hem de plaj kısmının kullanımında bir düşüş yaşandı ancak yine de iyi gelir elde ettim. 2022 yılının son çeyreği itibariyle pandemi öncesi doluluk oranına ve gelire ulaştım (K16, İşletmeci).

Pandemi öncesinde yaz aylarında cumartesi günü ve bayram dönemlerinde en çok gelir elde ediyordum, bu durum pandemi sürecinde de değişmedi. Pandemi öncesinde yabancı turist özellikle Rus turistlere hizmet veriyordum. Pandemi de müşteri yoğunluğumda düşüş yaşadım ancak bu oran %20 gibi bir orandı. Pandemi sürecinde yerel halk çoğunlukla olmak üzere yabancı turistlere de hizmet verdim. Haziran ayı itibariyle işletme eski doluluk oranına dönmeye başladı (K14, İşletmeci).

Turlarla gelen turistlerin adayı ziyaret etme sürelerinin kısıtlı olması ve tur şirketlerinin turistlerin yemek ihtiyacını anlaşmalı işletmelerle yapması ya da gemide bu ihtiyaç giderilmektedir. Bunun sonucunda adadaki otel, plaj işletmesi, dondurmacılar ve hediyelik eşya dükkanları dışındaki işletmelerin büyük bir çoğunluğu turistlerden yeteri kadar gelir elde etmemektedir. Bu konudaki katılımcıların görüşü aşağıda yer almaktadır.

Yabancı ziyaretçilerde buradaki elektrikli araçlara binerken ya da tabiat parklarına giriş yaparken TL olarak ödeme yapıyor. Bence dolar/euro bazında fiyatlandırma olmalı onlar için (K2, Ziyaretçi).

Turla geldiğimiz için vaktimiz kısıtlıydı o yüzden pek bir şey yapamadık. Meşhur dondurmalarını tatmak istedik ve dondurmaları alıp Atatürk Meydan'ına geçtik, orada vakit geçirdik. Birazda hediyelik eşya satan dükkanlara uğrayıp, adadan ayrıldık (K5, Ziyaretçi).

Turlarla adaya gelen yabancı turist çok var; çoğunluğu da Arap turistler oluşturuyor. Tur paketlerinin içerisinde yemekte dahil oluyor. Adaya gelirken turistlerin yemeği genelde gemide karşılanıyor ya da buradaki tek bir işletme ile anlaşılıp burada yemek yeniliyor. Genellikle ilki daha çok yaşanıyor. Böylece bu insanların adaya herhangi bir katkısı pek olmuyor (K11, Yerel Halk).

4.6. Büyükada'daki Turizm Faaliyetlerinden Memnuniyet

Büyükada'nın tamamı doğal ve kentsel sit alanı statüsüyle korunmaktadır. Adanın güney kesimindeki doğal sit alanında ormanlar, tabiat parkları yer alırken, kuzey kesimindeki kentsel sit alanında ise tarihi köşkler, anıtsal yapılar yer almaktadır. Adanın sahip olduğu kendine has özellikler turizm sayesinde korunarak kullanım gerçekleştirilebilir ancak günümüzde adadaki koruma-kullanım dengesinde bozulmalar mevcuttur. Katılımcılar, adadaki aşırı turizm faaliyetlerinin adanın koruma çalışmalarına çok fazla etki etmediği görüşündelerdir. Ayrıca, katılımcılar adadaki yönlendirici ve bilgilendirici tabelaların eksikliğinden, adanın yeterli ve etkin bir şekilde tanıtımının yapılmadığını belirtmişlerdir. Aşağıda bu konuyla ilgili katılımcıların ifadeleri yer almaktadır.

Büyükada'daki turizm faaliyetlerinden memnun değilim, adayla ilgili bilgilendirme sıfır. Ne reklam ne tanıtım var. Burası, rehberler aracılığı ile gezilmeli ya da her yeri inceleyecek şekilde yürüyerek (K11, İşletmeci).

Adadaki turizmden faaliyetlerinden memnunum. Sadece faytonların kalkmasından memnun değilim. Ada için nostaljik bir unsur olduğunu düşünüyorum. Elektrikli araçlarla aynı hissiyat verilmiyor bence (K13, İşletmeci).

Adadaki turizm faaliyetlerinden genel olarak memnun değilim. Adalara bakıldığında bir turizm bölgesi olduğunu görebilirsiniz ancak yeterli yardım ve yatırımlar yapılmıyor (K15, İşletmeci).

Memnun değilim. Yurtdışında bulunduğum süre içerisinde oradaki hava alanlarında kendi doğal güzellikleri olan yerlerinin tanıtım panolarını görebiliyorsunuz ancak bu durum Türkiye’de geçerli değil. Ada, Türkiye içerisinde bile yeterli derecede tanıtılmıyor. Evet bayramlarda veya tatil günlerinde adaya geliniyor ancak adanın hakkının vererek gezildiğini, ziyaret edildiğini düşünmüyorum. Kısacası adanın tanıtıma ve reklama ihtiyacı var (K16, işletmeci).

Adadaki turizmden memnun değilim. Adanın tamamı sit alanı ve içerisinde özenle korunması gereken tabiat parkları var ancak yeterli bir şekilde korunduğunu düşünmüyorum. Adadaki gezilecek olan yerlerin yönlendirici tabelaları yeterli değil ve ada için gerekli tanıtımın ve reklamın yapıldığını düşünmüyorum (K17, İşletmeci).

Adanın turizm için herhangi bir planı yok, bu yüzden herhangi bir yatırım da olmuyor. Turizm faaliyetlerinden memnun değilim, bu düzensizlik ve plansızlıktan dolayı adadaki turizm gelecekte nasıl şekillenecek onu bile ön göremiyorum (K19, STK).

4.7. Büyükada’daki Turizm Faaliyetlerinin Geliştirilmesine İlişkin Öneriler

Katılımcılar, adadaki turizm faaliyetlerinin gelişmesi, adanın daha iyi korunması için birtakım önerilerde bulunmuşlardır. Adaya ziyaretçi giriş çıkışların sınırlandırılması, yerli ve

yabancı turistin adadaki ulaşım, konaklama ve yeme-içme mekanlardaki fiyat politikasının farklı olması gerektiğini, ayrıca adanın dizilere konu olan mekanların daha fazla öne çıkarılması ve bunun turizm pazarında yer edinmesinin sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir.

Hatırla Sevgili dizisini seviyorum. Buraya da bir nevi onun çekildiği alanları görmek için geldim. Bazı sahnelerinin çekildiği otelde konakladım mesela. Dilburnu Tabiat Parkı 'da keza öyle. Parkın içerisinde dizinin çekildiği bir sahne var, banka otururken. Aynı bankta, aynı açıyla fotoğraf çekilmek istedim. Ancak görevlilerin bir bilgisi yoktu, keşke daha ayrıntılı bilgiye sahip olsalardı. Biliyorsunuz bu bir nevi pazarlama stratejisi. Friends dizisinde kullanılan apartmanın dış görüntüsü için Amerika'daki bir binayı kullanılıyor. Oraya giden ve diziyi seven herkes o apartmanın önünde fotoğraf çekiliyor ve bunu sosyal medyada paylaşıyor. Bu şekilde diziyi sevenler arasında bu durum yaygınlaşıyor. Bu sadece bir örnek (K1, Ziyaretçi).

Başta tabiat alanların olmak üzere adanın denetim altına olup giriş çıkışların kısıtlanması gerektiğini düşünüyorum. Şu an bu yoğunluk böyle ise ilerleyen yıllarda çok daha fazla olacak. Ada, bu yükü bir yerden sonra kaldıramayacağını düşünüyorum (K3, Ziyaretçi).

Turistlerin tek yaptığı şey bisikletle tur atmak, bisiklet binmek için adaya geliyorlarmış gibi. Ama adanın tadı sokaklarında kaybolunarak çıkartılır. Gelenler sadece bira içip çekirdek çitliyorlar, adanın tadını çıkarmıyorlar. Bu durumun tanıtım ve tabela eksikliğinden kaynaklandığını düşünüyorum (K8, Yerel Halk).

Adada tanıtım ve reklam eksikliği var bu yüzden de ziyaretçiler birçok önemli kültürel yeri görmeden geri dönebiliyor. Tanıtım ve reklam eksikliği yüzünden Rum yetimhanesi ve Ruhban Okulu (Heybeliada) karıştırılıyor. Yabancı ve yerli turist aynı haklardan yararlanmamalı. Rusya'ya tatile gittiğimde müzeye girerken yerli halktan daha yüksek bir ücret ödeyerek müzeyi gezebilmişim,

belki böyle bir uygulama olabilir. Fiyat politikası herkese aynı olmamalı (K9, Yerel Halk).

Yerli turist ve yabancı turistler aynı fiyat tarifesiyle yararlanıyor, doğru değil bu. Onlara farklı bir fiyat tarifesi olmalı diye düşünüyorum. Ayrıca, Kültür turu rotası yapıldı. Adadaki konaklar, köşkler, kiliseler, Rum Yetimhanesi gibi önemli yerler 4 kişilik taksilerle geziliyordu. Toplam 1 saat sürüyordu ve ücreti 400tl idi. 1,5 ay devam edebildi çünkü araçlar yeterli değildi. O yüzden kaldırıldı. Bunun geri getirilmesi adadaki turizm faaliyetlerine katkı sağlayacağını düşünüyorum (K11, Yerel Halk).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Dünyada ve Türkiye’de korunan alanlara talep gün geçtikçe artmaktadır. Büyükada’da iki tane tabiat parkı ve bir tane kentsel sit alanı bulunmakta olup adanın tamamı koruma altındadır. Büyükada’nın sahip olduğu doğal alanlar, tarihi ve kültürel zenginlikleri ile tarih içerisinde her zaman bir kaçış destinasyonu olarak var olmuştur. Ada, İstanbul’a yakın bir mesafede olduğundan şehirde yaşanan her türlü siyasi ve ekonomik olaylardan etkilenmektedir. Ada’nın nüfusunun, sosyal ve ekonomik yapısının değişimindeki en önemli etken turizm hareketliliğinin başlamasıdır. Bu çalışmanın temel amaç, koruma altında olan Büyükada’nın turizm faaliyetlerinin gelişim ve değişim süreci ile turizmin yol açtığı etkilerin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile yerel halk, alandaki işletmeler, ziyaretçiler ve Kültür Derneği’nin başkanı ile toplam 19 kişi ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Betimsel analiz yöntemi ile yapılan görüşmeler irdelenmiştir.

Araştırma bulgularına göre,

- Büyükada’daki sakin yaşam, 19.yy. ortasından itibaren başlayan turizm hareketliliği ile son bulmuştur. Gelir durumu yüksek olan kişilerin adada konut sahibi olmaya başlamaları, ulaşımındaki gelişmeler, adanın Pera Palas Hoteli ile anılması sayesinde adadaki turizm faaliyetleri başlamıştır. Bu turizm faaliyetlerinde adadaki nüfusun yarısından çoğunu oluşturan Rumlar etkin rol almışlardır. Zaman içerisinde yaşanan savaşlar, salgınlar, siyasi olaylar, depremler gibi olaylar Büyükada’daki turizm yapısında değişime ve turizm faaliyetlerinin dalgalanmasına sebep olmuştur. Turizm faaliyetlerinde etkin rol alan Rumların Büyükada’yı ve Türkiye’yi terk etme süreci, 1922-1923 yılları ile başlamıştır ve 6-7 Eylül olayları (1955), 1963 Kanlı Noel, 1974 yılındaki Kıbrıs Barış Harekâtı ile son bulmuştur. Rumların gitmesiyle adadaki turizm yapısı değişime uğramıştır. Ayrıca, 1980’li yıllarda Türkiye’deki turizmin güney kıyılara kayması ve 1999 depremiyle birlikte Büyükada’daki turizm durma noktasına gelmiştir. 2005 yılından sonra Büyükada’daki turizm faaliyetleri

genellikle günübirlikçi ziyaretçiler şeklinde devam etmiştir. 2019 yılında yaŐanılan pandemi sürecinde kısıtlamaların kademeli olarak kaldırıldığı dönemde adaya olan ilgi artmıştır. Sonuç olarak geçmişte gazinoların, meyhanelerin ve eğence hayatının aktif olduğu ve ziyaretçilerin konakladığı Büyükada, günümüzde günübirlikçilere hizmet etmektedir.

- Ziyaretçilerin Büyükada'ya geliş motivasyonları İstanbul'dan yoğun Şehir hayatından kaçmak, adanın tarihsel ve kültürel yapılarını görmek, denize girmek ve tabiat parklarında vakit geçirmektir. Buna göre ziyaretçilerin genelde fiziksel ve kültürel güdülerle alana geldikleri belirlenmiştir.
- Büyükada'daki yeme-içme işletmeleri adanın kuzey kesimindeki iskele kısmında toplanmıştır. Katılımcılar tarafından işletmelerin birçoğunu yetersiz, pahalı ve ürün  eitliliğinin az bulduklarını belirtmişlerdir. Bu yüzden de ziyaretçiler yiyecek ve içeceklerini kendileri temin etmektedirler.
- Pandemi döneminde Büyükada'daki doğal alanlara ilgi artmıştır. Yerel halk ve işletmeler bu ilgiyi doğrulamaktadır. Grima vd. (2020), Lu vd. (2021), Pouso vd. (2021) ve Sarp vd. (2021) tarafından yapılan çalışmalarda da Büyükada'da olduğu gibi doğal ve korunan alanlara karşı talebin arttığı tespit edilmiştir.
- Büyükada'da pandemi döneminde getirilen kısıtlamalar, yasaklar sebebiyle işletmelerin ayakta durması zorlaŐmıŐtır ve kiralarını karŐılayamayan işletmeler iflas etmiştir. Uzun (2023), turizmin işletmeler üzerindeki etkisini inceleyen çalışmasında benzer bulgular elde etmişlerdir.
- Büyükada'daki konaklama yapan kişi sayısı geçmiŐe nazaran daha azdır ancak pandemi döneminde insanların daha korunaklı bir yerde bu zamanı geçirme isteğiyle adadaki konaklama da bir değişim meydana gelmiştir. Böylelikle, adadaki ikincil konut kullanımını artmıştır. Zoğal ve Emekli (2020), koronavirüs salgını sürecinde ikinci konutların kullanımına dair yaptıkları çalışmada, benzer bulgulara rastlanılmaktadır.

- Büyükada'da Arap turist yoğunluğunun fazla olduğu tespit edilmiştir. İşletmecilerin, Arap turistlerin adaya herhangi bir ekonomik katkıda bulunmadıkları için bu durumdan memnun olmadıkları tespit edilmiştir. Sarı ve Yıldırım (2015) ile Düzgün ve Ödemiş (2020) tarafından yapılan çalışmalarda benzer bulgulara rastlanılmaktadır.
- Büyükada'da yoğun bir turizm faaliyeti olmasına rağmen alan içerisindeki yönlendirici, bilgilendirici tabelalar ve levhalar yeterli değildir.

Büyükada'yı her yıl binlerce kişi ziyaret etmektedir. Adadaki yoğun turizm faaliyetleri yerel halk üzerinde olumlu ve olumsuz etkilere sahiptir. Turizmin yol açtığı çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik etkiler şöyledir;

- Büyükada'daki yoğun turizm faaliyetleri yüzünden adanın tamamında özellikle yaz aylarında ve tatil dönemlerinde çöp sorunu ve ses kirliliği yaşanmaktadır. Benzer bulgu Mansuroğlu (2021) ve Sezer (2021) tarafından yapılan çalışmalarda rastlanılmaktadır.
- Adadaki turizm faaliyetleri sayesinde tarih ve kültürel öneme sahip olan Taş Mektep restore edilerek adaya geri kazandırılmıştır.
- Büyükada'daki yoğun turizm faaliyetleri ada içi ulaşım sorunu daha da arttırmaktadır. Chong (2019) çalışmasında da benzer sonuçlar bulunmuştur. Ayrıca, yerel halk adadaki yoğun turizm faaliyetlerinden dolayı günlük yaşantısı kesintiye uğramaktadır.
- Yerel halkın tamamının adadaki turizm faaliyetlerinin sağladığı ekonomik gelirden memnun olduğu tespit edilmiştir. Avcı (2018) çalışmasında benzer bulguya rastlanılmaktadır.

- Katılımcılar, koruma altında olan Büyükada'nın yeterli ve etkin bir şekilde korunmadığını belirtmişlerdir. Benzer sonuçlar Berber & Somuncu (2018), Kuvetli & Kadioğlu (2022) tarafından yapılan çalışmalarda elde edilmiştir.

Öneriler

- Büyükada'daki çöp ve atık sorunun önüne geçebilmek için personel sayısının artırılması ve depozito sistemine geçilmesi gerekmektedir.
- Adanın önemli simgelerinden olan Rum Yetimhanesinin koruma çalışmaları hızlandırılarak adaya geri kazandırılmalıdır.
- Büyükada'daki yollar bisiklet yolu, elektrikli araç yolu, yaya yolu olarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Ada içerisinde kullanılan akülü araçlar sadece izin verilen kişiler tarafından kullanılmalıdır ve bu durum denetimle kontrol altında tutulmalıdır.
- Büyükada'nın sembolü olan atlı faytonların yetkililer tarafından belirlenecek olan alanda ziyaretçilerin deneyimlemesi sağlanmalıdır.
- Büyükada'daki yaşanan yoğun turizm baskısının azaltılması için, adaya olan giriş çıkışların sınırlandırılması ve yabancı turistlerin dolar ya da euro bazında ödeme alınması, bayram dönemlerinde ve diğer özel günlerdeki ücretsiz ulaşımın gözden geçirilmesi gerekmektedir.
- Büyükada'daki yönlendirici ve bilgilendirici tabelaların eksikliğinin giderilmesi ve ziyaretçiler için farklı gezi rotalarının oluşturulması gerekmektedir.
- Yaz aylarındaki yoğun turizm baskını tüm yıla yayabilmek için adadaki kültür sanat etkinliklerinin (festival, konser, sinema gösterimleri) planlanması önemlidir. 2018 yılında yapılan 14. İstanbul Bineal kapsamında sergi mekanı olarak kullanılan Rizzo Palas, Troçki Evi Mizzi Köşkü gibi mekanların gelecekteki kültür-sanat etkinliklerinde aktif olarak kullanılmalıdır

- Büyükada'ya çoğunlukla günübirlikçi ziyaretçi gelmektedir ve bu kişilerin adaya olan ekonomik girdisi kısıtlıdır. Bu durumun değişebilmesi için adadaki konaklama tesislerin, yeme-içme işletmelerinin gelişmesi gerekmektedir. Adadaki konaklama tesisleri sayı olarak fazla olmasına rağmen kapasite olarak düşüktür ve nitelikli olan konaklama tesisinin sayısı azdır. Konaklama tesislerinin iyileştirilmesi ve Büyükada Tabiat Parkı içerisine yakın bir zamanda hizmet vermeye başlayan Otel Büyükada Resort& SPA Beltur sayesinde ziyaretçilerin konaklama yapmaları beklenmektedir. Ayrıca, alandaki yeme-içme işletmelerin nitelik olarak iyileştirilmesi ve ürün çeşitliliğini artırılması gerekmektedir.
- Çevreye duyarlı bir turizm eylem planın oluşturulması ve kısa zamanda hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, Büyükada'da var olan tarihi, kültürel ve doğal güzellikler planlı bir turizm politikası doğrultusunda korunmaya devam ederek gelecek nesillere aktarılabilir. Plandaki amaç turizm faaliyetlerinin hiç olmaması değil, var olan kaynakların koruma-kullanma dengesi sayesinde sürdürülebilir bir Şekilde yönetilmesini sağlamalıdır. Aksi takdirde, alanda var olan kaynaklar zaman içerisinde geri dönüşü mümkün olmayan bir Şekilde yok olması kaçınılmazdır.

KAYNAKÇA

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu. (1983). *T.C Resmi Gazete, 18113*, 21.07.1983.

2873 sayılı Milli Parklar Kanunu. (1983). *T.C Resmi Gazete, 18132*, 11.08.1983.

4758 sayılı Bazı Alanların Marmara Denizi ve Adalar Özel Çevre Koruma Bölgesi Olarak Tespit Edilmesine İlişkin Karar. (2021). *T.C Resmi Gazete, 31650*, 05.11.2021.

4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu. (2003). *T.C Resmi Gazete, 25165*, 11.07.2003.

6831 Sayılı Orman Kanunu. (1956). *T.C Resmi Gazete, 9402*, 31.08.1956.

728 sayılı İlke Kararı. (2007). *T.C Resmi Gazete, 26579*, 11.07.2007.

Adalar Belediyesi. (2023). *Tarihi Yapılar*. [Erişim: 26.11. 2023, <https://adalar.bel.tr/category/tarihi-yapilar/>].

Adalar Miras. (2023). *Sofronios Köşkü*. [Erişim: 26.11. 2023, <https://adalarmiras.com/d/sofronios-kosku>].

Adalar Turizm. (2023). *Tarihte Prens Adaları*. [Erişim: 29.11.2023, <https://www.adalarturizm.org/cms/tr/neler-gorulur/buyukada-prinkipo/92-turkce/tarih>].

Adaların Atları. (2020). *Kayıp Atlar Raporu*. [Erişim: 28.12.2023, <https://adalarinatlari.org/kayip-atlar-raporu/>].

Alaeddinoğlu, F. & Rol, S. (2020). Covid-19 Pandemisi ve Turizm Üzerindeki Etkileri. *Van Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Salgın Hastalıklar Özel Sayısı*, 233-258.

Altan, T. vd. (2004). *Çukurova Deltası Biyosfer Rezervi Yönetim Planı*. LIFE- Çukurova Deltası Biyosfer Rezervi Planlama Projesi. Çukurova Üniversitesi Basımevi.

Anadolu Ajansı. (2020). “Tabiatın Kalbi” Bolu Salgın Sürecinde de Doğaseverlerin Gözdesi Oldu. [Erişim: 21 Kasım 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/tabiatin-kalbi-bolu-salgin-surecinde-de-dogaseverlerin-gozdesi-oldu/2094453>].

Anonim (t.y.). *İstanbul İli Tabiat Turizmi Master Planı 2013-2023*. Tarım ve Orman Bakanlığı.

Akdeniz Eylem Planı Sekreteryası. (2023). [Erişim: 7.11.2023, <https://silo.tips/download/akdeniz-eylem-planı-sekreteryası-aep>].

Arslan, E. & Kendir, H. (2020). COVID-19 Salgını Sonrası Yükselen Trend Kırsal Turizm: Zile Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 3668-3683.

Aşkın, R. vd. (2020). COVID-19 Pandemisi: Psikolojik Etkileri ve Terapötik Müdahaleler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*, 19(37), 304-318.

Avcı, N. (2018), Turizmin Yöre Halkının Yaşam Kalitesine Etkileri: Çeşme İlçesi Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29(2), 164-174.

Ayanoğlu K, A. (2019). *Büyükada'nın Kültürel Peyzaj ve Değerlerinin Korunmasına Yönelik Değerlendirme Yöntemleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aydın, İ.Z. (2021). *Korunan Alanlarda Sürdürülebilir Ekoturizm Yönetimi Ölçüt ve Göstergelerin Belirlenmesi (Camili Biyosfer Rezervi Örneği)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Artvin.

Aykıt, D.A. (2013). Müslümanların ve Hıristiyanların Ortak Ziyaretgahlarından Biri Olan Aya Yorgi (Saint George) Manastırı. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(1), 119-134.

Babaoğlu, R. (2012). Türkiye Rum Cemaati ve 6/7 Eylül 1955 Olayları. *History Studies*, 4(4), 15-34.

Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunları Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* ,7(1), 231-274.

Beltur. (2023). *Büyükada Beltur*. [Erişim: 29.11.2023, <https://www.beltur.istanbul/tr/kesfet>].

Bhadoria, P. vd. (2021). Viral Pandemic in the Past Two Decades: An Overview. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 10, 2745-2750.

Birgün Gazetesi. (2023). *Otel Büyükada Resorts&SPA Beltur Açıldı*. [Erişim: 29.11.2023, <https://www.birgun.net/haber/otel-buyukada-resorts-spa-beltur-acildi-451776>].

Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi. (1996). *T.C Resmi Gazete*, 22860, 27 Aralık 1996.

Budak, F. & Korkmaz, Ş. (2020). COVID-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, (1), 62-79.

Büyüköztürk, Ş. (2012). Örneklem Yöntemleri [PDF Belgesi]. [Erişim tarihi: 13.10.2023, <http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf>].

Caner, G. (2007). *Ulusal ve Uluslararası Doğa Koruma Kriterleri ve Natura 2000*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Chong, K. (2020). The Side Effects of Mass Tourism: The Voices of Bali Islanders. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*. 25(2), 157-169.

Çetin, G. & Göktepe, S. (2020). Covid-19 Pandemisinin Turizm Endüstrisi Üzerindeki Etkileri. D.Demirbaş, V.Bozkurt, S.Yorğun. (Ed.), *Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri*. İstanbul Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, s.87-97.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. 2011. *T.C. Resmi Gazete*, 28028 , 17 Ağustos 2011.- 648 sayılı KHK

Çolak, A. H. (2001). *Ormanda Doğa Koruma (Kavramlar, Prensipler, Stratejiler, Önlemler)*. Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Yayını.

Demirel, Ö. (2005). *Doğa Koruma ve Milli Parklar*. Karadeniz Teknik Üniversitesi Matbaası.

Demirel, Ö. (2015). Ülkemizde Uluslararası Koruma Sözleşmeleri Kapsamında Değerlendirilen Koruma Statüleri. F. Sarıhan (Ed.). 3. *Koruma ve Peyzaj Mimarlığı Sempozyumu*. s.27-48.

Doğa Koruma ve Milli Park Genel Müdürlüğü, (2023). [Erişim: 07.09.2023, <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP>].

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. *Temel Kavramlar*. [Erişim: 4.11.2023, <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/34/Temel-Kavramlar#:~:text=Gen%20Koruma%20Orman%C4%B1%3A%20Bir%20t%C3%BCr%C3%BAn,ve%20bu%20ama%C3%A7la%20y%C3%B6netilen%20alanlard%C4%B1r.>].

Dökmeci, S. vd. (2022). *Çevresel Göstergeler*. (Rapor No: 54-1). Ankara: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı.

Dudley, N. (Ed.) (2008), *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*. Gland, Switzerland: IUCN. x + 86pp.

Durgun Kaygısız, A. (2021). Covid-19 Sonrası Türk Turizm Sektöründe Oluşabilecek Fırsatlar ve Riskler. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(23), 79-95.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme. (1983). *T.C. Resmi Gazete*, 17959, 14.02.1983.

Düzgün, E. & Ödemiş, M. (2020). Arap Turistlerin Doğu Karadeniz Bölgesi'ne Ekonomik Katkılarını Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*. 19(1). 109-123.

Eagles, P.F.J & McCool, S.F. (2002), *Tourism in National Parks and Protected Areas*. CABI Publishing.

Europa Nostra. (2019). *Büyükada Rum Yetimhanesi, Avrupa'nın Tehlike Altındaki 7 Kültürel Miras Programı Raporu* Yayınlandı. [Erişim: 25.11.2023, <http://www.europanostra.org.tr/buyukada-rum-yetimhanesi-avrupanin-tehlike-altindaki-7-kulturel-miras-programi-raporu-yayinlandi/>].

Freely, J. (2010). *Prens Adaları*. Adalı Yayınları.

Garipağaoğlu, N. (1998). İstanbul Adaları'nda Korunması Gereken Tarihi Doku: Büyükada Örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*. 2. 75-94.

Garipağaoğlu, N. & Özcan, S. (2016), İstanbul Adaları'nın Mekan-Kıyı Yönetimi ve Sürdürülebilirlik Kapsamında Planlanması. *Marmara Coğrafya Dergisi*. 33. 215-240.

Geng, D. vd. (2021). Impacts of COVID-19 Pandemic on Urban Park Visitation: A Global Analysis. *Journal of Forestry Research*. 32(2). 553-567.

Gezen, A.F. (2021). *Tarihsel Süreçte Mimari Katmanlaşmanın Yerel Bir Örneği: Büyükada*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Gezen, A.F. & Gür, Ş. (2022). Tarihsel Süreçte Bir Palimpsest: Büyükada. *Yakın Mimarlık Dergisi*, 6(2). 212-236.

Göksu, E. (2020). *Aladağlar Milli Parkı'ndaki Turizm ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Kırsal Kalkınmaya Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Grima, N. vd. (2020). The Importance Of Urban Natural Areas and Urban Ecosystem Services During The COVID-19 Pandemic. *Plus One* 15(12).

Günel, N. (1998). İstanbul Adalarında Bitki Örtüsü- İklim İlişkileri. *Türk Coğrafya Dergisi*. 33. 101-128.

Güngör, B. (2020). Türkiye’de Covid-19 Pandemisi Süresince Alınan Önlemlerin Kriz Yönetimi Perspektifinden Değerlendirilmesi. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi* 2(4), 818- 851.

Gürbüz, S. & Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe- Yöntem- Analiz*. Seçkin Yayınları.

Haberal, H. (2015). *Turizmde Alternatif “Ekolojik Turizm- Doğa Turizmi- Kırsal Turizm- Yayla Turizmi”*. Detay Yayıncılık.

Hall, C.M. & Page, S.J. (2006). *The Geography of Tourism and Recreation Environment, Place and Space*. Routledge.

HIV. (2023). *A Timeline of HIV and AIDS*. [Erişim: 21.11.2023, <https://www.hiv.gov/hiv-basics/overview/history/hiv-and-aids-timeline/#year-1981>].

Hürriyet. (2022). Koronaloji Salgının Kısa Tarihi. [Erişim: 21.11.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/hurriyet-pazar/koronaloji-salginin-kisa-tarihi-42021352>].

IDSA. (2023). *Ebola Facts*. [Erişim: 21.11.2023, <https://www.idsociety.org/public-health/ebola/ebola-resources/ebola-facts/>].

Independent. (2019). *55 Yıllık Bir Öksüzlük Hikayesi: Büyükada Rum Yetimhanesi*. [Erişim: 25.11. 2023, <https://www.indyurk.com/node/95341/haber/55-y%25c4%25b11%25c4%25b1k-bir-%25c3%25b6ks%25c3%25bczl%25c3%25bck-hik%25c3%25a2yesi-b%25c3%25bcy%25c3%25bckada-rum-yetimhanesi>].

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB). (Haziran 2021). *Adalar İlçesi Strateji Belgesi*. [Erişim: 24.10.2022, <https://sehirplanlama.ibb.istanbul/adalarkanip/>].

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB). Miras. (2023). *Taş Mektep Adalar’ın Çekim Merkezi Oldu*. [Erişim: 26.11.2023, <https://miras.ibb.istanbul/blog/tas-mektep-adalarin-cekim-merkezin-oluyor/>].

İstockphoto. (2023). *Aya Yorgi Manastırı ve Kilisesi*. [Erişim: 04.12.2023. <https://www.istockphoto.com/tr/foto%C4%9Fraf/aya-yorgi-kilisesi-buyukada-t%C3%BCrkiyeye-yans%C4%B1malar%C4%B1-gm667406812-125595771>].

İzbrak, R. (1992). *Coğrafya Terimler Sözlüğü*. Meb Yayınları.

JEMİRKO. (2023a). *Jeolojik Miras Terimleri*. [Erişim: 03.12.2023. <https://www.jemirko.org.tr/jeolojik-miras-terimleri/>].

JEMİRKO. (2023b). “*Dünyanın İlk 100 Jeolojik Alanları*” IUGS Tarafından Belirlendi. [Erişim: 03 Aralık 2023. <https://www.jemirko.org.tr/dunyanin-ilk-100-jeolojik-alanlari-iugs-tarafindan-belirlendi/>].

Kazancı, N. vd. (2015). Jeolojik Miras ve Türkiye Jeositleri Çatı Listesi. *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 151. 263-272.

Keleş, R. & Hamamcı, C. (1993). *Çevrebilim*. İmge Kitapevi.

Kılıç, M. ve Kervankıran, İ. (2019). Türkiye’de Milli Parkçılığın Kısa Bir Hikayesi: Yozgat Çamlığı Milli Parkı Örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, 72, 21-34.

Koçu, R. E., (1963), *İstanbul Ansiklopedisi*. Tarih Vakfı Yayınları.

Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik. (2012). *T.C. Resmi Gazete*, 28358. 19 Temmuz 2012.

Kozak, N. vd. (2014). *Genel Turizm İlkeler- Kavramlar*. Detay Yayıncılık.

Körbalta, H. (2018). “Kula Volkanik Jeoparkı Yönetim Planı” İçin Öneriler. *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, 42. 191-214.

Kültür Envanteri. (2023a). *Con Paşa Köşkü*. [Erişim: 04.12.2023, <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/con-pasa-kosku/#17.1/40.869675/29.117144>].

Kültür Envanteri. (2023b). *Yalman Köşkü.* [Erişim: 04.12.2023, <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/yalman-kosku/#17.1/40.86945/29.117491>].

Kültür Envanteri. (2023c). *Rum Yetimhanesi.* [Erişim: 04.12.2023, <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/buyukada-rum-yetimhanesi/buyukada-rum-yetimhanesi-6/>].

Kültür Envanteri. (2023d). *Sabuncakis Köşkü.* [Erişim: 04.12.2023, <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/sabuncakis-kosku/sabuncakis-ko%CC%88s%CC%A7ku%CC%88/>].

Köse, M. (2021). Dünyada ve Türkiye’de Kent Ormancılığının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi. *Ağaç ve Orman*, 2(2), 62-71.

Kurdoğlu, O. (2007). Dünyada Doğayı Koruma Hareketinin Tarihsel Gelişimi ve Güncel Boyutu. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8(1), 59-76.

Lu, Y. vd. (2021). Escaping to Nature During a Pandemic: A Natural Experiment in Asian Cities During The COVID-19 Pandemic with Big Social Media Data. *Science of the Total Environment*, 777.

MacKinnon, J. and MacKinnon K. (1986). *Managing Projected Areas in the Tropics.* International Union for Conservation of Nature and Natural Resources.

Mansuroğlu, S. vd. (2021), Korunan Alanlarda Turizm Etkisi: Antalya Kenti Örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(2), 215-232.

Mengü, C. (2012). Türkiye- Arap Dünyası Turizm İlişkilerinde Durum ve Beklentiler. *Ortadoğu Analiz Dergisi*. 4 (42). 21-35.

Mert, M. (2022). *Kentsel Turizm Çekiciliklerinin Belirleyici Faktörlerin Analizi: Trabzon Şehri Örneği.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

Mesire Yerleri Yönetmeliği. (2006). *T.C Resmî Gazete*, 26305, 30 Eylül 2006.

Mesire Yerleri Yönetmeliği. (2013). *T.C Resmî Gazete*, 28578, 5 Mart 2013.

Milli Parklar Yönetmeliği. (1986). *T.C Resmî Gazete*, 19309, 12 Aralık 1986.

Milliyet. (2018). *Hatırla Sevgili Dizisi Nerede Çekildi?* (Erişim: 26 Kasım 2023. <https://www.milliyet.com.tr/emlak/hatirla-sevgili-dizisi-nerede-cekildi-63285>).

Okuyucu, A. (2016). *İkinci Konutların Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri Konusunda Bir Araştırma: Yalova- Çınarcık Örneği.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Okuyucu, A. & Akgiş İlhan , Ö. (2016). Türkiye’de Konaklama Sektörünün Yapısal ve Mekânsal Değişimi: 1990-2013. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 249-269.

Okuyucu, A. & Somuncu, M. (2018). 1990-2015 Yılları Arasında Türkiye’ye Yönelik Uluslararası Turizm Hareketlerindeki Değişim. *Türk Coğrafya Dergisi*, 71, 7-13.

Özel A. A. (2019). *Türk-Yunan İlişkilerinde 1964 Krizi ve Yunan Vatandaşlarının Sınır Dışı Edilmeleri.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname. (1989). *T.C. Resmi Gazete*, 20341, 13 Kasım 1989.

Özellikle Su Kuşları Yaşama Ortamı Olarak Uluslararası öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (Ramsar Sözleşmesi). (1994). *T.C. Resmi Gazete*, 21937, 17 Mayıs 1994.

Özgüç, N. (2021), *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler.* Çantay Kitapevi.

Roney, S.A. (2011). *Turizm Bir Sistemin Analizi.* Detay Yayıncılık.

Sağlam Fide, İ. (2023). Ilgaz Dağı Milli Parkı’nda Korunan Alan Turizm İlişkisinin Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*. 10(1), 30-48.

Saygın, D. (2014). *XIX. Yüzyılda Büyükada'nın (Ada-yı Kebir) Sosyal ve Ekonomik Durumu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sarı, Y. & Yıldırım, G. (2015). Türkiye Turizmi Bağlamında Ortadoğu Pazarı Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(1). 382-403.

Serbestiyet. (2021). *Rum Yetimhanesi'nin Restorasyonu: Bartholomeos Başkanlığında Uluslararası Çalıştay Toplandı*. [Erişim: 25.12.2023, <https://serbestiyet.com/featured/rum-yetimhanesinin-restorasyonu-bartholomeos-baskanliginda-uluslararasi-calistay-toplandi-72919/>].

Sezer, İ. (2021), Rekreatyonel ve Etkinlik (Festival) Amaçlı Kullanımların Korunan Alanlara Etkileri: Aymaç Tabiat Parkı Örneği. *Turkish Studies- Social*, 16(2), 2089-2125.

Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği. (2014). *T.C. Resmi Gazete*, 28962. 4 Nisan 2014.

Splendid Palas Otel. (2023a). *Hikayemiz*. [Erişim: 28.11.2023, https://www.splendidhotel.net/uploads/HIKAYEMIZ_35mxdizxra2oo.pdf].

Splendid Palas Otel. (2023b). *Fotoğraf Galerisi*. [Erişim: 04.12.2023, <https://www.splendidhotel.net/gallery>].

Şıklar, S. ve Öztürk, H. (2000). Türkiye Milli Ağa. Islahı ve Tohum Üretimi Programı. *Orman Ağaçları ve Tohumları Islah Araştırma Müdürlüğü Dergisi*, 1, Orman Bakanlığı Yayın No: 116, Müdürlük Yayın No:13, 1-42.

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2022). *Çevresel Göstergeler*. [Erişim: 06.11.2023, <https://webdosya.csb.gov.tr/db/cevreselgostergeler/haberler/c-evresel-go-stergeler-2022-20230904154545.pdf>].

T.C. Dış İşleri Bakanlığı. (2023). *Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı*. [Erişim: 29.11.2023, https://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa].

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023). *Hidirellez Bayramı*. [Erişim: 04.12.2023, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12700/hidirellez-bayrami.html>].

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2023). *Temel Kavramlar*. (Erişim: 06.11.2023, <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Menu/34/Temel-Kavramlar>).

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2023). *Genel Koronavirüs Tablosu*. [Erişim: 21.11.2023, <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>].

Taze, F. (2008). *Korunan Alanların Hukuksal Statüsü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

TODEG. (2010). *Orman Ekosistemlerinde Ekoturizm alıştayı ve 10. Yılında TODEG*. TODEG.

TRT Haber. (2020). *Korunan Alanlar Salgın Döneminde de Vatandaşların Gözdesi Oldu*. [Erişim: 21 Kasım 2023. <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/korunan-alanlar-salgin-doneminde-de-vatandaslarin-gozdesi-oldu-521809.html>].

The International Union for Conservation of Nature (IUCN). (2023). [Erişim: 05.09.2023, <https://www.iucn.org/->].

Tutar, H. (2023). Nitel Araştırma Deseni Belirleme ltleri ve Gerekeğlendirilmesi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), s.334-355.

Türk Dil Kurumu (TDK). (2023). [Erişim: 21.07.2023, <https://sozluk.gov.tr/>].

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2022). [Erişim: 09.10.2023, <https://www.tuik.gov.tr/>].

TÜRSAB. (2020). *COVID-19 Sürecinde Türkiye ve Dünya Turizmi Değerlendirilmesi*. Türkiye Seyahat Acentaları Birliği.

TÜRSAB. (2023a). *Dünya Turizm İstatistikleri*. [Erişim: 21.11. 2023, <https://www.tursab.org.tr/e-dergi?pdf=/assets/assets/uploads/dunya-turizm-istatistik/unwto-2020-yilsonu-degerlendirmesi.pdf>].

TÜRSAB. (2023b). *Ziyaretçi Sayıları*. [Erişim: 26.12.2023, <https://www.tursab.org.tr/ziyaretci-sayilari/ziyaretci-sayilari-1990-2023>].

TÜRSAB. (2023c). *İstatistik Aralık 2020 Raporu*. [Erişim: 26.12.2023, <https://www.tursab.org.tr/e-dergi?pdf=/assets/assets/uploads/yillar-ziyaret/2022/tursab-istatistik-aralik-2022.pdf>].

Uğurlu, Ö. (2020). *Ankara Kentsel Gelişimin Mogan ve Eymir Gölleri Sulak Alan Ekosistemi Üzerindeki Etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

UNESCO. (2023). *World Heritage List*. [Erişim: 9.12.2023, <https://whc.unesco.org/en/list>].

UNWTO. (2023a). *Glossary of Tourism Terms*. [Erişim: 21.11.2023, <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>].

UNWTO. (2023b). *Global and Regional Tourism Performance*. [Erişim: 21 Kasım 2023, <https://www.unwto.org/tourism-data/global-and-regional-tourism-performance>].

Uyaniker, N. (2016). Dinler Coğrafyası Bağlamında Büyükada/ Aya Yorgi (Ayios Yeorgios) Yortu Günü ve Kutlamaları. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. 11. 1-14.

Üngören, E. vd. (2015). Bir Turist Taciz Türü Olarak Hanutçuluğun Turistler Üzerindeki Etkisi. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (32), 129-174.

WHO. (2018). *Managing Epidemic: Key Facts About Major Deadly Diseases*. World Health Organization.

WHO. (2023a). *Summary of Probable SARS Cases with Onset of Illness from 1 November 2002 to 31 July 2003*. [Erişim: 21.11.2023, <https://www.who.int/publications/m/item/summary-of-probable-sars-cases-with-onset-of-illness-from-1-november-2002-to-31-july-2003>].

WHO. (2023b). *HIV Data and Statistic*. [Erişim: 21.11.2023, <https://www.who.int/teams/global-hiv-hepatitis-and-stis-programmes/hiv/strategic-information/hiv-data-and-statistics>].

WHO. (2023c). *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard*. [Erişim: 21 Kasım 2023. <https://covid19.who.int/>]

Xie, J. vd. (2020). Urban Parks as Green Buffers During the COVID-19 Pandemic. *Sustainability*, 12, (17).

Yazkan, R. vd. (2022). Süleyman Demirel Üniversitesi Hastanesinde COVID-19 Yönetimi: Bir Pandeminin İkinci Yıl Kronolojisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 29(2). 149-151.

Yeşil, M. (2016). Doğa Koruma Yaklaşımlarındaki Değişimlerin Dünyada ve Türkiye'deki Tarihsel Süreci. *Türk Tarım- Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(10), 867-876.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları.

Yücel, M.& Babuş, D. (2005). Doğa Korumanın Tarihçesi ve Türkiye'deki Gelişmeler. *Doğu Akdeniz Ormanlık Araştırma Müdürlüğü Doa Dergisi*, 11, 151-175.

Yücel, M. (1994). *Doğa Koruma Alanları ve Planlanması*. Çukurova Üniversitesi Fakültesi Ofset Atölyesi.

Zeydanlı, U. (2008). Koruma Yöntemi Uygulamaları. H. Ülgen, U. Zeydanlı. (Ed.). *Orman ve Biyolojik Çeşitlilik*. (s.117-140). Ankara: Dönmez Ofset.

Zoğal, V. & Emekli, G. (2020). The Changing Meanings of Second Homes During Covid-19 Pandemic in Turkey. *International Journal of Geography Education (IGGE)*. 42, 168-181.

Zorer, Y. (2005). *Tarihi Gelişim Sürecinde Büyükada Meydanları*. Büyükada Kültür Derneği Yayınları.

EKLER

EK-1: YEREL HALKLA GERÇEKLEŞTİRİLEN GÖRÜŞME FORMU

Değerli katılımcı,

Bu alıŐma, Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, tezli yüksek lisans programı çerçevesinde yürütülen ‘‘Covid-19 Pandemisinin Korunan Alanlardaki Turizm Faaliyetlerine Etkileri: Dilburnu ve Büyükada Tabiat Parkları rneği, İstanbul’’ başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına veri toplamak amacıyla yapılmaktadır. Veriler yalnızca bilimsel araştırmalarda kullanılacak ve anonim olarak değerlendirilecektir. Katılımız için teşekkür ederim.

Sevim Erdem

Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi

Tarih	
Yer	
Başlangıç ve bitiş saati	
Cinsiyet	
Yaş	
Eğitim Durumu	
Meslek	
Gelir	
İkamet ettiğiniz mahalle neresidir?	
Kaç yıldır Büyükada’da yaşıyorsunuz?	
Aslen nerelisiniz?	

1. Pandemi sürecinde Büyükada ve Dilburnu Tabiat Parkı'na olan talep arttı mı? Ya da azaldı mı? Talepteki bu değişiklik yerel halk için olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?
2. Pandemi sürecinde alandaki işletmeler değişti mi? (Kapanan işletmeler, yeni açılanlar gibi...)
3. Pandemi sürecinde konaklama arttı mı? Yeni bir konaklama tesisi açıldı mı?
4. Pandemi sürecinde kiralar arttı mı?
5. Büyükada ve Dilburnu Tabiat Parkı'nda çöp-atık sorunu ve ses kirliliği mevcut mu?
6. Sizce Dilburnu ve Büyükada Tabiat Parkları korunan alanlar statüsünde olması bu alanları yeterince korumakta mıdır? (Evet/ Hayır ... çünkü)
7. 4.11.2021 tarihinde Marmara Denizi ve Adalar Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edildi, haberiniz var mı? Bu karardan memnun musunuz? Memnun değilseniz nedenleri nelerdir?
8. Büyükada'daki turizm faaliyetlerinden memnun musunuz? Memnun değilseniz, neden?
9. Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

EK-2: YEREL İŞLETMECİLERLE GERÇEKLEŞTİRİLEN GÖRÜŞME FORMU

Değerli katılımcı,

Bu çalışma, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, tezli yüksek lisans programı çerçevesinde yürütülen “Covid-19 Pandemisinin Korunan Alanlardaki Turizm Faaliyetlerine Etkileri: Dilburnu ve Büyükada Tabiat Parkları Örneği, İstanbul” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına veri toplamak amacıyla yapılmaktadır. Veriler yalnızca bilimsel araştırmalarda kullanılacak ve anonim olarak değerlendirilecektir. Katılımınız için teşekkür ederim.

Sevim Erdem

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Tarih	
Yer	
Başlangıç ve bitiş saati	
Cinsiyet	
Yaş	
Eğitim Durumu	
Meslek	
Gelir	
Kaç yıldır burada yaşıyorsunuz?	
Aslen nerelisiniz?	

1. İşletmenin faaliyet türü hangisidir?
2. İşletmenin bulunduğu mahalle hangisidir?
Nizam Maden
3. İşletme faaliyet süresine göre hangi sınıfta yer almaktadır?
Devamlı Mevsimlik/Sezonluk
4. İşletme hangi tarihte açıldı?
5. İş yerinin mülkiyet durumu nedir?
Kendi sahibi Şahıstan kiralama Belediyeden kiralama Diğer (Belirtiniz)
6. Pandemi öncesi iş yerinizde gelir elde etmenizden en çok katkıyı kimler sağlamaktadır?
7. Pandemi öncesi iş yerinizden en çok gelir elde ettiğiniz aylar hangileridir?
8. Pandemi öncesinde en çok geliri haftanın hangi günlerinde elde etmekteydiniz?
9. Pandemi sürecinde iş yerinizde gelir elde etmenizden en çok katkıyı kimler sağlamaktadır?
10. Pandemi sürecinde iş yerinizden en çok gelir elde ettiğiniz aylar hangileridir?
11. Pandemi sürecinde en çok geliri haftanın hangi günlerinde elde etmekteydiniz?
12. Pandemi sürecinde müşteri yoğunluğunuzda değişme yaşandı mı? Yaşandıysa müşteri yoğunluğunuz azaldı mı arttı mı?
13. Pandemi sürecinde veya sonrasında ödediğiniz kiralar artış yaşandı mı? Kirada artış yaşandıysa oranını belirtebilir misiniz?
 Az Orta Çok
14. Çevrenizdeki işletmeler pandemi sürecinde değişti mi? (Kapananlar, yeni açılanlar)
15. Pandemi sürecinde tabiat parklarına olan talep arttı mı? Talep artıysa çevre üzerinde ne gibi etkisi oldu? (çöp ve atık sorunu, doğal çevrenin tahribatı, ses kirliliği)
16. Pandemiyle birlikte iş yerinizde ne gibi değişiklikler yaşandı?
17. Büyükada'daki turizm faaliyetlerinden memnun musunuz? Memnun değilseniz, neden?
18. Eklemek istediğiniz bir şey var mı?

EK-3: YEREL YÖNETİCİYLE GERÇEKLEŞTİRİLEN GÖRÜŞME FORMU

Değerli katılımcı,

Bu çalışma, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, tezli yüksek lisans programı çerçevesinde yürütülen “Covid-19 Pandemisinin Korunan Alanlardaki Turizm Faaliyetlerine Etkileri: Dilburnu ve Büyükada Tabiat Parkları Örneği, İstanbul” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına veri toplamak amacıyla yapılmaktadır. Veriler yalnızca bilimsel araştırmalarda kullanılacak ve anonim olarak değerlendirilecektir. Katılımınız için teşekkür ederim.

Sevim Erdem

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Tarih	
Yer	
Başlangıç ve bitiş saati	
Cinsiyet	
Yaş	
Eğitim Durumu	
Meslek	
Gelir	
Kaç yıldır burada yaşıyorsunuz?	
Aslen nerelisiniz?	
Kurumdaki göreviniz nedir?	

1. Büyükada'daki turizm faaliyetleri ne zaman başladı? Adadaki turizm faaliyetleri nelerdir?
2. Büyükada Tabiat Parkı ve Dilburnu Tabiat Parkı, Büyükada'nın turizmine etkileri ve katkıları nelerdir?
3. Büyükada'ya gelen ziyaretçiler hangi illerden gelmektedir? Hangi uyardan ziyaretçi gelmektedir?
4. Büyükada'ya gelen ziyaretçiler konaklıyor mu? Konaklıyorsa kaç gün kalmaktadırlar?
5. Büyükada'ya gelen ziyaretçilerin harcama yaptıkları alan nelerdir? (Hediyelik eşya, konakla, günlük harcama)
6. Pandemi süreci Büyükada'nın turizmini nasıl etkiledi? Pandemi sürecinde adaya ve tabiat parklarına olan talepte bir değişiklik yaşandı mı?
7. Pandemi sürecinde Büyükada'ya olan talep arttı ise adaya ne gibi yatırımlar yapıldı?
8. Pandemi sürecinde Büyükada'daki işletmelere ne gibi denetlemeler oldu? Şu anki süreçte bu işyerlerine yapılan denetmeler devam ediyor mu?
9. Büyükada'ya çeşitli dönemlerde yoğun turizm baskısı oluyor? Bu duruma karşı nasıl önlemler alınıyor?
10. Büyükada'daki turizm gelecekte nasıl şekillenecektir?
11. Büyükada'daki turizm faaliyetlerinden memnun musunuz? Memnun değilseniz, neden?
12. Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

EK-4: ZİYARETÇİLERLE GERÇEKLEŞTİRİLEN GÖRÜŞME FORMU

Değerli katılımcı,

Bu çalışma, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, tezli yüksek lisans programı çerçevesinde yürütülen “Covid-19 Pandemisinin Korunan Alanlardaki Turizm Faaliyetlerine Etkileri: Dilburnu ve Büyükada Tabiat Parkları Örneği, İstanbul” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına veri toplamak amacıyla yapılmaktadır. Veriler yalnızca bilimsel araştırmalarda kullanılacak ve anonim olarak değerlendirilecektir. Katılımınız için teşekkür ederim.

Sevim Erdem

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Tarih	
Yer	
Başlangıç ve bitiş saati	
Cinsiyet	
Yaş	
Eğitim Durumu	
Meslek	
Gelir	
Nerede ikamet ediyorsunuz?	

1. Büyükada'ya daha önce geldiniz mi? Geldiyseñiz kaç kez geldiniz?
2. Büyükada'ya hangi aylarda geliyorsunuz?
3. Pandemi sürecinde Dilburnu ve Büyükada Tabiat Parklarına geldiniz mi?
Geldiyseñiz kaç kez geldiniz? Kimlerle geldiniz?
4. Büyükada'ya geldiğinizde yaptığınız aktiviteler nelerdir?
5. Büyükada'ya geldiğinizde konaklıyor musunuz? Konaklıyorsanız kaç gün kalıyorsunuz?
6. Pandemi süreci doğal alanları (Büyükada ve Dilburnu Tabiat Parkı) tercih etmenizde etkili oldu?
7. Büyükada'daki işletmeler yeterli mi?
8. Büyükada'daki yiyecek-içecek işletmeleri yeterli mi? Pandemi sürecinde bu işletmeleri kullandınız? Kullanmadıysanız nedenleri nelerdir?
9. Sizce Dilburnu ve Büyükada Tabiat Parkları korunan alanlar statüsünde olması bu alanları yeterince korumakta mıdır?
10. 4.11.2021 tarihinde Marmara Denizi ve Adalar Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edildi, haberiniz var mı? Bu karardan memnun musunuz?
11. Memnun değilseniz nedenleri nelerdir?
12. Eklemek istediğiniz bir şey var mı?